

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
FACULTATEA DE ISTORIE, FILOSOFIE ȘI TEOLOGIE
UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Anul I, numărul 1, ianuarie-iunie 2011

STUDIUM

**Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
FACULTATEA DE ISTORIE, FILOSOFIE ȘI TEOLOGIE
UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI**

Anul I, numărul 1, ianuarie-iunie 2011

**Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie
Departamentul de Istorie**

Strada Domnească nr. 111, cod 800.201, Galați, România

**www.istorie.ugal.ro
e-mail: studium.ugal@gmail.com**

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie

Comitetul științific:

lect. univ. dr. Constantin Ardeleanu; prof. univ. dr. Ionel Câdea;
lect. univ. dr. George Enache; conf. univ. dr. Mihaela Liușnea;
lect. univ. dr. Decebal Nedu; lect. univ. dr. Constantin Stan;
lect. univ. dr. Arthur Tuluș

Colegiul de redacție:

Bogdan Rusu (redactor șef)

Cristian Constantin; Claudiu Brețcan; Adina Ginghină;
Vlad Maravela; Corina Buțea; Alexandru Covrig (redactori)

Tehnoredactare computerizată: Cristian Constantin

Coperta: fostul Institut „Notre-Dame de Sion”, în prezent sediu al Facultății de Istorie, Filosofie și Teologie, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

ISSN 2248 – 2164

ISSN – L 2248 – 2164

CUPRINS:

In memoriam prof. univ. dr. Vasile LICA.....5

Studii antice

Alexandru COVRIG, *Prezența romană la Dunărea de Jos și conflictele cu geții și dacii până la campania lui Traian*.....9

Bogdan RUSU, *Pirateria în epoca hellenistică*.....19

Cronica

Vlad MARAVELA, *Aspecte cotidiene ale vieții în cadrul reședințelor boierești muntene din secolul al XVII-lea*.....27

Claudiu-George BREȚCAN, *Marile direcții ale politicii interne și externe ale regelui Ludovic al XIV-lea al Franței*.....41

Istorie locală

Adina GINGHINĂ, *Reglementarea carantinei la Dunărea de Jos în secolul al XIX-lea*.....55

Cristian CONSTANTIN, *Conferințe și manifestări culturale și științifice în orașul Brăila între anii 1929 și 1940*.....61

Corina BUȚEA, *Mărturii din lagărele de muncă de la Dunărea de Jos în epoca lui Gh. Gheorghiu-Dej*.....73

Cuvânt la început de drum

Urmând bunele exemple oferite de alți tineri adepți ai muzei Clio din diverse centre universitare ale României, tinerii istorici de la Dunărea de Jos au inițiat editarea unei publicații semestriale prin care doresc să-și valorifice experiența căpătată pe terenul cercetării științifice de-a lungul anilor petrecuți în amfiteatrele facultății și în sălile bibliotecilor.

Titlul revistei, STUDIUM, reprezintă o reverență față de domeniul atât de frumos și de complex al cercetării istorice, dar și un deziderat în ceea ce privește calitatea materialelor care urmează să fie incluse în paginile revistei, care se dorește a fi un mic athanor, menit să ajute la perfecționarea celor care doresc să fie mai mult decât simpli cunoscători ai istoriei. STUDIUM va fi un loc unde se va exersa deprinderea și rigoarea scrisului, curajul opiniei și responsabilitatea de publicist și specialist, astfel încât tinerii istorici să fie pregătiți pentru provocările mai grele care vor urma.

Revista va apărea deocamdată în format electronic, ca parte a site-ului Facultății de Istorie, Filozofie și Teologie a Universității „Dunărea de Jos” din Galați, cu speranța că, în scurt timp, va fi posibilă și apariția unei variante tipărite.

Acestea fiind zise, nu ne rămâne altceva decât să ne dorim numere cât mai multe și colaboratori numeroși, talentați și devotați cercetării istorice.

Redacția

**In memoriam, prof. univ. dr. Vasile Lica
(1953-2010)**

„Plecând prea iute *ad patres*, după o lungă suferință, eminentul profesor Vasile Lica, specialist în istoria veche și fondator al Seminarului respectiv de la Universitatea „Dunărea de Jos”, lasă o moștenire de preț pentru oricine i-ar lua locul. Cercetător de elită și pedagog de vocație, distinsul dascăl s-a dăruit școlii decenii în șir, contribuind esențial la modelarea multor serii de tineri sensibili la valorile trecutului. Spirit neliniștit și căutător de lucruri noi, într-un domeniu ce nu-și dezvăluie prea lesne „tainele”, el lasă în urmă studii de o rigoare exemplară, la care ne vom întoarce mereu cu folos. Coleg admirabil și prieten devotat, el ne oferă totodată și un exemplu de aleasă omenie. Îi vom simți neîndoielnic lipsa, alături de familia îndoliată și de instituția pe care a slujit-o cu nespusă râvnă. Fie-i țărâna ușoară!”

Acad. Alexandru Zub, IAȘI

prof. dr. Vasile Lica – opera științifică

Cărți:

1. (coautor N. Gostar), *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Editura Junimea, Iași, 1984, 200 p.
2. *Scripta Dacica*, Editura Istros, Brăila, 1999, 193 p.
3. *The Coming of Rome in the Dacian World*, (Xenia-Reihe. Heft 44), UVK Universitätsverlag Konstanz, Konstanz, 2000, 299 p.

Studii:

1. *Observații asupra "nemuririi" getice*, Analele științifice ale Universității "Al. I. Cuza" din Iași. III. Istorie, 22 (1976) 123-130.
2. *Autorii antici și moderni despre proprietatea funciară la geto-daci*, Analele științifice ale Universității "Al. I. Cuza" din Iași. III. Istorie, 25 (1979) 47-56.
3. (coautor N. Gostar), *Kogaionon (Strabon 7.3.5)*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" 17 (1980) 623-627.
4. *Reforma sacerdotal-religioasă a lui Deceneu*, Istros 1 (1980) 177-182.
5. *Preocupări istorice la "Analele Brăilei" (1929-1940)*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" 19 (1982) 479-484.
6. *W. Bessell despre religia getică*, SCIVA 32.2 (1983) 136-141.
7. *Până când a trăit Deceneu?*, StCl 22 (1984) 56-67.

8. *Oroles = Rholes?*, Analele științifice ale Universității "Al. I. Cuza" din Iași. III. Istorie, 33 (1987) 1-8.
9. *Die dakischen Geiseln im Römischen Reich*, StCl 26 (1988) 35-44.
10. *Octavianus și Rholes, Getarum rex*, Revista de Istorie 42.5 (1989) 499-504.
11. *Captivi romani în Dacia*, Revista de Istorie 42.10 (1989) 983-989.
12. *Specificul național la G. Călinescu. Dimensiunea thraco-getică*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" 27 (1990) 137-146.
13. *Sardonius, qui et Diurpaneus*, SCIVA 42.3-4 (1991) 199-204.
14. *Burebista*, Istros 6 (1992) 59-71.
15. *Philoromaios oder philokaisar?*, Bonner Jahrbücher 192 (1992) 225- 231.
16. *Römische Kriegsgefangene und "Geiseln" in Dakien*, Bonner Jahrbücher 193 (1993) 161-164.
17. *Relațiile Imperiului cu dacii în timpul Flavienilor*, Ephemeris Napocensis 6 (1996) 113-121.
18. *Die siebente Akklamations Oktavians*, Tyche 12 (1997) 159-169.
19. *Das Foedus zwischen Rom und Kallatis*, StCl 28-30 (1992-1994) 27-38.
20. *Începuturile relațiilor Romei cu geții și dacii – Pompeius și Oroles*, Ephemeris Napocensis 7 (1997) 11-29.
21. *Relațiile dintre Octavianus și M. Licinius Crassus (30-27 a. Chr.)*, SCIVA 48.4 (1997) 341-352.
22. *Pompeius and Oroles, Dacorum rex*, Tyche 12 (1998) 25-46.
23. *The Romans on the Lower Danube. A Juridical Approach*, în *Proceedings of the XVIIth International Congress of the Roman Studies* (ed. N. Gudea), Zalău, 1998, 907-913.
24. *Bătălia din Pădurea Teutoburgică – o consecință ignorată*, Ephemeris Napocensis 8 (1998) 53-60.
25. *Frontierele regatului dac după a. 102 p. Chr.*, Pontica (1998) 99-109.
26. *Clades Variana and Postliminium*, Historia 50 (2001) 496-501.
27. *Alexanderrezeption in der rumänischen Kultur*, Analele Universității "Dunărea de Jos" Galați. Seria Istorie 1 (2002) 119-141.
28. *Alexander in Rumänien*, în *Diorthoseis. Beiträge zur Geschichte des Hellenismus und zum Nachleben Alexanders des Großen* (ed. R. Kinsky), K. G. Saur-Verlag, München-Leipzig, 2004, 51-73.
29. *Fatum Dapyx's Brother, Getarum rex*, în *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis* (ed. Ligia Ruscu, Carmen Ciongradi, R. Ardevan, C. Roman, C. Găzdac), Editura NereaMia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, 887-894.
30. *"Dacă eu aș fi Alexandru..." (Arrianus, 2.25.2)*, în *Omagiu istoricului Constantin Bușe* (coord. H. Dumitrescu), Editura Pallas, Focșani, 2004, 14-53.

31. *De la thracologie la thracomanie. Glose marginale*, în *Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase*, (ed. Corneliu Gaiu, Cristian Gazdac), Editura Accent, Cluj-Napoca, 2006, 1011-1028.

32. *Die römische Donaugrenze von Pompeius bis Oktavian*, în *Historiae Diversitas. Festschrift für Vl. Iliescu zum 80. Geburtstag* (Hrsg. von Vasile Lica unter Mitarbeit von Decebal Nedu), Academica Verlag, Galatzi, 2006, 75-97.

33. *Alexander the Great in Mihail Sebastian's "Ultima oră"*, în *Philia. Festschrift für G. Wirth zum 80. Geburtstag* (Hrsg. von Vasile Lica unter Mitarbeit von Decebal Nedu), Academica Verlag, Galatzi, 2006, 237-289.

34. *M. Licinius Crassus (cos. 30 v. Chr.) und die Donaugrenze*, *Pontica* 40 (2007) 227-244.

35. *Alexander the Great – A Literary Interpretation*, *Analele Universității "Dunărea de Jos" Galați. Seria Istorie* 6 (2007) 203-253.

36. *Vasile Pârvan și thracomania*, în *Vasile Pârvan-istoriosof* (coord. Viorel Burlacu, Adrian Michiduță), Tecuci, 2009, 115-141.

Ediții:

1. N. Gostar, *The Ancient Character of the Roman Element in the East of Carpathians*, *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol"* 17 (1980) 1-9.

2. N. Gostar, *Dinaștii daci de la Burebista la Decebal*, *SCIVA* 35.1 (1984) 45-53.

3. *Historiae Diversitas. Festschrift für Vl. Iliescu zum 80. Geburtstag*, Hrsg. von Vasile Lica unter Mitarbeit von Decebal Nedu, Academica Verlag, Galatzi, 2006, 300 p. (Band I – *Historia Antiqua Galatiensis*, Hrsg. Vasile Lica).

4. *Philia. Festschrift für G. Wirth zum 80. Geburtstag*, Hrsg. von Vasile Lica unter Mitarbeit von Decebal Nedu, Academica Verlag, Galatzi, 2006, 290 p. (Band II – *Historia Antiqua Galatiensis*, Hrsg. Vasile Lica)

5. N. Gostar, *Soarta orașelor din Dacia după a. 271 d. Hr.*, *Analele Universității "Dunărea de Jos" Galați. Seria Istorie* 5 (2006) 17-27.

Traduceri:

1. Armin Heinen, *Stalinizarea României, istoria minorităților naționale și logica argumentelor între anii 1944-1947: cucerire străină – implicare internă – inadecvare a discursului politic*, *Anuarul Institutului de Istorie "A. D. Xenopol"*, 43-44 (2006-2007) 507-519.

Profesorul, în imagini

Dumnezeu să-l odihnească în pace...

Alexandru COVRIG*

PREZENȚA ROMANĂ LA DUNĂREA DE JOS ȘI CONFLICTELE CU GEȚII ȘI DACII PÂNĂ LA CAMPANIA LUI TRAIAN

De-a lungul timpului au existat numeroși istorici care au scris despre prezența romanilor la Dunărea de Jos. Dintre izvoarele antice îi menționăm ca autori pe Tacitus, Cassius Dio, Iordanes iar dintre autori moderni îi menționăm pe Radu Vulpe¹ și Ion Barnea care au abordat subiectul privind prezența Romanilor la Dunărea de Jos într-un mai context larg; Adrian Rădulescu² a realizat o sinteză care are 2 scopuri: a) revizuirea întregului material documentar care a stat la baza studiilor monografice; b) continuarea relatărilor istorice; M. Petrescu – Dâmbovița³, Hadrian Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, Ligia Barzu și Florentina Preda au abordat acest subiect prezentând Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea etc.

I. Gaius Antonius Hybrida și începutul prezenței romane la Dunărea de Jos

Campania lui Varro Lucullus, din anul 72/71 î.e.n., încheiată cu un tratat între Roma și Callatis, este în general considerată de istorici ca marcând stabilirea unei prezențe durabile a Romei la gurile Dunării⁴. Prin acest tratat se consacrau bunele raporturi reciproce între Roma și cetatea doriană, implicit cu stipulații din care decurgeau avantaje și obligații pentru ambele părți⁵. Este, desigur, un fel mascat prin care romanii își exercitau tutela, asemenea tratate de alianță constituind pentru ei o practică obișnuită, în sfera căreia s-au integrat desigur și Tomisul și Histria⁶.

Dar roadele acestei politici aveau să se lase mai mult așteptate.⁷ Grecii și geții nu puteau admite o schimbare atât de bruscă a stării lor⁸. La declanșarea unei nemulțumiri generale au concurat suficiente motive⁹. După

---

* Student anul al II-lea, Istorie.

¹ Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din Istoria Dobrogei – Romanii la Dunărea de Jos*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968.

² Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Românilor dintre Dunăre și Mare – Dobrogea*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

³ M. Petrescu – Dâmbovița, Hadrian Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, Ligia Bârzu, Florentina Preda, *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII –lea*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995.

⁴ Adrian Rădulescu, *op. cit.*, p. 74 .

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem*, p. 74.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

numai zece ani de dominație a țărmlui mării, masa autohtonilor, sprijinită de greci s-a răsculat¹⁰. Pentru liniștirea revoltaților este trimis prea puțin înzestratul general, C. Antonius Hybrida¹¹, proconsul al Macedoniei, ale cărei oști – spune Dio Cassius XXXVIII 10, 1¹² – „suferiră o înfrângere, lângă cetatea istrienilor”¹³.

C. Antonius în anul 62, face expediții sălbatice de pedepsire, alungând popoare întregi din ținuturile lor de baștină (de exemplu dardanii), ori distrugând și prădând orașele grecești, ca Apollonia¹⁴.

În anul 61 î.e.n., proconsulul Macedoniei C. Antonius Hybrida, personaj veros și abuziv, a provocat, prin excesive stoarceri de venituri, revolta orașelor pontice federate, care ajutate de bastarni și geți, l-au înfrânt rușinos în apropierea orașului Histria, eliberându-se de generoasa „alianță” cu Roma¹⁵.

Cuceririle romane în Balcani și înaintarea lor către Dunăre impuneau triburilor geto-dace să se unească. Meritul unificării uniunilor de triburi geto-dace revine lui Burebista¹⁶. Mai mult chiar, el lărgește hotarele regatului, întinzându-l pe o arie care merge de la Carpații Nordici până în Balcani și din Podișul Boemiei până la țărmul Mării Negre.¹⁷ În legătură cu bătălia de la Histria, din 62-61 î.e.n., Vasile Pârvan se întreba în lucrarea Getică, dacă nu „însuși Burebista va fi fost comandantul cetelor geto-bastarne care au sfârșit pe Antonius, luându-i steagurile”¹⁸. Cu rezervele cuvenite, ar fi să înțelegem că victoria de lângă zidurile Histriei a fost determinată chiar de prezența regelui geto-dac pe teatrul operațiilor

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Gaius Antonius Hybrida – proconsul al Macedoniei.

¹² Dio Cassius XXXVIII 10, 1 „.....Cât a guvernat Macedonia, acesta a pricinuit multe necazuri atât celor care se aflau sub ascultarea lui, cât și aliaților. Dar a trebuit și el la rândul-i, să îndure multe. După ce pustii pământurile dardanilor și ale vecinilor acestora, nu mai cuteză să li se împotrivescă când fu atacat, ci fugi de acolo împreună cu cavaleria și se retrase ca și cum ar fi avut altceva de întreprins. Dardanii au învăluit atunci infanteria lui [Caius Antonius], l-au alungat cu forța din țara lor și i-au smuls prada. Întrucât și cu aliații din Moesia se purtase la fel, [Antonius] suferi o înfrângere, lângă cetatea istrienilor, din partea bastarnilor din Sciția, veniți în ajutorul acestora. Și el a trebuit să fugă.” Apud: Vladimir Iliescu, Virgil Popescu, Gheorghe Stefan, *Izvoare privind Istoria României – de la Hesiod la itinerarul lui Antoninus*, t. I, al Institutului de Arheologie din cadrul Academiei Republicii Populare Române, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 671.

¹³ Adrian Rădulescu, *op. cit.*, p. 74.

¹⁴ Vasile Pârvan, *Getica - o protoistorie a Daciei*, Editura Meridiane, ed. a II-a, București, 1982, p. 654.

¹⁵ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 26.

¹⁶ Adrian Rădulescu, *op. cit.*, p. 74.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Vasile Pârvan, *Getica*, p.78 "Principalii biruitori par însă a fi fost chiar acum tot Geții, căci trofeele sunt luate chiar de ei; și ne întrebam dacă chiar din acest an nu însuși Burebista va fi fost comandantul cetelor geto-bastarne care au sfârșit pe Antonius și luându-i steagurile le-au dus în cetatea getică *Genucla* de unde, treizeci de ani mai târziu, va veni Crassus sa le recucerească de la regele get al ținutului Dunării de Jos, Zyraxes, care și de asta dată tot la Scythii din Basarabia adică la Sarmato - Bastarnii din stepă, plecase pentru a cere ajutor. Apud: Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 78.

războinice¹⁹.

Libertatea obținută de orașele grecești pontice a fost iluzorie.²⁰ Prin succesul lor asupra lui C. Antonius n-au făcut decât să schimbe un jug cu altul, căci adevărații beneficiari ai victoriei și probabil principalii săi autori au fost geții, ridicați de regele lor Burebista în fruntea unei vaste uniuni a tuturor triburilor geto-dace din Slovacia și Pannonia până în Dobrogea și până în Balcani, și care aveau în curând să supună cu armele sau numai cu prestigiul forței toate orașele grecești de la Olbia până la Apollonia.²¹ Din decretul²² emis în cinstea lui Acornion aflăm că Dionisopolis se afla în vechi și bune raporturi cu geții, întreținute încă de pe vremea predecesorilor lui Burebista și că acest rege get, devenind „cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpânind toată țara de dincolo de acest fluviu și pe cea de dincoace” (adică de ambele părți ale Dunării), a dus o politică de mari proporții, intrând în tratative cu Pompeius în timpul războiului civil al acestuia împotriva lui Caesar, cu puțin înainte de precipitatul sfârșit al

¹⁹ Adrian Rădulescu, *op.cit.*, p. 75.

²⁰ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 27.

²¹ *Ibidem*.

²² Burebista — Inscriptia de la Dionysopolis (Balciic, Bulgaria)

[Acornion al lui Dionysios a condus o solie pe cheltuiala sa [...], călătorind departe, împreună cu tovarășii săi de drum [...]; ajungând la Argedava la tatăl [acestuia] și întâlnindu-l, a obținut în același timp de la el bunăvoința pentru oraș [...] și a dezlegat poporul de tributul datorat. Devenind apoi preot al Marelui Zeu, a azvârlit cu pietate procesiunile și jertfele, iar din carnea jertfelor a împărțit și cetățenilor. Ales preot al zeului Serapis, tot așa a susținut cheltuielile după cuviință și cu tragere de inima. Cum zeul eponim al orașului, Dionysos, nu mai avusese preot de mai mulți ani, iar el fiind aclamat de concetățeni, s-a consacrat acestei slujbe și, luând coroana zeului, pe vremea când Caius Antonius își stabilise aci cartierul de iarnă, a îndeplinit procesiunile și jertfele frumos și măreț, iar carnea le-a dat-o cetățenilor din belșug. și luând coroana zeilor din Samothrace pe viață, a svârlit procesiunile și jertfele pentru inițiații misterelor și pentru oraș. Iar mai de curând, devenind regele Burebista cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Thracia și stăpânind toată țara de dincolo de fluviu și pe cea de dincoace, a ajuns și la acesta în cea dintâi și cea mai mare prietenie și a obținut cele mai bune foloase pentru patria sa, vorbindu-i totdeauna și dându-i sfaturi în cele mai importante treburi și atrăgând bunăvoința regelui pentru mântuirea orașului. Iar în toate celelalte prilejuri s-a oferit fără cruțare pentru îndeplinirea solii lor orașului și și-a asumat fără istovire sarcini primejdioase ca să contribuie în tot felul la binele patriei sale. Și fiind el trimis ca sol de către regele Burebista la imperatorul roman Cnaeus Pompeius, fiul lui Cnaeus și întâlnindu-l pe acesta în Macedonia, lângă Heraclea Lyncestis, a dus la capăt nu numai treburile regelui, câștigând buna dispoziție a romanilor față de rege, dar și pentru patria sa a negociat cu foarte frumoase rezultate.

Îndeobște, în orice stare a împrejurărilor dăruindu-se cu trup și suflet, luându-și din ale vieții pentru a susține cheltuielile și învigorând din averea sa unele din dregătoriile orașului, el a arătat cel mai mare zel pentru ridicarea patriei sale. Așadar, pentru ca și poporul să arate că cinstește pe bărbații cei buni și destoinici și care îi fac bine, Sfatul și Poporul hotărâsc să fie laudat Acornion al lui Dionysios pentru acestea și să fie încununat la sărbătorile lui Dionysos cu o coroana de aur și onorat cu o statuie de bronz, apoi să mai fie încununat și pe viitor, în fiecare an la sărbătorile lui Dionysos, cu o coroana de aur și să i se dea pentru ridicarea statuii locul cel mai de vază din agoră“ Apud: Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Ed. Corint, București, p. 2001, p. 39

conflictului decis la Pharsalus²³.

II. Prezența flotei romane la Dunărea de Jos în timpul dinastiei Iulio – Claudiene

II.1. Flota din Marea Neagră

Sfârșitul Republicii și începutul Principatului au fost marcate de schimbări importante în ceea ce privește modalitățile de atingere a obiectivelor Romei în politica externă. Octavian Augustus miza pe lărgirea frontierelor și securizarea lor, dar și pe extinderea supremației, nu doar pe uscat ci și pe apă²⁴.

Augustus (27 î.Hr. – 14 d.Hr.) a fost interesat de bazinul Marii Negre, unde a apărut o flotă²⁵ provincială permanentă, cu unități provenind din flota²⁶ de la Misenum²⁷, ce supraveghea partea septentrională a bazinului pontic, din 15 î.Hr., când Tiberius organizase comandamentul militar în Pont, *praese²⁸ laeui Ponti*²⁹. Aceasta avea nave și în Marea Azov, atestate în 29 î.Hr. și cu stații din 15 î.Hr. și de asemenea pe linia Dunării³⁰.

Probabil acum dispar davae-le de la Bărboși (jud. Galați) și Orlovka (Catal), Ucraina, dar populația autohtonă nu pleacă după cum o dovedesc materialele de la Bărboși, datate în a doua jumătate a secolului I d.Hr., întrucât, condițiile de navigație solicitau oameni pentru tractarea navelor în amonte, printre coturile fluviului, acolo unde vântul sau folosirea ramelor nu erau îndeajuns pentru a asigura navigarea³¹.

Începând cu o dată anterioară anului de exil al lui Ovidiu, 8 d.Hr., pe țărmul Pontului Euxin, este înființată *praefectura orae maritimae*, prin care Imperiul dorea să ajute regii odryssi, în vederea menținerii autorității acestora³². Astfel, în anul 12 d.Hr., regele trac Rhomeltalkes este sprijinit de către trupele romane, care „aduse de apă fluviului” din spre vest, recuceresc cetatea Aegyssus³³, aflate fiind sub comanda lui P. Vitellius, în anul 15 d.Hr.³⁴.

²³ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 27.

²⁴ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 47

²⁵ În dotarea flotei de la Misena, între cele nouă nave de mari dimensiuni, de tip quadrireme, se afla și una care purta numele de *DACICUS*, iar între cele cincizeci de trireme, una purta numele de *DANUBIUS*. *Ibidem*, p. 48.

²⁶ *Misenatium classis* sau *Classis Praetoria Misenensis*, organizată sub forma unei Legio I Classis sub Nero. *Ibidem*.

²⁷ Una din cele 2 flote permanente create în anul 27 î. Hr. de către Augustus, cu sediul la Misena (golful Napoli) *Ibidem*.

²⁸ Praesens, ntis, 1.part.prez.vb.praesum. II. Adj.1. prezent, de față 2. actual, din prezent 3.imediat, prompt, spontan Aput: Elena Cracea, *Dicționar Roman Latin si Latin Roman*, Ed. Steaua Nordului, Constanta, 2007 p. 555.

²⁹ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 51.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 51

³² *Ibidem*, p. 55 .

³³ Tulcea, sursa este Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 44.

³⁴ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 55.

În acel an, sub noul împărat Tiberius, teritoriul dependent de comandamentul Moesiei a fost organizat în provincie, cu toate formele și instituțiile respective.³⁵ Spațiul spre est, cuprinzând și vechea țară a tribalilor, se oprea la *Dimum* (azi Belene), o mică localitate de pe Dunăre situată între *Oescus* și *Novae*. Mai departe se întindea *Ripa Thraciae*³⁶, care continua să aparțină regatului odris, însă în care prezența autorității romane din noua provincie se făcea mai frecvent și mai efectiv simțită decât înainte, în primul rând prin activitatea mai asiduă a flotei danubiene.³⁷ Comandamentul roman al litoralului pontic, cu atribuții militare, administrative și judiciare, exercitat de un *praefectus*³⁸ *orae*³⁹ *maritimae*⁴⁰ și instituit probabil încă de pe vreme când depindea de proconsolul⁴¹ Macedoniei, acum este atestat ca ținând de Moesia.⁴² Primul titular al acestui post pe care îl cunoaștem este acel Vestalis care s-a bătut la *Aegyssus* în anul 12 și pe care îl cânta cu atâta slavă Ovidiu⁴³.

II.2. Navigația pe Dunăre până la Vespasian

Apariția flotei militare romane la Dunărea de Jos poate fi considerată sincron cu primele semne de afirmare ale Imperiului Roman în zonă, când flota constituia practic unica manifestare permanentă a acestei instituții pentru *Ripae Thraciae*⁴⁴.

Între a doua jumătate a secolului II î.Hr. și domnia lui Augustus, se poate constata o preponderență a traficului de mărfuri în zona de litoral a Mării Negre⁴⁵.

Este posibil ca Augustus însuși, în momentul în care împinsese „hotarele Iliricumului până la malul fluviului Dunărea”, să fi luat măsuri

³⁵ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 44.

³⁶ *Ibidem*, p. 41.

³⁷ *Ibidem*, p. 44.

³⁸ praefectus,-i, s.m. 1. prefect, guvernatorul unui oraș sau provincii 2. administrator, intendent. Aput: Elena Cârcea, *op. cit.*, p. 551.

³⁹ ora, -ae, s.f. cablu, odgon. *Ibidem*, p. 516.

⁴⁰ maritimus, -a, -um, I. Adj.. maritim, de mare. II. s.n. pl. Litoral, coastă. *Ibidem*, p. 476.

⁴¹ PROCÓNSUL, *proconsulī*, s.m. Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii. – Din lat., fr. proconsul. Apud: <http://dexonline.ro/definitie/proconsul>

⁴² Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 44.

⁴³ P. OVIDI, *EX PONTO IV*, 7, 47 – 50

„ Tu călcai învingător peste grămezile de cadavre făcute de sabia ta și erau mulți geți sub picioarele tale.

Centurionul de al doilea rang lupta ca și cel dintâi, iar soldatul primea și pricinuia multe răni.

Dar vitejia ta îi întrecea pe toți, așa

precum pegasul întrecea caii cei iuți.

Aegisos a fost înfrântă , iar poezia mea este o mărturie pe veci,

O Vestalis, a faptelor tale . ”

Apud: V. Iliescu, *op. cit.*, p. 331

⁴⁴ Mihaela Denisia Liusnea, *op. cit.*, p. 54.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 55.

pentru constituirea unei flote în zona cu scopul protejării Pannoniei.⁴⁶ În fapt, în timpul campaniei din anii 11-12 d.Hr., condusă de guvernatorul Pannoniei, Cornelius Lentulus și generalul Sextus Aelius Catus, armatele imperiale au trecut dincolo de Dunăre pentru a-i obliga pe daci „să îndure stăpânirea poporului roman.”⁴⁷ Fără îndoială, reușita acestei manevre a fost asigurată de vase ale flotei⁴⁸ militare deja constituită⁴⁹.

În sprijinul acestei idei pare să vină epitetul de Augusta, pe care flota⁵⁰ îl va purta alături de titlul de Flaviana, uneori până în epoca Imperiului Târziu, când apare menționat în *Notitia Dignitatum Occidentis*⁵¹.

H.D. Viereck crede probabilă înființarea flotei danubiene chiar mai devreme, în jurul anului 19i.Hr., când proconsolul Macedoniei, Marcus Licinius Crassus⁵², îi înfrânge pe regii geto-daci Dapyx și Zyraxes⁵³.

Rolul flotei de pe Dunăre a fost determinat, având în vedere distanță de peste șase sute de kilometri ce desparte ceea ce va deveni *Scythia Minor* de centrele din Moesia Augusta și, mai ales, absenta drumurilor terestre în zona Dunării de Jos⁵⁴.

Pentru anii 50 – 51 d.Hr. un pasaj din Tacitus⁵⁵, menționează o flotă Dunăreana „(*Vannius*) *ad classem in Danuvio opperientem perfugit*”⁵⁶.

III. Atacul de la Sudul Dunării a daco - geților din timpul împăratului Domițian

Inițiativa ostilităților a venit din partea dacilor, care prin bruscare frontierei romane după o perioadă de liniște destul de îndelungată, nădăjduiau să-și asigure libertatea de acțiune, să stimuleze alianța

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ flota, *flotile*, s.f. 1. Unitate de nave militare care acționează pe fluvii și pe lacuri, uneori și pe mări, în vecinătatea litoralului; mare unitate militară navală. 2. (Ieșit din uz; adesea determinat prin „de aviație”) Unitate în aviația militară, corespunzând regimentului din armata de uscat. – Din fr. *flotile*. Apud: <http://dexonline.ro/definitie/flotila>

⁴⁹ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 55.

⁵⁰ *Classis Primae Flaviae Augustae Sirmi* era o flota din Pannonia, *Notitia Dignitatum et administrationum omnium – Tam civilium quam militarium in Partibus Orientis et Occidentis*, t. II, Ed. Edvardvs Bocking, p. 92

⁵¹ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 55.

⁵² Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 90.

⁵³ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 55.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 55-56.

⁵⁵ Tacitus, *Annales XII*, 30.

„Astfel Vannius a ieșit din fortăreața lui, și deși a fost învins în luptă, în ciuda reversului, el a câștigat un renume luptând cu propriile sale mâini, și primind rănile pe piept. El apoi a fugit la flota care îl aștepta pe Dunăre, și a fost în curând urmat de camarazii lui, care au primit pământuri și s-au stabilit în Pannonia.” Apud:

<http://www.sacred-texts.com/cla/tac/a12030.htm>

⁵⁶ Mihaela Denisia Liușnea, *op. cit.*, p. 56.

popoarelor vecine și să impună Imperiului roman condiții pecuniare⁵⁷ noi, pe măsură creșterii puterii lor⁵⁸. Trupele lor trecuseră Dunărea în iarna anului 85-86 și surprinseră apărarea Moesiei, producând romanilor o înfrângere catastrofală, în care însuși guvernatorul provinciei, C. Oppius Sabinus, își găsi moartea.⁵⁹ Nu se știe unde a avut loc această luptă, dar e firesc să ne gândim la partea răsăriteană a provinciei, care, nefiind încă păzită de legiuni, putea fi mai ușor atacată pe neașteptate⁶⁰.

Iordanes în lucrarea Getică. 76 ne explica cauzele atacului geto-dacilor: „După un interval de timp îndelungat, sub domnia împăratului Domitian, goții, de teamă zgârceniei sale desfăcuseră tratatul ce-l încheiaseră odinioară cu alți împărați și începuseră să devasteze împreună cu șefii lor, malurile Dunării care erau de mult în stăpânirea Imperiului Roman, distrugându-le armatele împreună cu comandanții lor. În fruntea acestor provincii se găsea pe atunci ca Guvernator, după Agrippa, Oppius Sabinus, iar la goți conducerea o avea Diurpaneus. Dându-se lupta, romanii au fost învinși, iar lui Oppius Sabinus i s-a tăiat capul și goții, năvălind asupra mai multor castele și cetăți au prădat regiunile care țineau de Imperiu.”⁶¹ Prin intermediul acestui citat din Iordanes, noi aflăm că motivul conflictului dintre daci și romani a fost o navală a geto-dacilor în provincia romană Moesia.

Dar adevăratul motiv ar putea fi politica de expansiune a Romei pentru a-și lărgi resursele economice și pericolul pentru ea de a avea în preajma hotarelor o forță atât de puternică cum erau dacii și statul dac.⁶² Să nu uităm că incursiunile dacilor în provinciile române nu erau, în fond, altceva decât o formă de apărare împotriva încercuirii și expansiunii romane, situație ce devenea tot mai insuportabilă⁶³.

Zgârcenia la care face aluzie Iordanes și de care se temeau dacii trebuie interpretată ca o suspendare (sau poate, numai că o intenție de suspendare) a subsidiilor pe care dacii le primeau de la Roma în virtutea unui tratat încheiat, foarte probabil, cu Vespasian⁶⁴. Hotărârea lui Domițian se datora, eventual, numai greutăților economice prin care trecea statul roman, dar nu este exclus ca ea să fi reprezentat primul pas către un război plănuț de împărat⁶⁵.

---

⁵⁷ pecuniar, -Ă, *pecuniari*, -e, adj. (Livr.) Bănesc; p.ext. material [Pr.: -ni-ar] – Din fr. *pecuniaire*, lat. *pecuniarius*. Aput: <http://dexonline.ro/definitie/pecuniar>

⁵⁸ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 69.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Vasile Lica, *Relațiile politice și juridice ale Romei cu geto-dacii până la anul 106 p. Chr.*, Institutul de arheologie, din cadrul Academiei Române, București, 1992, p. 179.

⁶² C. Daicoviciu, E. Condurachi, I. Nestor, Gh. Stefan, M. D. Matei, *Istoria României – Comuna primitivă, Sclavagismul, Perioada de trecere la feudalism*, t. I, al Academiei Republicii Populare Române, Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1960, p. 297.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Hadrian Daicoviciu, *Portrete dacice – Dromichaites, Burebista, Deceneu, Decebal*, Ed. Militară, București, 1984, p. 115 - 116.

⁶⁵ *Ibidem*.

Atacul neașteptat al dacilor a provocat mare îngrijorare la Roma, după afirmația lui Tacitus: Tacitus Agricola 41. 2: „Într-adevăr au urmat în stat împrejurări care nu permiteau că numele lui Agricola să fie trecut sub tăcere; atâtea armate pierdute în Moesia, Dacia, Germania și Pannonia, prin îndrăzneala nebunească sau lașitatea comandanților, atâția militari de valoare învinși și făcuți prizonieri cu cohorte întregi; acum nu se mai puneau în discuție Imperiului și un mal, ci taberele de iarnă ale legiunilor și stăpânirea provinciilor noastre.”⁶⁶

Alarmat de veștile venite din Moesia, Domițian pleacă la fața locului în fruntea unei armate numeroase, dar nefiind destul de stăpân în arta războiului, rămase în spatele frontului, încredințând conducerea operațiilor lui Cornelius Fuscus, prefectul pretoriului⁶⁷. Acesta împreună cu Funisulanus Vettonianus, reuși să bată trupele dace și să le respingă peste Dunăre⁶⁸.

În urma celor afirmate mai sus pot spune că romanii s-au confruntat la Dunărea de Jos cu o forță militară puternică, capabilă să se opună cu succes Romei. În timpul lui Burebista, geto-dacii aliați cu celelalte neamuri din Dobrogea l-au învins pe proconsolul Macedoniei Gaius Antonius Hybrida iar în timpul împăratului Domițian, geto-dacii au atacat cu succes provincia Moesia, reușind chiar să îl ucidă pe guvernatorul roman Oppius Sabinus.

Augustus a înființat pe țărmul Pontului Euxin *praefectura orae maritimae*, prin care Imperiul dorea să ajute regii odryssi, în vederea menținerii autorității acestora. Astfel, în anul 12 d.Hr., regele trac Rhomeltalkes este sprijinit de către trupele romane, care „aduse de apă fluviului” dinspre vest, recuceresc cetatea Aegyssus, aflate fiind sub comanda lui P. Vitellius, în anul 15 d.Hr.

Începând cu anul 15 d.Hr. împărat Tiberius, teritoriul dependent de comandamentul Moesiei a fost organizat în provincie, cu toate formele și instituțiile respective. Comandamentul roman al litoralului pontic, cu atribuții militare, administrative și judiciare era exercitat de un *praefectus orae maritimae*.

În timpul campaniei din anii 11-12 d.Hr., condusă de guvernatorul Pannoniei, Cornelius Lentulus și generalul Sextus Aelius Catus, armatele imperiale au trecut dincolo de Dunăre pentru a-i obliga pe daci „să îndure stăpânirea poporului roman”.

În jurul anului 19 î.Hr. proconsolul Macedoniei, Marcus Licinius Crassus, îi înfrânge pe regii geto-daci Dapyx și Zyraxes.

Trupele geto-dace au trecut Dunărea în iarna anului 85 - 86 și au surprins apărarea Moesiei, producând romanilor o înfrângere catastrofală, în care însuși guvernatorul provinciei, C. Oppius Sabinus și-a găsit moartea.

După moartea lui Domițian și domnia efemeră a lui Nerva, împăratul Traian va schimba radical politica romană în această regiune, politică care va

⁶⁶ V. Iliescu, *op. cit.*, p. 487.

⁶⁷ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 69.

⁶⁸ *Ibidem*.

culmina cu distrugerea regatului lui Decebal și transformarea unei mari părți din Dacia în provincie romană. În același timp, controlul roman asupra gurilor Dunării va crește, zona aceasta devenind un vector semnificativ de romanizare îndreptat spre „Barbaricum”.

Bibliografie:

C. Daicoviciu, E. Condurachi, I. Nestor, Gh. Stefan, M. D. Matei, *Istoria României – Comună primitivă, Sclavagismul, Perioada de trecere la feudalism*, t. I, al Academiei Republicii Populare Române, ed. Academiei Republicii Populare Române, 1960.

Vladimir Iliescu, Virgil Popescu, Gheorghe Stefan, *Izvoare privind Istoria României – de la Hesiod la itinerarul lui Antoninus*, t.I, al Institutului de Arheologie din cadrul Academiei Republicii Populare Române, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.

Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din Istoria Dobrogei – Romanii la Dunărea de Jos*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968 .

Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Romanilor dintre Dunăre și Mare – Dobrogea*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979

Vasile Pârvan, *Getica - o protoistorie a Daciei*, Editura Meridiane, editia. a II-a, București, 1982.

Hadrian Daicoviciu, *Portrete dacice–Dromichaites, Burebista, Deceneu, Decebal*, Ed. Militară, București, 1984.

Vasile Lica, *Relațiile politice și juridice ale Romei cu geto-dacii până la anul 106 p.Chr.*, Institutul de arheologie, din cadrul Academiei Române, București, 1992.

M. Petrescu – Dâmbovița, Hadrian Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, Ligia Barzu, Florentina Preda, *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII – lea*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995.

Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Ed. Corint, București, 2001.

Mihaela Denisia Liușnea, *Organizarea Limes-ului roman de la Dunărea de Jos în perioada Principatului și a Dominatului – studiu de caz pe Flotila Militară*, Ed. Cartea Universitară, București, 2008.

Notitia Dignitatum et administrationum omnium – Tam civilium quam militarium în Partibus Orientis et Occidentis, t.II, Ed. Edvardvs Bocking.

<http://www.sacred-texts.com/cla/tac/a12030.htm>

<http://www.fotodelta.ro/stiri/punct-de-trecere-isaccea-orlovka>.

<http://www.ziare.com/international/stiri-externe/cine-au-fost-primii-locuitori-din-kosovo-244083>.

<http://cimec.ro/web-histria/1sit/sit.htm>.

Dex online.

Elena Cracea, *Dicționar Român Latin și Latin Român*, Ed. Steaua Nordului, Constanta, 2007.

Bogdan RUSU*

PIRATERIA ÎN EPOCA HELLENISTICĂ

Cuceririle lui Alexandru cel Mare au adus profunde schimbări în lumea Mediteranei răsăritene: deschiderea către greci a noilor teritorii, dispariția vechilor structuri politice, introducerea bogățiilor perșilor în comerț. Vechile orașe ca Atena, își pierd strălucirea în favoarea noilor orașe fondate de Alexandru, dintre care cele mai importante erau Alexandria și Antiochia.

În vest crește puterea și influența romană, prin înfrângerea și distrugerea Cartaginei, prin cucerirea orașelor grecești din sudul Italiei și din Sicilia.

Generalii lui Alexandru vor duce numeroase lupte, în încercarea de a reconstitui și de a reface cuceririle acestuia. Fiecare își va întemeia state proprii, cu organizare proprie, care se vor transforma în timp în monarhii ereditare. Se creează astfel trei poli de putere principali: Ptolemeii în Egipt, Seleucizii în Siria și Antigonizii în Grecia și Macedonia.

Absența unui pol central de putere și numeroasele conflicte care apar vor permite reafirmarea unui vechi fenomen, cel al pirateriei.

Monarhii hellenistici erau regi războinici, ale căror armate de mercenari greci și macedoneni, purtând dese campanii, jefuind, capturând, distrugând pentru beneficiul politic și economic al comandanților și al lor înșiși.

Nu este nici o surpriză să găsim acțiuni de piraterie, condamnate de izvoare pentru conflictele din timpul perioadei hellenistice.

Cercetătorii moderni caracterizează această perioadă ca apogeul mercenarilor greci și când pirații sunt menționați în textele literare și epigrafice, ei apar fie ca mercenari angajați în slujba unui monarh, fie încercând să supraviețuiască între campanii.

Pirații vor fi adesea în slujba succesorilor lui Alexandru cel Mare în principal ca unități auxiliare pe lângă trupele acestora. În prima perioadă a secolului III î.Hr. nu există o distincție clară între mercenar și pirat.

Este cunoscut faptul că mercenarii erau angajați de toate forțele politice, dar rolul de pirat și mercenar poate fi ușor confundat în izvoarele acestei perioade. Astfel, un individ poate fi numit pirat, dar funcția îndeplinită de el într-o bătălie nu va fi descrisă diferit de cea a unui mercenar sau soldat. Etichetarea ca pirat cel mai probabil venea în urma unor acțiuni anterioare, existând și vocația către piraterie¹.

---

* Student, anul al III-lea, Istorie.

¹ Janice Gabbert, *Piracy in the Early Hellenistic Period: A career open to talents*, Greece and Rome, Second Series, vol.33, no. 2 october 1986.

Termenul englez de „pirate” sau cel german de „seerauber”, implică doar activități pe sau dinspre mare. În schimb, termenul grecesc face referire la cineva care întreprinde o acțiune și ar însemna orice jaf sau tâlhărie pe uscat sau pe mare. Apare foarte ușor confuzia între pirat și bandit, tâlhar, hoț.

Izvoare

Mențiunile despre pirăți apar la cea mai mare parte a autorilor antici.

Aceștia au descris atât locurile unde se găseau pirății, dar și implicațiile acțiunilor lor precum și modul în care au interacționat cu principalele puteri politice.

Numeroasele relatări întâlnim la Diodor, Polybios, Plutarh, Titus Livius, Strabon, Polyainos, Frontinus, Pausanias. Pot fi amintite și alte lucrări așa cum este Sikyon a lui Menandru.

Sursele literare sunt însoțite și de mărturii epigrafice, chiar dacă acestea s-au păstrat numai fragmentar. Putem amintii aici inscripțiile descoperite la: Rhamnos, Milet, Thera, etc.

Evoluția pirateriei în perioada hellenistică

Un prim episod este cel din 310 î.Hr. când este menționat Eumelos (310 – 304 î.Hr.), regele Bosforului Chimmerian, care a purtat un război împotriva pirăților din Marea Neagră. Sunt menționați heniochienii, taurienii, aheeni. Sunt descriși și de Strabon care amintește: „locuitorii țărmului estic al Mării Negre, de lângă Caucaz, care trăiesc din piraterie și utilizează vase mici și rapide. Printre ei sunt cei numiți aheeni, ce par a fi descendenți din grecii Epocii Eroice”².

O primă figură importantă care s-a folosit în acțiunile sale de forțele pirăților este Demetrios Poliorketes.

Un prim episod este cel al asedierii Rhodosului, în 305 – 304 î. Hr. Demetrios va instaura un blocaj la intrarea în port, de care Amyntas va reuși să treacă și să navigheze către Peraia. El va captura câteva navele pirăților aliați cu Demetrios, care se aflau sub comanda lui Timokles. Aceștia aveau reputația de a fi cei mai puternici dintre pirății aliați cu Demetrios. Nu există nici o diferență între a-i angaja ca pe oricare alți mercenari sau a face alianță. Numărul de nave ale pirăților implicate în această acțiune ar fi de aproximativ 1000³.

În schimb W.W. Tarn sugerează că numărul total include și aliații săi pirății⁴.

Un alt episod este legat de expediția asiatică a lui Demetrios din 287 î.Hr. și de apărarea orașului Efes.

² Diodor, *The historical library*, 20.25.1, Strabon, *Geographia*, 11.2.12.

³ Diodor, *The historical library*, 20.81.5.

⁴ W.W.Tarn, 1913, p. 70.

În apropierea orașului Efes este amintit archpiratul Andron, care se afla în subordinea generalului Ainetos al lui Demetrios. Andron va fi mituit de Lykos, care la acest moment era sub comanda lui Lysimachos, dar pare a fi același om care s-a aflat și sub comanda lui Antigonos I Monophthalmos, ca admiral al acestuia⁵. Andron vinde orașul lui Lykos, iar după încheierea conflictului va fi înlăturat din serviciul lui Demetrios alături de ceilalți pirai necredincioși⁶.

Conform autorilor antici și Ptolemeu al II-lea s-a folosit de pirai în campania purtată împotriva lui Antiochos în al doilea război sirian (260–253 î.Hr., între seleucizi și ptolemei, în urma căruia ptolemeii obține teren în Cilicia, iar seleucizii vor controla vestul Asiei Mici)⁷.

Există însă și informații despre personaje care au acționat individual, fără a se afla sub protecția unei mari puteri.

Este și cazul lui Timarchos, piratul etolian care activa în zona Asiei Mici la mijlocul secolului III î.Hr.⁸ Poate fi același personaj care în 259/ 8 împreună cu Ptolemeu Nios „Fiul” smulge de sub controlul Ptolemeilor Miletul și Efesul⁹.

O altă figură, mult mai complet prezentată atât de izvoare cât și de istoriografia modernă, este cea a archpiratului Ameinias, aflat în slujba lui Antigonos II Gonatas¹⁰.

Acesta, participă alături de Antigonos, în 277 î.Hr. la asediul orașului Kasandreia, aflat la acel moment sub controlul tiranului Appolodorus, ajutat de spartanul Kleonymos. Antigonos asediază orașul timp de 10 luni fără a obține vreun rezultat. După acest moment acesta încearcă un șiretlic, retrăgându-și forțele și trimițându-l pe Ameinias în oraș pentru a pretinde „prietenia” lui Appolodorus. Planul reușește, gărzile lui Appolodorus sunt ucise, fiind introduși în oraș de către Ameinias, în secret 2000 de soldați, printre care și 10 pirai etolieni aflați sub conducerea lui Melatas. Antigonos revine cu toate forțele, iar cu ajutorul celor infiltrați în oraș reușește capturarea acestuia.

Numele lui Ameinias apare din nou în serviciul lui Antigonos II Gonatas, în jurul lui 272 î.Hr., când Pyrrhos, atacă Sparta la îndemnul aceluiași Kleonymos. Orașul rezistă atacului din timpul nopții, iar în ziua următoare ajutorul vine din partea Corintului, adus de Ameinias, de această dată unul din generalii lui Antigonos, având sub comandă o trupă de mercenari. Această forță va fi suficientă pentru a-l respinge pe Pyrrhos care se va retrage către Argos pentru ultima lui acțiune. Nu există nici o mențiune

---

⁵ Diodor, The historical library , 19.73.6.

⁶ Polyainos, 5.19.

⁷ Pausanias, 1.7.3.

⁸ Frontinus 3.2.11, Polyainos 5.25.

⁹ Launey, 1950.

¹⁰ Polyainos 4.6.18, Plutarh – Pyrrhos 29.6, Willamowitz, 1881, p.21, Fellman, 1930, p.41, Bengtson, F. Will.

ulterioară care să ateste că Ameinias ar fi urmat trupele lui Antigonos către Argos.

În ceea ce privește rolul său de comandant există divergențe în istoriografia modernă. Willamowitz, Moellendroff și Wilhelm Fellman îl prezintă ca „comandant din Corint”, în vreme ce Bengtson, Tarn și Will sunt de părere că el ar fi fost de fapt sub comanda lui Krateros, comandantul suprem al forțelor din Corint la acel moment. Ultima apariție a lui Krateros în izvoare este expediția din 271 î.Hr. împotriva tiranului din Elis, soldată cu un eșec.

În a doua jumătate a secolului III, pirații nu vor mai juca un rol central în conflictele militare, lor revenindu-le postura de auxiliari. Se afirmă acum mercenarii barbari, în special gali, care reprezentau o sursă mult mai ieftină.

Însă ei vor fi folosiți în continuare de marile puteri, așa cum pare a sugera inscripția descoperită în 1960 la Rhamnos și publicată de Petrakos în 1967¹¹.

Partea de început lipsește, dar pare a fi vorba despre un decret al unei deme attice care îl onorează pe Epichares, ales hipparchus de atenieni în timpul archontatului lui Lysides (272 î.Hr.) și al lui Peithielemos (primul an al războiului chremonidean)¹².

Inscripția face referire în rândul al șaptelea la un război, în rândul 22 la pedepsirea piraților, la rândurile 23 – 24 la ajutorul dat forțelor lui Patroklos, precum și pedepsirea celor care i-ar fi ajutat pe pirați să ajungă în sate la rândurile 21 – 23.

Pirații alături de cei din oraș au atacat postul atenian din Rhamnos, fiind și de această dată de partea lui Antigonos II Gonatas¹³.

Un loc foarte bun pentru bazele piraților pare a fi Epidaurus Limera, nu departe de Capul Malea, aflat aproape de Tainaros, renumit ca punct de recrutare al mercenarilor¹⁴.

Pentru sfârșitul secolului III î.Hr. un rol foarte important îl joacă pirații etolieni, renumiți pentru frecvența și violența acțiunilor lor. Pentru a-și motiva atacurile ei apelau la „legea represaliilor”¹⁵.

Între mijlocul secolului IV – III apar mențiuni despre pirații tirenieni și de măsurile luate de tiranul siracuzan Dyonisios al II-lea împotriva acestora prin înființarea a două porturi sigure pentru vasele comerciale. În 339 î.Hr. Timoleon reușește să captureze căpetenia piraților tirenieni, pe Postomion¹⁶.

¹¹ SEG 24.154 , Petrakos, 1967, p. 38 – 52.

¹² Războiul chremonidean, desfășurat între 267 – 261 î.Hr. între 4 state grecești, dintre care se remarcă Atena și Sparta, alături de Egiptul Ptolemaic împotriva dominației Macedoniei antigonide. Finalul conflictului va confirma hegemonia antigonidă asupra orașelor state grecești.

¹³ Walbank, *Sea – power in the Antigonids*, Philip II.

¹⁴ Pausanias 3.23.6, Strabon, *Geographia*, 8.368.

¹⁵ J.A.Larsen, 1968, p.211.

¹⁶ Diodor, *The historical library*, 16.5.3, 16.21.3.

Dincolo de acest rol militar, pirateria poate fi privită ca o formă de comerț. Pirații, asemeni negustorilor sunt deseori implicați în activități comerciale, încercând să obțină profit de pe urma prăzii.

Putem privi astfel înțelegerea încheiată între Agatokles și apulieni, prin care în schimbul navelor primite, Agatokles primea o parte din prada capturată de aceștia¹⁷.

Un raport asemănător a fost cel dintre Filip al V-lea al Macedoniei și Dikaiarchos Etolianul¹⁸.

Existau și orașe recunoscute ca piețe de desfacere a prăzii provenite din acțiunile piraților. Un astfel de loc a fost Angina, dar și orașele cretane recunoscute mai ales ca piețe de recrutare a sclavilor¹⁹. Găsim de asemeni și la Strabon mențiuni despre acest tip de orașe:” Dar ei (pamfilienii și cilicienii), se folosesc de asemenea locuri ca baze pentru practicarea pirateriei, fie fiind ei înșiși pirați, fie oferindu-le celorlalți pirați piețe pentru captura lor și locuri de acostare. În Side, un oraș aparținând de Pamphylia, docurile sunt în beneficiul cilicienilor, care obișnuiesc să își vândă prizonierii prin strigare, pretinzând că sunt oameni liberi”²⁰.

Pentru secolul III î.Hr. vânzarea sclavilor pare a fi mult mai profitabilă decât metoda răscumpărării²¹.

În perioada elenistică legătura dintre piraterie și comerțul de sclavi este mult mai evidentă. Sunt numeroase evidențe care atestă că pirateria este o importantă sursă de sclavi în această perioadă. Capturarea și vânzarea indivizilor ca sclavi de către pirați este un lucru des întâlnit în această perioadă. Prizonierii putea fi transportați pe distanțe lungi și vânduți departe de locul în care erau capturați pentru a se reduce posibilitatea de intervenție din partea rudelor sau a unor apropiați²².

Merită menționați și pirații iliri care spre sfârșitul secolului III vor fi folosiți ca scuză de romani pentru a-și motiva intervenția pe teritoriul Greciei. Ei apar și în *Istoriile* lui Polybios, atât sub regele Agron, cât și mai târziu sub regina Teuta²³. Caracterul de pirați al ilirilor apar și la Appian în *Illyrike* dar și la Strabon în *Geographia*.

Caracterul complex al pirateriei în perioada elenistică duce la izbucnirea primului război cretan, între 206–203 î.Hr. O primă cauză a conflictului pare a fi disputa dintre rodieni, care prin acțiunile lor anti-piraterie se opun intereselor cretanilor. Desfășurarea, taberele și etapele conflictului apar în mențiunile autorilor antici²⁴.

---

¹⁷ Diodor, *The historical library*, 21.4.

¹⁸ Polybios, 5.95.

¹⁹ Strabon, *Geographia*, 14.3.2.

²⁰ Strabon, *Geographia*, 14.3.2.

²¹ Philip de Souza, 1999, pp. 66 – 69.

²² De Souza, 1999, p. 62.

²³ Polybios, 2.2, 2.6, 2.9.8.

²⁴ Polybios, 2.12.3, 1.12.4, 2.13.5, Polyaeus 5.17.2,

Pentru secolul II î.Hr. se observă o creștere a rolului pe care îl vor avea romanii în Mediterana Orientală. Astfel ei se vor alia cu Rhodosul în încercarea de a controla Mediterana și de a reduce la minim pagubele acțiunilor piratilor. Mențiuni în ceea ce privește intervenția romană de-a lungul secolului II î.Hr. și măsurile luate găsim la Appian, Titus Livius, Polybios²⁵.

Concluzii

Se poate afirma că pirateria reprezintă unul din fenomenele perfect integrate în epoca hellenică, în toate disputele purtate de succesorii lui Alexandru și mai târziu între romani și greci.

Chiar dacă nu există mărturii clare și atât de complete pe cât ne-am dori, pare că pirateria și-a urmat propriul curs, cu propriul mod de organizare și de acțiune.

Pirateria, pare a fi prezentă în viața de zi cu zi a oamenilor de pe coastele Mediteranei Orientale.

Aceste tipare de acțiune și interacțiune ale piratilor cu micile sau marile puteri, le vom regăsi și peste secole în perioada medievală și modernă.

Bibliografie:

- Appian, *The roman history*, ed. Macmillan & Co, Londra, 1899.
 H. Bengtson, *Die Strategie in der hellenistischen Zeit*, Bd 1-3. Münchner Beiträge zur Papyrusforschung und Rechtsgeschichte, München 1937-52.
 Diodor, *The historical library*, ed. Pemberton, Londra, 1814.
 Frontinus, *Stratagems and the aqueducts of Rome*, ed. William Heinemann, Londra 1925.
 Janice Gabbert, *Piracy in the Early Hellenistic Period : A career open to talents*, Greece and Rome, Second Series, vol.33, no. 2 october 1986.
 Wilhelm Fellmann, *Antigonos Gonatas, König der Makedonen, und die griechischen Staaten*, Becker, Würzburg 1930.
 J.A.Larsen, *Greek Federal States*, Oxford University Press, Oxford, 1968.
 Pausanias, *Pausanias' description of Greece*, Bohn's Classical Library, 1886.
 Marcel Launey, *Recherches sur les armées hellénistiques*, ed. Boccard, Paris, 1950.
 Philip de Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

---

²⁵ Appian, Syrike, 24-5, T.Livius, 37.11.6, 37.11.7-13, 37.13.11-14.1, 37.27-8, Polybios, 5.3.7, 21.12, 30.31.10

Plutarh, *Plutarch's lives XI, Pyrrhus*, Ed. Loeb Classical Library, London, 1948.

Polyaenos, *Stratagems of war*, ed. Nichol, Londra, 1796.

Polybios, *The histories*, ed. Loeb Classical Library, Londra, 1948.

SEG 24.154, în B. Ch. Petrakos, 'neai pegai peri tou Chremonideiou polemou', *Arch. Delt.* 22A, 1967.

Strabon, *Geography*, ed. Bohn's Classical Library, Londra, 1861.

Titus Livius, *The history of Rome*, ed. Jones&Co, Londra 1830.

W.W.Tarn, *Antigonos Gonatas*, ed. Oxford University Press, Oxford, 1913.

Walbank, *Sea – power in the Antigonids*, Philip II

Ulrich van Wilamowitz-Moellendroff, *Antigonos von Karystos*, *Philologische Untersuchungen*, Heft 4, Berlin, 1881.

Edouard Will, *Histoire politique du monde hellenistique (323-30 av. J.-C.)*. 2 vols. 2nd Ed. 1979.

Vlad MARAVELA*

ASPECTE COTIDIENE ALE VIETII ÎN CADRUL REȘEDINTELOR BOIEREȘTI MUNTENE DIN SECOLUL AL XVII-LEA

Boierimea secolului al XVII-lea din Muntenia se afișa sub forma unei aristocrații de dregătorii, ocupată cu activități comerciale, dar și implicată în conducerea administrativ-juridică a țării. Numărul boierilor s-a redus, în schimbul sporirii întinderilor funciare care le aparțineau, în defavoarea boierimii mici și mijlocii, la care proprietățile s-au restrâns, prin pierderea multora dintre ele. Marii boierii, totodată mari dregători, s-au regrupat treptat și distanțat de boierii fără dregătorii, după cum reiese și din relatarea lui Radu Șerban asupra venirii sale pe tronul Țării Românești, în care recunoaște că a fost ajutat de *dregătorii domniei sale și boierii săi*¹.

În secolul al XVII-lea optica asupra modului de a aborda și de a construi locuința s-a schimbat pentru că s-au schimbat și condițiile în general. Viața a devenit ceva mai sigură, a început să-și modifice pe nesimțite ritmul, s-a reîmpărțit și ordonat ziua; boierii își petreceau mai mult timp acasă și simțeau nevoia unui spațiu mai comod. Oamenii au devenit mai sensibili, încep să privească lumea din jur și să o admire².

Cei care își construiesc locuințe în acest veac îi transmit conștiința sorginței lor, au sentimentul mândriei de familie, al stabilității; noțiunea de dăinuire capătă o nouă valoare, și foarte important, au posibilități financiare mult mai mari. Mulți dintre ei își petrecuseră tinerețea în Transilvania, în refugiu și la învățătură, unde cunoscuseră febra noilor construcții de acolo, alții erau oameni de cultură și aveau nevoie de timp și spațiu de lectură. Vremurile erau ceva mai liniștite, iar vremea mai rece. Astfel că nu numai femeile își petreceau timpul acasă, începuseră și bărbații, atunci când nu erau la război, martori sau jurați în procese, trimiși în solii peste graniță, la supravegherea muncilor agricole și cules de vie, la jocuri sau petreceri cu prieteni³. Casa a devenit loc de repaus, liniște și odihnă, de aceea, în 10 octombrie 1618 Radu postelnic a căzut la fratele său Ivașco cu rugămintea să-l lase să facă în satul Băcani casă "*să se odihnească*"⁴, iar la 24 martie 1619 Gavriil voievod îi dă toată cinstirea lui Cernica mare vornic "*să fie slobod de toate slujbele și treburile, câte vor fi ale domniei mele sau treburile țării*

---

* Doctorand în istorie, Galați.

¹ În 1604 domnul spunea că "*întru aceasta s-au ridicat toți boierii și toată țara, mari și mici din țara domniei mele și au făcut cu toții sfat*", iar mai jos continuă spunând "*am socotit cu toți dregătorii și cu toți boierii domniei mele*" apoi "*domnia mea și cu toți dregătorii domniei mele și cu toți boieri domniei mele*". (DIR, B, XVII, I, p. 134).

² Ori cât de dure erau vremurile, existau și oameni sensibili precum acel Constantin stolnic și căpitan care în 1600 îi cerea primarului Bistriței, Ioan Budaki, un *ghiveci cu o garoață involtă și sfaturi referitoare la îngrijirea ei*, în Veress, VI, p. 147.

³ Franco Sivori, în *Călători*, III, p. 16.

⁴ DIR, B, XVII, III, p. 215.

*domniei mele, să aibă a se odihni la casa sa cu bună pace, ...pentru că este boier mai bătrân, neputincios și fără copii, numai să aibă pace la casa sa...*⁵

Reședința boierească propriu-zisă, paraclisul curții, precum și anexele acesteia au venit în ajutorul configurării mentalităților specifice secolului al XVII-lea. Programul constructiv al reședinței nobiliare autohtone a trebuit să satisfacă, pe lângă scopul fundamental de factură rezidențială, și o funcție de reprezentare.

Fenomenul ansamblului alcătuit din conac și biserică de curte cunoaște o varietate de formule de care nu este străin nici modelul aulic, nici inovația introdusă de casele ridicate de postelnicul Constantin Cantacuzino în București, Filipeștii de Târg sau Târgoviște. Printre primii beneficiari ai acestui model vor fi înșiși fiii postelnicului Șerban, viitorul domn, la Drăgănești, Drăghici la Măgureni, Matei la Filipeștii de Pădure, iar mai târziu Constantin Stolnicul la Afumați. Tot aici își au izvorul și palatele brâncovenești.

Epoca folosește larg noțiunea de „palat” – termen întâlnit anterior la călătorii străini pentru a desemna edificiile princiare din București și Târgoviște, care acum vor fi reînnoite. Lor li se adaugă acum cel de la Filipeștii de Târg, dotat cu o serie de amenajări care îi amintesc lui Paul de Alep edificiile elegante ale Stambulului. Documentele menționează numeroase case boierești pe diversele moșii, fapt logic dacă se iau în considerare întinsele proprietăți, posibilitățile materiale și noul gust al epocii pentru confort și lux. Piese de argintărie din Țara Românească erau parte importuri din atelierele germane, de preferință de la Augsburg, parte lucrate de meșteri brașoveni, la comanda marilor boieri.

Marca proprie epocii, cea care va permite cercetătorilor să numească arta și implicit epoca de la cumpăna veacurilor XVII și XVIII cu numele principalului inițiator și patron de creații diverse, este dată de inițiativele lui Constantin Brâncoveanu. Arhitectura civilă, marca de referință a epocii brâncovenești, demonstrează prin cele două palate construite pentru fiii mai mari Constantin și Ștefan, la Potlogi (1698) și respectiv la Mogoșoaia (1702) și informațiile scrise ori ruinele altora (Doicești), măsura în care elementele deja intrate în structura acestui tip de construcții, încă în deceniile anterioare, pivnițele monumentale, încăperile mari acoperite cu bolți de penetrație, loggiile și foișoarele câștigă în importanță și dau măsura capacității de sinteză a creatorilor lor între soluții spațiale și decorative ce își au originea în Orient și în Occident. Lor li se adaugă gustul pentru grădinile italienești, pentru care erau aduși chiar grădinari din Peninsula, plasarea locuințelor alături de oglinda de apă, în ideea barocă a reflectării în unda trecătoare, confortul și bogăția interioarelor, ideea plimbării și a zăbovei în locuri frumoase și împodobite.⁶

⁵ DIR, B, XVII, III, p. 331.

⁶ *Istoria românilor*, vol. V, p. 978.

Grădina „foarte mare” de la Dobrenii lui Constantin Șerban era, la 1657, „împărțită în straturi, ca grădinile frâncești italienești, cu jgheaburi pe olane. În partea de apus, este un bazin mare de apă cu un pod peste el de la un capăt la celălalt. În mijlocul grădinii este un chioșc frumos”⁷. Alături de foișor, acest nou element de arhitectură, chioșcul, preluat de pe malurile Bosforului, creat anume pentru „zăbavă” și „priveală”, va cunoaște o largă răspândire mai ales spre finele veacului XVII și primele decenii ale celui următor, fiind și el un tip definitoriu pentru o mentalitate impregnată de multiple elemente stambuliote.

Arhitectura peisagistică se va amplifica din a doua parte a secolului XVII, mai ales în Țara Românească, unde va ajunge la deplina împlinire în vremea Brâncoveanului. Astfel, grădina palatului din București este sincer administrată de un om cult și rafinat ca Anton Maria del Chiaro: „Grădina, la drept vorbind, este foarte frumoasă, în formă, în formă pătrată, proiectată într-un veritabil stil italian, în mijlocul căreia domnitorul Constantin Brâncoveanu a pus să se ridice un chioșc frumos pentru a lua masa și a se odihni după prânz în timpul verii, în parfumul feluritelor flori, așezate în ordine, pe spalier, de jur împrejur”⁸.

Case, ca cea de la Vădeni a marelui ban Cornea Brăiloiu ori ca cele bucureștene ale unei înalte boierimi, care îl imita pe domn în inițiativele sale, casele coconilor domnești de la Târgoviște sau ale fiicelor de la Tunari – Ilfov și Tătărani – Prahova, deși distruse sau numai modificate, dau măsura unui fenomen amplu, care va marca și scurta domnie a lui Ștefan Cantacuzino, fondator și el al unui mic palat pentru soția sa, ridicat în grădina Curții Domnești din București, înglobat astăzi Hanului lui Manuc.

Dar să pătrundem din grădină în casă. Mobilierul este simplu, format dintr-o masă „sprijinită la mijloc de un picior, ca în casele europenilor”⁹, care de obicei stătea într-un colț al camerei. În loc de scaune se foloseau bănci sau lavițe așezate împrejurul odăilor. Del Chiaro, descriind interiorul caselor domnești, scria: „Patul nu este mișcător ca ale noastre, ci capul și marginea sunt fixate în zid. Nu se desface decât în timpul nopții, când se merge la culcare. Saltelele (care sunt pe dinăuntru cu bumbac netors) și cuverturile sunt strânse și așezate cu eleganță la cap, formând o masă pătrată și înaltă, acoperită de o pânză curată și foarte subțire, cu variate flori de mătase. În vârful acestui mare și moale pachet se află perinile învelite în aceeași pânză. Prin urmare, ziua, suprafața divanului apare acoperită până la pământ de un mare covor, deasupra căruia este o saltea cu bumbac dublată cu damasc, catifea sau altă căptușeală scumpă, indiană sau turcească”.

Nu se foloseau scaune sau taburete, ci doar lavițe așezate pe lângă pereți. Restul „mobilierului” era format „numai din covoare și covorașe atârinate pe pereți”. Nelipsit din fiecare casă este cuptorul, din chirpici vopsit

⁷ *Călători*, VI, p. 229-230.

⁸ *Del Chiaro*, p. 24.

⁹ *Călători*, VI, p. 27. Paul de Alep despre casele din Țara Românească și Moldova în 1653.

în verde sau roșu, la cei nevoiași, și din faianță, la cei bogați. În timpul iernii, casele „sunt mai calde decât băile”¹⁰.

Interioarele locuințelor marilor boieri și ale palatelor domnești¹¹, mai ales, spre sfârșitul veacului XVII au început să abunde în covoare, brocaturi, stucaturi, picturi murale, mătăsuri, catifele. Și totuși, în pofida acestei atmosfere orientale pe care o degaja, organizarea spațiului interior și diferențierea mobilierului în raport cu funcționalitatea camerelor subliniază tocmai trăsătura esențială, europeană, a interiorului palatelor românești, fiind fundamental diferit față de cel al seraiurilor și caselor otomane, unde nu exista deosebire marcantă de mobilier de la o încăpere la alta¹².

Del Chiaro, observator atent și mărturisitor sincer al realităților românești pe care le-a cunoscut atât de bine, consemnează: „Românii au meritul că țin o mare curățenie, mai cu seamă în casele lor și, pentru a spune adevărul, este o încântare când intri în acele camere, unde s-au presărat diferite soiuri de ierburi mirositoare, adică pelin, virnanț, jaleș, mentă, cimbrisor și alte asemenea, care împrăștie un parfum plăcut și nu mai puțin sănătos”¹³.

Tot în veacul XVII apar menționate, ca un alt element de noutate, și elegantele băi personale din palatele domnești sau ale marilor boieri. O baie elegantă și cu marmură minunată era la 1654 în palatul de la Filipeștii de Târg al postelnicului Constantin Cantacuzino. Apa era adusă de roți cu găleți așezate pe râu¹⁴.

Așadar, semnalând elementele noi care apar și în cadrul habitatului, atât sub aspect arhitectonic, peisagistic, cât și urbanistic, putem observa cum modernitatea câștigă teren și în spațiul românesc.

Fertilitatea solului și bogăția în produse agricole a Țării Românești au fost unanim lăudate de cei care au trecut pe aici în secolul XVII. Din acest secol se constată o îmbogățire și diversificare a alimentației. Băutura cea mai prețuită era vinul. Franco Sivori, Paul de Alep și Dimitrie Cantemir afirmă la unison că românii știu să bea bine și adeseori se îmbată, nesocotind însă acest lucru drept păcat. De altfel, în acest păcat au căzut și alții, de exemplu lordul Paget, care, invitat la masă de Brâncoveanu, a tot închinat la „sănătăți” și „de veselie mare s-au și îmbătat” atât el, cât și boierii „măcar că de nimeni n-au fost siliți” – adaugă malițios Radu Greceanu.¹⁵ De asemenea, la ospetele domnești ale Brâncoveanului se beau „cele mai fine lichioruri pe care le producea Europa” – după mărturia unui conviv avizat ca Del Chiaro¹⁶.

---

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Corina Nicolescu, *Case, conace și palate vechi românești*, București, 1979, p. 84-92.

¹² *Ibidem*, p. 87.

¹³ *Del Chiaro*, p. 44-45.

¹⁴ *Călători*, VI, p. 149-150 (Paul de Alep, 1654).

¹⁵ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 83.

¹⁶ *Del Chiaro*, p. 63.

Produsele care formau alimentația de bază erau pâinea din mei, mămăliga din porumb, spre sfârșitul secolului XVII, produsele lactate, peștele, prazul dulce, varza. Vânatul era deosebit de apreciat și nu lipsea de la mesele boierești. Tot acum sunt menționate portocalele, rodiile, lămâile, măslinile, migdalele, pepenii¹⁷, scortîșoara, cuișoarele, toate acestea, fiind aduse din import, nu erau accesibile decât marii boierimi¹⁸ și domnului.

În ceea ce privește vesela curentă, ea rămâne din lut, lemn și zinc¹⁹, deși se folosesc linguri de argint, pe care fiecare fată de mare boier trebuie să le primească zestre, și paharele din argint, tronconice, decorate cu motive vegetale stilizate. Farfuriile din argint sunt mai rare și atunci când existau se foloseau numai ca suport pentru că peste ele se puneau cele din lemn sau lut. Știm că au existat câni și lighene din argint, uneori aurit, pentru spălat, dar mai rar menționate în documente.

În Țara Românească, la mijlocul veacului, doar oaspeții erau serviți în talere de argint, ceilalți mâncând din talere de cositor²⁰. Relevantă este în acest sens descoperirea depozitului de tipsii din Dealul Goleasca, com. Ștefănești, unde au fost găsite douăzeci și patru de tipsii din plumb și cositor, din care 17 au fost ale marelui vistier Stroe Leurdeanu, ctitorul conacului de la Golești (1640) și al bisericii (1646).

Del Chiaro afirma că Șerban Cantacuzino a introdus la curte un mod de viață mai civilizată și mai cizelat. Până la el nu se folosiseră la masă veselă de argint²¹. Tot acum, la sfârșit de veac XVII, se introduc la curtea Brâncoveanului noi specialități culinare. „Românii au oroare să mănânce broaște, broaște țestoase și melci. Obiceiul de a mânca melci s-a introdus la curte abia în vremea noastră”²².

Tot în veacul XVII, în preferințele oamenilor intra din ce în ce mai mult cafeaua și, ca o nouă plăcere, fumatul. Luleaua cu tutun și cafeaua încheiau orice masă domnească sau boierească, acestea fiind introduse la noi din Imperiul Otoman.²³

---

¹⁷ *Călători*, II, p. 451.

¹⁸ *Ibidem*, V, p. 204 (P. B. Baksici, *Descrierea Țării Românești*, 1640). Pentru cât se plătea vamă pentru piper, lămâi, smochine vezi N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 364.

¹⁹ Ca și vesela de argint și cea de zinc, mai ales căniile cu capac și talerele, erau lucrate de meșterii din Transilvania, iar cele de zinc mai ales de meșterii habani. Tot ei erau cei care realizau tecile cu cuțit și furculiță care se purtau atârinate la brâu începând de la mijlocul secolului al XVI-lea. Gazda pune pe masă numai lingurile pentru că celelalte tacâmuri le avea fiecare cu sine; vezi și Veress, X, p. 99: *într-un toc <se afla> o lingură cu coadă, iar în mâner<ul tocului> o scobitoare de cupru fixată pe un ax*, ceea ce este mai interesant este prezența unui set de piese aflate într-o casetă compartimentată în care se afla *un cuțit, o furculiță, foarfeci, cuțit, o lamă pentru <ascuțit> pene <de scris> și o sulă*, o trusă din care încep să se lucreze în vestul Europei.

²⁰ *Ibidem*, V, p. 611 (suedezul Clas Brorsson Ralamb în Țara Românească, în 1657).

²¹ *Del Chiaro*, p. 137.

²² *Ibidem*, p. 42.

²³ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 85.

Luxul, bogăția și strălucirea materialelor, frumusețea și valoarea accesoriilor costumelor domnești și boierești sunt subiecte de uimire pentru străinii care au trecut pe la curțile voievozilor români între 1600-1700. Hainele le ofereau prestigiu și-i fixau, fie și iluzoriu, într-o anumită ierarhie ce ținea de sfera vizualului. Pentru a obține aici un loc cât mai sus se făceau adeseori sacrificii nevăzute. „Se folosesc – spunea Marco Bandini – mai ales de veșminte de mătase și, deși mulți abia au pâine cu care să-și potolească stomacul lătrând de foame, pe dinafară ei pășesc, în ceea ce privește îmbrăcămintea, măreți ca niște mici baroni”.

Orientalizarea, tot mai accentuată, înregistrată în societatea românească în secolul al XVII-lea, își găsește explicația în observațiile pertinente ale unor personaje importante ale vremii. Italianul Anton Maria del Chiaro, secretarul particular al lui Constantin Brâncoveanu, fin cunoscător al oamenilor în mijlocul cărora a trăit o bună bucată de vreme, consemna și el: „Este bine ca străinul să meargă îmbrăcat după obiceiul țării, pentru a nu fi văzut de turcii care sosesc zilnic în Țara Românească și care nu privesc prea bucuroși îmbrăcămintea, nici uzanțele diferind de propriile lor obiceiuri. Cu toate acestea, patru sau cinci dintre noi, străinii, care aveam atunci o funcție la curtea domnului, deși ne îmbrăcam după moda valahă, purtam totuși perucă și pălărie, cravată și baston de bambus”²⁴.

Spre sfârșitul veacului, tentația noului, a hainelor croite după moda italiană sau nemțească apare și aici. Anonimul Brâncovenesc, vorbind de hiclencia lui Preda din Proroci, cel spânzurat din ordinul Brâncoveanului, nu uita să amintească dezaprobator de „portul cel nemțesc ce-l purta, că avea chică nemțească numai legată sus supt ișlic și cizmele cele nemțești cu pinteni lungi ce le purta”²⁵.

Marii boieri se remarcă oriunde se aflau prin bogăția și culoarea costumului. Ca și arhitectura, și costumul a reprezentat un simbol al mării boierimi și o oglindă a schimbărilor intervenite în structura societății românești, prin sporirea somptuozității vestimentației, luxului și confortului locuinței.

Privind acest amestec vestimentar, ne gândim că el reprezintă, de fapt, imaginea emblematică a unei epoci și a unui veac căci, privit în ansamblul său, paradoxal pare acest veac XVII, deschis în spirit tot mai mult Occidentului și dorinței de modernizare, iar în formă, în ceremonial și în port atât de oriental. Este ceea ce ar putea fi cuprins într-o formulă pe care Răzvan Theodorescu a folosit-o pentru artele plastice²⁶, dar care ar putea avea o bună acoperire și în planul mentalităților.

---

²⁴ Del Chiaro, p. 38.

²⁵ *Istoria Țării Românești de la oct. 1688 până la martie 1717*, ed. C. Grecescu, București, 1959, p. 40.

²⁶ R. Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800)*, I, p. 140.

Inteligența lor nativă este remarcabilă. Ei învață repede²⁷ și deși poporul este fără carte, este „mai mult șiret decât simplu”²⁸. Philippe Le Masson Du Pont (1686), după ce elogiază virtuțile militare, afirmă: „Nu sunt lipsiți de agerime, de care dau dovadă când sunt în afara țării lor, găsind acolo oameni care să-i cultive și să-i învețe. Atunci reușesc foarte bine în toate ramurile științei”²⁹. Ospitalitatea, toleranța religioasă și umană completează trăsăturile majore trecute unanim în registrul pozitiv.³⁰

În celălalt registru, mărturiile pun pe primul loc nestatornicia. Veterani menționa în 1688: „Firea acestei populații o găsesc nestatornică, nu se poate pune pe ei nici un fel de temei”³¹. Cu toate acestea, românii sunt oameni deschiși, glumeți și veseli, iar inima nu o au departe de gură³². Și într-adevăr, volubilitatea românilor a reușit să consterneze și pe un italian: „Am observat cu cea mai mare uimire că la curtea lui Constantin Brâncoveanu nu se știe ce este păstrarea secretului pe care se bazează ființa guvernelor, atunci când este vorba de afaceri de stat. Dacă veneau curieri de la Constantinopol, înainte de a fi coborât de pe cai spre a duce domnitorului scrisorile, se răspândeau prin prăvălii noutățile cele mai delicate”³³.

Într-o țară în care totul poartă semnul instabilității³⁴, sub aspect psihic, sentimentul dominant în ceea ce s-ar putea numi furata lungă este cel al insecurității, ce se manifestă la scara întregii societăți, de la țăran la boier, și mai departe la domn. Această nesiguranță generală, generatoare de spaime existențiale, cunoaște un maxim în secolele XVII-XVIII. Dărilor din ce în ce mai mari i-au dus pe oameni la „cea mai grozavă sărăcie”³⁵, i-au împins la disperare³⁶, i-au deprimat³⁷, i-au dus în pragul deznădejdiei. Și „deznădejdea dând naștere la nepăsare, ei se dedau unei vieți necumpătate, mâncând și bând”³⁸. Paul de Alep care, petrecând atâția ani prin țară, i-a cunoscut bine pe români, exclamă: „Fie ei binecuvântați pentru firea lor, care alungă atât de repede întristările lor și-i lasă să se dede bucuriei și mulțumirii!”³⁹.

Și totuși, presiunea cea mai puternică nu se atinge la nivelul țăranului liber, care putea cel mult să-și piardă pământul sau libertatea, ci la cel al marelui boier și al domnului. Stresul cel mai mare pe plan psihic aici se concentrează, pentru că miza jocului politic, joc care numai la curte se

²⁷ Călători, III, p. 19 (Sivori).

²⁸ *Ibidem*, p. 284 (iezuیت în Moldova, 1588).

²⁹ *Ibidem*, VII, p. 298-9.

³⁰ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 104.

³¹ Călători, VII, p. 476.

³² D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, p. 309.

³³ *Del Chiaro*, p. 156.

³⁴ *Ibidem*, p. 7.

³⁵ Călători, III, p. 215 (Ioan Czimor Decs de Baranya, Moldova, 1587).

³⁶ *Ibidem*, V, p. 34.

³⁷ *Del Chiaro*, p. 20.

³⁸ Călători, V, p. 34, 343.

³⁹ *Ibidem*, p. VI, p. 210

desfășura, era de cele mai multe ori viața însăși.⁴⁰ O scenă politică și mai complicată încă de apariția celui de-al treilea partener, Poarta, ce-și va asuma tot mai accentuat rolul de protagonist. La sfârșitul veacului al XVII-lea, aducător de noi și mari neliniști, mărturiile boierilor sunt elocvente: „ni e frică de suntem morți”, „și mă tem că cei mari sunt cu multe dulcetuți și amare amărăciuni; și vor peri toți boierii”, „că acum sunt tulburările cele cu tremur”⁴¹; „că, iată, și vremurile, și oamenii acum s-au iuți foarte”⁴², iar viața care luminoasă și puțină „este supusă pururi primejdiilor și primenelilor”⁴³.

Dacă în planul inconștientului colectiv, la nivel popular, ieșire din anxietate se făcea prin trăirea bucuroasă, simplă și firească a clipei, la nivelul boierimii, și cu deosebire la cel aulic, aceasta se făcea prin fast, un fast direct proporțional cu starea de nesiguranță. De aceea, explozia de lux⁴⁴, de bogăție până la ostentație, înregistrată tocmai în acel veac XVII e de natură compensatorie, ea dorindu-și să fie expresia unei puteri și a unei statornicii efective, care, de fapt, nu existau. Fenomenul orientalizării se înregistrează la nivel aulic, și nu popular. Impactul psihic și chiar fizic cel mai puternic e producea între marea boierime română și agresorul otoman. Asimilând elemente din imaginea acestuia, se încearcă o atenuare, o neutralizare a factorului de stres prin imitare. Este, deci, reacția de autoapărare la care inconștientul colectiv românesc va recurge frecvent de-a lungul istoriei.

Așezate între Orient și Occident, Țările Române se vor afla într-o fertilă zonă de aculturație, în care influențele bizantine și sud-slave se vor întâlni cu cele venite din nord-vest pe filieră maghiară și, mai ales, poloneză. Ele ofereau, totodată, posibile modele de organizare statală, modele culturale și chiar modele mentale. La nivelul mării boierimi, același veac XVII va înregistra o deplasare spre imitarea modelului polonez, cu precădere în Moldova, model care se preta la realitățile specifice nobilimii polone, dar care, în spațiul românesc, nu-și aveau o corespondență reală. Modelul bizantin se relevă în două aspecte ale aristocrației din Principate: stabilitatea economică, asigurată de marea proprietate funciară, și absența eredității în deținerea marilor dregătorii publice, care erau concentrate în mâna unui număr restrâns de familii.⁴⁵

Veacul al XVII-lea a stat, din punct de vedere economic, sub semnul a două tendințe principale, între care era o neîndoielnică relație de reciprocitate: fiscalitatea excesivă și expansiunea marelui domeniu feudal, fie

⁴⁰ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 107.

⁴¹ N. Iorga, *Scrisori de boieri*, p. 97. (Scrisoarea postelnicului Mihai Băjescu, fiul marelui ban Mareș Băjescu, către părintele Macarie – 1690, febr. 8).

⁴² *Ibidem*, p. 104. (Scrisoarea din 1696 a stolnicului C. Cantacuzino către marele jude al Brașovului, Ioanes Mancoș).

⁴³ M. Costin, *Opere*, ed. critică P. P. Panaitescu, București, 1965, II, p. 113.

⁴⁴ Vezi și Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, București, 1982, p. 467.

⁴⁵ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 135.

el boieresc, mânăstiresc sau domnesc. Există acum o preocupare constantă și crescândă a boierimii de a-și mări rezerva seniorială („delnița boierească”) prin cumpărare de noi terenuri agricole, prin acaparare, cu ajutorul domniei, a moșilor birnicilor fugiți și prin defrișare⁴⁶.

Într-o epocă în care proprietatea funciară era determinată pentru un anumit statut social și, nu în ultimul rând, politic, apare ca firesc interesul sporit al marilor boieri de a-și dezvolta, pe diferite căi, domeniile. Ocuparea unor dregătorii mai însemnate oferea deținătorilor lor posibilitatea de a accelera ritmul de achiziționare și deci de lărgire a stăpânirilor. Un Bunea Grădișteanu sau Tudoran din Aninoasa, un Neagoe Săcuianu, Ianache Văcărescu sau Cornea Brăiloiu, pentru nu mai vorbi de Băleni, Brâncoveni, Bălăceni și Cantacuzini, sunt tot atâtea exemple care vin să dovedească expansiunea, fără precedent și definitivă pentru acest secol, a marii proprietăți.

Instaurarea dominației otomane, prin efectele sale negative, s-a răsfrânt și asupra mentalității, determinând degradarea treptată a unor virtuți morale fundamentale, cum ar fi sentimentul onoarei și al demnității, și instaurând un acut sentiment al fricii care era direct proporțională cu locul ocupat în ierarhia socială. Spre exemplificare, scrisoarea din 8 iulie 1700 a lui Grigore Băleanu către Radu Dudescu depășește cadrul strict personal, reflectând starea de spirit ce era a unui veac și a unei clase: „...Nu-mi trebuie alt nimic fără cât o fărâma de viață fără groază..., că unde văz că într-această becnică de țară-ne vin oamenilor primejdii și petrec neștiind nimica, zău ca sunt bucuros mai bine să mă aflu în stratul celor mai de jos ca să fiu odihnit, decât să-mi fie numele acesta să fiu pururi cu gheață în inimă...”⁴⁷. Este starea de spirit a aceluși veac XVII, tragic în esența lui și exuberant în imaginea despre sine, pe care a știut să și-o creeze și s-o transmită posterității.⁴⁸

Relația în cuplu este riguros reglementată la nivelul clasei dominante, unde intervin interese economice majore, și mai laxă la păturile de jos, unde nemaexistând îngrădirea averii și a prestigiului rangului social, mobilitatea este ceva mai mare⁴⁹. În plus, la nivelul marii boierimi, contractul marital se încheia de cele mai multe ori din considerente care puteau să nu aibă nimic în comun cu dragostea.

La contractarea căsătoriei era necesar consimțământul părinților⁵⁰. Fetele care se căsătoreau fără voia părinților erau considerate „desfrânate” și

⁴⁶ Șt. Ștefănescu, D. Mioc, *Țărănimea din Țara Românească și Moldova în veacul al XVII-lea*, în *Revista de istorie*, t. 32, 1979, nr. 12, p. 2298.

⁴⁷ *Cronicari munteni*, vol. I, p. XXVIII.

⁴⁸ Iolanda Țighiliu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 168.

⁴⁹ *Călători*, I, p. 406 (Anton Verancsics, după 1549).

⁵⁰ Pentru problema căsătoriei, vezi studiul Anicuței Popescu, *Instituția căsătoriei și condiția juridică a femeii din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea*, în *Studii*, t. 23, nr. 1, 1970, p. 55-80.

supuse de biserică unor penitențe⁵¹, iar fiii aflați în aceeași situație puteau fi dezmoșteniți. Odată căsătoria încheiată, cele două părți erau obligate la fidelitate reciprocă. Adulterul bărbatului nu era considerat tot atât de grav ca al femeii, care ar fi putut aduce în cămin copii ce deveneau pe nedrept moștenitorii soțului ei. Pentru lipsa de fidelitate a soției, pravilele prevedeau mai multe pedepse, precum pierderea zestrei, a darurilor, a bunurilor comune sau a dreptului de întreținere, sau chiar uciderea în caz de flagrant delict. Și soția avea dreptul să-și ucidă bărbatul adulterin împreună cu concubina, dar numai „într-acel ceas când îi va găsi de față, iar nu altă dată”⁵².

În familie, cele mai multe obligații reveneau femeii. Ea trebuia să-și urmeze soțul, să-l asculte, să locuiască cu el. Însă, femeia necăsătorită, văduvă sau divorțată avea capacitate juridică deplină. Incapacitatea ei juridică deriva din căsătorie, soțul fiind acela care-i reprezenta interesele. Femeia era datoare să-și aștepte soțul plecat la oaste sau luat în robie. Soția părăsită de bărbat trebuia să-l aștepte trei ani. Bărbatul era obligat, sub pedeapsă, să asigure întreaga asistență medicală în caz de boală. În schimb, femeia, fiind considerată mai neputincioasă, nu era obligată să cheme „vraci la boala bărbatului său”⁵³ și nici nu putea fi pedepsită dacă nu o făcea. De asemenea, bărbatul era obligat să asigure mijloace de trai soției în tot timpul căsătoriei, chiar dacă aceasta, dintr-un motiv oarecare, era alungată din casa lui. Această obligație înceta doar în cazul în care se dovedea că soția fusese infidelă.

Așadar, preeminența bărbatului în familie era indiscutabilă. Ierarhizarea clară a raportului este consemnată și în *Cartea românească de învățătură*⁵⁴ și în *Îndreptarea legii*⁵⁵, care stipulau folosirea violenței în familie, arătând în ce condiții bărbatul avea *dreptul legal* de a-și bate soția. Dacă aceasta era vinovată de ceva sau era bătută numai „puțințel”, bărbatul nu putea fi pedepsit, ci numai atunci când o bătea cu vrăjmășie, fără un motiv real. „De-ș va bate neștine muierea cu pumnul sau cu palma, aceia nu se chiamă că iaste cu vrăjmășie asupra ei, de o ară bată cât de mult și de des”. Bătaia peste măsură, cu dușmănie este atunci când „se face cu toiagul, iar mai vârtos când se va sfărâma lemnul sau să facă cu dânsul rane, să meargă sângele, sau când o va lovi cu lemnul în obraz sau în cap, atunce pururi se va certa bărbatul pentru vrăjmășia lui”. Dacă acest lucru se întâmpla frecvent și fără ca femeia să fie vinovată, atunci ea putea obține desfacerea căsătoriei „singură cu puterea ei”, iar bărbatul era obligat să-i asigure mijloacele de întreținere.⁵⁶

⁵¹ *Îndreptarea legii*, p. 540, gl. 38.

⁵² *Cartea românească de învățătură*, gl. 9, z. 58; *Îndreptarea legii*, gl. 244, p., z. 58.

⁵³ Anicuța Popescu, *op. cit.*, p. 77.

⁵⁴ „Cum și când poate bărbatul să-și bată muierea și în ce chip”, p. 119-120, glava 23.

⁵⁵ Glava 185, p. 182.

⁵⁶ Iolanda Țighiliiu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 232.

Totuși, pravilele de la jumătatea veacului al XVII-lea consacră în scris principiul egalității descendenților: „Copiii, au parte bărbătească, au parte femeiască, aceia să prețuiesc să moștenească pre părinții lor”⁵⁷. Supușenia femeii care își desfășura viața separat, după modelul bizantin al gineceului (la palat, doamna însăși, la sărbători, lua masa separat, în apartamentul ei, împreună cu soțiile boierilor⁵⁸), dădea nota dominantă a relației în cuplu. Cu toate acestea, au fost și câteva excepții. Astfel, despre ambițioasa soție a lui Șerban Cantacuzino aflăm că „și alte fumuri mai mari acei muieri îi urla în cap, care toate în deșert i-au eșit, că ochiul cel privighetor al lui Dumnezeu niciodată nu se înșală”⁵⁹.

Logodna⁶⁰, căsătoria⁶¹, botezul copiilor erau primele momente care marcau viața cuplului. Ele erau, totodată, și principalele prilejuri de bucurie pentru membrii comunității alături de sărbătorile religioase care marcau ritmic și colorat existența oamenilor. Serbările de la curte, oferite mai ales cu prilejul nunților domnești sau boierești, trebuia să fie un summum al gusturilor vremii pentru fast și eclecticism cultural. La ospetele princiare ale lui Constantin Brâncoveanu puteau fi văzute adevărate scenografii, efemere, cum se întâlneau aieva și la curțile italiene, dar și la serbările sultanilor de la Stanbul.

Cele mai mari petreceri, când bucuria cuprindea întreaga societate, de la țaran la domn, se făceau de Crăciun, de Bobotează și de Paști. Acum se întindeau marile ospete, care la Curte erau însoțite de mult vestitele închinări de pahare, ce s-au dovedit a fi o încercare greu de trecut pentru musafirii străini ai domnului, nefamiliarizați cu obiceiul locului. Pentru domni și boieri, alaiurile, plimbările pe la moșii, pe baltă și pe la vii, în vremea culesului, formau modul cel mai obișnuit de petrecere a timpului liber. Tinerii boieri se întreceau în jocuri cu lancea și cu spada, trageri la țintă cu arcul și cu puștile etc.⁶². la curțile domnești și boierești exista obiceiul de ase cânta balade, într-o bună tradiție rapsodică – așa cum se întâlnea la toate curțile princiare europene. Mulți mari boieri cumpără lăutari pentru a-i avea în preajmă ori de câte ori era nevoie de serviciile lor. În condica de porunci și socoteli a lui Constantin Brâncoveanu, la 16 noiembrie 1701 sunt trecute bacșișurile ce se dădeau la lăutari și cobzari⁶³. Influența orientală, tot mai vizibilă în veacul XVII, se face simțită și în muzică.

Nu știu cum își petreceau copilăria și tinerețea acești fii de boieri, în afară de faptul că, probabil, o parte dintre ei, aflați cu părinții în refugiul

⁵⁷ *Îndreptarea legii*, gl. 273, z. 1.

⁵⁸ Anton Maria del Chiaro, *Istoria revoluțiilor moderne ale Țării Românești*, ed. C. Boroianu, București, 1971, p. 58; *Călători*, V, p. 136-137.

⁵⁹ Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, București, 1970, p. 67.

⁶⁰ *Instituții feudale*, p. 276.

⁶¹ *Ibidem*, p. 85.

⁶² *Călători*, V, p. 67, 77; VII, p. 156, 265.

⁶³ N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 372.

transilvan, au urmat școlile din orașele săsești. Categorie băieții făceau exerciții de luptă, dedicându-se „diferitelor distracții cavalești și unor plăcute vânători”⁶⁴. Maturi fiind, atunci când nu erau dregători în Sfatul domnesc, se ocupau cu comerțul, urmărirea recoltelor, asistau la seceriș, culegerea viei, trecând de la o moșie la alta, participau la elucidarea diverselor litigii în calitate de martori, plecau, uneori, peste hotare ca să-și vândă marfa și să facă cumpărături în piețele Istambulului sau orașelor transilvane ori ca însoțitori ai solilor din și în afara țării. Iarna și-o petreceau împreună cu alți boieri la banchete. Mai greu este să stabilem care ar fi fost ocupațiile jupanițelor rămase acasă. Probabil că se ocupau cu gospodăria ale cărei chei le dețineau de la căsătorie, deci gătit și pregătit provizii pentru iarnă, iar în timpul liber cu țesutul și brodatul. Așa cum am arătat într-un capitol referitor numai la jupanițe, atunci când rămâneau văduve ele reprezentau familia în fața autorităților în calitate de apărător și garant al ei. Cu rare excepții urmau ele o școală, iar după aceia încetau să se mai ocupe cu lectura și scrisul.⁶⁵

Sentimentul religios, o altă trăsătură psihică, a fost puternic în fiecare om. Aici însă, în spațiul ortodoxiei românești, el nu a atins niciodată cotele fanatismului. Mai mult, pe întregul palier social se înregistrează, în general, o extraordinară toleranță față de cei de alte confesiuni. Faptul capătă valențe cu totul deosebite dacă avem în vedere că în aceeași perioadă, în secolele XVI-XVII, Europa occidentală și centrală erau sfâșiate de intoleranță confesională.

„Locuitorii [Țării Românești] suferă în unele privințe, dar în multe sunt liberi ca de pildă în chestiunile privitoare la cultul divin; astfel ei pot să-și clădească nesupărați biserici și mănăstiri, să țină clopote la biserică, să-și facă slujbă bisericească și tot ce ține de libertatea cultului creștin”⁶⁶ remarca un călător străin în prima jumătate a secolului al XVII-lea, referindu-se la condiția țării, supusă Porții otomane. Într-adevăr, libertatea religioasă a fost respectată și s-a putut manifesta deplin, reprezentând cadrul moral al tuturor aspectelor vieții publice și private.

Practica libertăților pentru scopuri religioase, caritabile și culturale a avut un caracter general în țările române. Situația de ctitor era prețuită ca o recunoaștere publică. Faptul că numele fondatorului era trecut pe piatra de pisanie constituia un semn de mare distincție. Prestigiul marilor întemeietori ai locașurilor de cult din rândul boierilor sporea prin noi fundații. Exercițarea obligațiilor religioase prin participarea la slujbe, spovedanii, posturi și rugăciuni și apoi prin ctitoriile religioase, totul oglindea, de fapt, cultura dobândită prin sistemul educațional al acestei clase și această cultură era una religioasă.

---

⁶⁴ Relatarea soliei lui Camillo Cavriolo la Radu Șerban (Camillo Cavriolo, în *Călători*, V, p. 321).

⁶⁵ Cristina Anton Manea, *Structura și restructurarea marii boierimi din Țara Românească de la începutul secolului al XVI-lea până la mijlocul secolului al XVII-lea*, p. 172.

⁶⁶ Bogdan Bakšići, în *Călători*, V, p. 205.

Situat între Orient și Occident, spațiul carpato-danubiano-pontic a fost dintotdeauna o arie de „internaționalism”. Însăși constituirea boierimii noastre s-a făcut cu aportul important al elementelor alogene, în special turanice. Veacul care a acumulat cele mai multe înnoiri, cu deschideri pe multiple planuri și care a făcut trecerea fundamentală de la imagine la cuvântul scris, la tipar, a fost veacul al XVII-lea. Totodată, reorientarea mentalității colective față de rolul și importanța vieții spirituale așează hotărât veacul XVII ca început al modernității noastre.⁶⁷

Bibliografie:

Carte românească de învățătură, Ediție critică, coordonată de Andrei Rădulescu, București, 1961.

Călători străini despre Țările Române, vol. I, București, 1968; vol. II, București, 1970; vol. III, București, 1971; vol. IV, București, 1972, întocmit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu și Ion Totoiu; vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973; vol. VI, București, 1976, întocmit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmed; vol. VII, București, 1980, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu; vol. VIII, București, 1983, întocmit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu.

Costin, Miron, *Opere*, ed. critică P. P. Panaitescu, București, 1965, vol. II.

Cronicari munteni, vol. I-II, CXXXIII+577 p. (I), 528 p. (II), București, Ed. lit., 1961.

Del Chiaro, Anton-Maria, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, Ed. Tehnopress, 2005, 168 p.

Documente privind istoria României (DIR), B. Țara Românească, veacul XVII, vol. III, 1611-1615, București, 1954; vol. III, partea a 2-a, 1616-1620, București, 1951; vol. IV 4, 1621-1625, București, 1954.

Greceanu, Radu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, București, 1970, 280 p.

Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, coord.: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988.

Iorga, Nicolae, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, *Fragmente de cronici și știri despre cronicari*, București, 1901; vol. IV, *Legăturile Principatelor Române cu Ardealul de la 1601-1699*, București, 1902; vol. V, *Cărți domnești, zapise și răvașe*, București, 1903; vol. VIII, *Scrisori de boieri și negustori olteni și munteni către Casa de Negoc sibiiană Hagi Pop*, București, 1906.

⁶⁷ Iolanda Țighiliu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, p. 343.

Istoria românilor, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, coord.: Virgil Cândea; secretar științific: Constantin Rezachevici, București, 2003.

Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717. Cronica anonimă, ediție întocmită de Constantin Grecescu, București, Ed. științifică, 1959, 146 p.

Îndreptarea legii, București, Ed. Acad. R. P. R., 1962, 1015 p.

Nicolescu, Corina, *Case, conace și palate vechi românești*, București, 1979.

Pippidi, Andrei, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, București, 1982.

Ștefănescu Șt., Mioc D., *Țărănimea din Țara Românească și Moldova în veacul al XVII-lea*, în *Revista de istorie*, t. 32, 1979, nr. 12.

Theodorescu, Răzvan, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800). Vol. I-II*, București, Ed. Meridiane, 1987, 228 p., 276 p.

Țighiliu, Iolanda, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, București, 1998.

Veress, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Acte și scrisori*, vol. VI, 1600-1601, București, 1933; vol. VII, 1602-1606, București, 1934; vol. VIII, 1607-1613, București, 1935; vol. IX, 1614-1636, București, 1937.

Claudiu-George BREȚCAN*

**MARILE DIRECȚII ALE POLITICII INTERNE ȘI EXTERNE
ALE REGELUI LUDOVIC AL XIV-LEA AL FRANȚEI**

I. Ludovic al IV-lea și drumul spre putere

I.1. Copilăria unui rege

Ludovic al XIV-lea s-a născut în Saint-Germain-en-Lave pe 5 septembrie 1638. A fost copilul neașteptat al regelui Ludovic al XIII-lea, capricios, introvertit, nedelicat și al frumoasei, cochetei și meticuloasei, Ana de Austria din familia Habsburgilor, care nu avusese nici un copil în cei 22 de ani de căsătorie¹. A fost botezat Ludovic Dieudonné². În 1643, înainte de aniversarea sa de 5 ani, tatăl sau a murit, iar micul Ludovic a moștenit coroana Franței. Cât timp Ludovic a fost încă prea tânăr, mama sa a condus Franța în locul lui. Aceasta a fost asistată de cardinalul Jules Mazarin, primul-ministru al lui Ludovic al XIII-lea, după moartea cardinalului Richelieu.

Cardinalul Mazarin a fost nasul regelui, acesta însușindu-și de la cardinal cinismul și disprețul față de motivația umană³. Atât cardinalul cât și regenta au supravegheat împreună educația micului rege.

Primii pedagogi i-au fost servitorii. De la ei, dar în special de la cameristul său La Porte, a căpătat cea dintâi instrucție. Puțină, dar fără îndoială pornită din inimă. Iată pentru ce, până la sfârșitul vieții sale, s-a purtat cu servitorii mai mult decât politicos.

În 1646, deci la vârsta de opt ani, a fost dat pe mâna dascălilor de profesie. Aceștia au fost mareșalul de Villeroy, marchiza de Sénecey (guvernanta), abatele Brisacier, abatele Hardouin (prim-perceptor), iezuitul P. Paulin (confesor). În afara acestora a mai avut profesori de scriere, matematică, limbi străine, desen, doi instrumentiști – lăută și chitară –, un maestru de scrimă, unul de echitație, un profesor de dans. Lista aceasta, suficient de lungă, din porunca lui Mazarin a mai fost completată cu un filosof și scriitor, La Mothe Le Vayer, un reprezentant al scepticismului⁴.

Educația regelui era mărginită, așa cum era, de altfel, cea mai mare parte a educației aristocratice: ceva istorie antică, dar puțină istorie modernă, o spioală de geografie și matematică, o cunoaștere temeinică a

---

* Student anul al III-lea, Istorie.

¹ Richard Wilkinson, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa, 1661-1715*, Traducere de Radu Săndulescu, Editura All, București, 1999, pag. 4-5.

² Darul lui Dumnezeu.

³ Max Gallo, *Ludovic al XIV-lea, Regele Soare*, volumul I, Traducere de Irina-Margareta Nistor, Editura Allfa, București, 2009, pag. 33-34.

⁴ Radu Valentin, *O pagină din istoria Franței, Regele Soare*, Editura Albatros, București, 1974, pp. 28-29.

limbii spaniole și a celei italiene; a învățat să vorbească și să scrie excelent în limba franceză, lucru care probabil că i-a fost de mare folos. De la mama sa a moștenit indubitabilă sa pietate catolică și ura față de erezii, cu toate că, la fel ca și ea, nu posedă o cunoaștere profundă a problemelor teologice.

Ludovic era inteligent, pricepea repede și posedă o bună memorie a chipurilor și a faptelor. Poseda un autocontrol remarcabil, socotind că era sub demnitatea sa să se înfurie sau să exulte. Ludovic era demn și era foarte încrezător în sine. În plus, el posedă mult farmec și era foarte galant. Își scotea întotdeauna pălăria în fața femeilor, chiar și a celei mai umile cameriste⁵.

Profesorii tânărului Ludovic au urmărit să-i insuflă de mic oroarea față de favoriți, interes pentru gestiune, pentru finanțe, o dreaptă justiție, înțelepciune, măsură, dar mai ales necesitatea guvernării personale. Toți dascălii la unison, i l-au prezentat pe Henric al IV-lea drept model de suveran⁶.

În ceea ce privește educația politică, practică, profesor i-a fost Mazarin. În 1654, cardinalul, din dorința de a-l familiariza pe Ludovic cu problemele care confruntau atunci Franța și Europa, l-a invitat pe tânărul monarh de 16 ani să participe, evident, pasiv, la ședințele diferitelor consilii. A ascultat rapoarte, a fost martor la vii dezbateri, a urmărit, în timp, confirmarea sau infirmarea deciziilor de către realitate, încercat să deslușească mecanismul gândirii oamenilor politici⁷. Și, mai presus de toate, regele îl asaltează pe cardinal cu sute de întrebări despre problemele discutate în consilii⁸.

I.2. Ludovic obține depline puteri

Pe 10 martie 1661, a doua zi după moartea lui Mazarin, Ludovic al XIV-lea în vârstă de 23 de ani, și-a convocat toți miniștrii și i-a anunțat că de acum înainte Franța nu va mai avea un prim-ministru și că a sosit vremea ca să guverneze el însuși țara și că de acum încolo fiecare decizie va fi luată doar cu acordul său⁹.

Măsurile acestea, considerate drept revoluționare, i-au speriat pe unii, în timp ce alții le-au apreciat drept simple impulsuri de moment. Și pentru că regele ulterior nu a revenit la hotărârea sa, contemporanii mai puțin, posteritatea mai mult i-au atribuit cuvinte pe care, se pare, nu le-a rostit niciodată – „Statul sunt eu!” – și care ar exprima sintetic absolutismul monarhic înscăunat de Regele Soare¹⁰.

⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 6-7.

⁶ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 29.

⁷ *Ibidem*, p. 30.

⁸ Max Gallo, *op. cit.*, p. 33.

⁹ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 17.

¹⁰ Radu Valentin, *op. cit.*, pp. 42.

Desăvârșind acțiunea regilor Franței încă din Evul Mediu, Ludovic al XIV-lea stabilește un model de monarhie a cărei eficacitate este invidiat de suveranii europeni. Formulând bazele teoretice ale monarhiei absolute, el o face să atingă apogeul.

Monarhia absolută se bazează în esență pe principiul, repetat mereu al atotputerniciei regelui. Trei reguli stau la baza acestui principiu. Prima este utilizată pentru a reduce dorința de independență a marilor nobili și a preveni revenire altor Fronde. De origine medievală, aceasta amintește că suveranul, suzeran suprem, așezat în vârful ierarhiei feudale, este îndreptățit să ceară tuturor vasalilor săi fidelitate și sprijin. Ea își găsește aplicarea concretă în existența Curții care permite suveranului să supravegheze și să domesticească înalta nobilime. A doua regulă este legată de descoperirea noțiunii romane de stat, făcută în timpul lui Filip cel Frumos. Juriștii nu au încetat să o tot repete: statul se confundă cu regele. Succesor al împăratului roman, el este „împărat în regatul său” și în același timp este la originea întregii justiții, întregii legislații și întregii autorități administrative. Ultima regulă face referire la caracterul sacru al monarhiei. Ungerea papală îi conferea deja monarhului o dimensiune religioasă esențială. Astfel, prințul trebuie să fie ascultat în virtutea principiului religios și se conștiință. Concluzia este clară: regele este sfânt, autoritatea sa este absolută deoarece este de origine divină, iar el nu trebuie să dea socoteală nimănui.

Aplicarea acestor principii dă suveranului puteri considerabile deoarece, prin hotărâre divină, statul se confundă cu persoana sa. El este sursa întregii justiții: toate tribunalele judecă în numele lui și el poate interveni direct în cauzele judiciare. Adevărată lege vie, el legiferează prin ordonanțe, edicte, declarații sau hotărâri ale Consiliului. Șef al administrației, el numește pe funcționarii însărcinați să execute hotărârile și este singurul care are drept să bată monedă și să perceapă impozitele. În sfârșit, numai el poate hotărî pacea sau războiul.

Instaurarea acestei autorități absolute implică desăvârșirea unei monarhii birocratice care se afla și ea în germene încă din Evul Mediu și pe care Ludovic al XIV-lea o aduce la stadiul de perfecțiune¹¹.

II. Ludovic al XIV-lea și guvernarea Franței

Regele Soare a guvernat țara cu ajutorul miniștrilor săi: Le Telliere, Hughes de Lionne, Fouquet, Colbert, Louvois, Arnauld de Pomponne. Aceștia nu fac parte din vechea nobilime ci din contra sunt înnobițați de curând fiindu-i astfel, recunoscători și loiali regelui¹².

¹¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, volumul III, Traducere de Monica Timu, Institutul european, 1998, pp. 236-238.

¹² *Ibidem*, p. 238.

II.1. Economia și finanțele

Cel mai important domeniu al statului francez la reprezentat economia și finanțele, iar principalul său reprezentant a fost Jean-Baptiste Colbert.

După înlăturarea lui Fouquet în septembrie 1661, acesta a fost timp de 22 de ani, sub diverse titluri, un adevărat ministru al economiei naționale, în deplina accepție a cuvântului¹³.

Ca funcționar al statului Colbert a avut o ascensiune spectaculoasă. În 1661 a devenit intendent al finanțelor. În 1664 regele l-a numit superintendent al construcțiilor și al manufacturilor. Peste un an a căpătat înalta funcție de controlor general al finanțelor. În 1669 a preluat secretariatul marinei și în același an a fost numit ministru de stat.

A avut în toți anii cât a fost înalt funcționar al statului o putere fantastică de muncă. Lucra minimum 16 ore pe zi. Ca înalt funcționar, dar și ca om Colbert n-a afișat niciodată față de nimeni simpatie, afecțiune. În relațiile cu oamenii era morocănos, aspru, foarte puțin agreabil. Dar regele ținea la el, la părerile lui¹⁴. Când a fost vorba de gestionarea economiei franceze, politica lui Colbert a fost conservatoare. El a fost influențat de ideile mercantiliste ale epocii: un stat trebuie să acumuleze aur prin încurajarea exporturilor, prin limitarea importurilor și prin interzicerea ieșirii aurului din țară¹⁵.

Colbert a intervenit în toate aspectele vieții economice. În ceea ce privește veniturile, el a micșorat *la taille*, impozit pe care numai plebeii îl plăteau și a mărit *les aides*, care erau impozite indirecte ce apăsau toate clasele sociale; a înființat petiția timbrată și o serie de monopoli printre care și cel al tutunului¹⁶.

Dezvoltarea manufacturilor este încurajată prin diverse măsuri: monopoli de fabricație, scutiri fiscale, subvenții, împrumuturi, comenzi făcute de Curte, chiar produse fabricate de stat. În plus, guvernul încurajează recrutarea cu mari cheltuieli a celor mai buni muncitori din Europa pentru producțiile de lux. Reorganizat în 1665, Consiliul de comerț impune regulamente de fabricație extrem de precise, fixează amănunte tehnice, pedepsește cu severitate defectele și reorganizează corporațiile încercând să le facă obligatorii. Inspectorii manufacturilor veghează la respectarea acestor măsuri și pedepsesc fraudele. Cât despre muncitori, ei sunt supuși unei discipline severe, iar absenteismul și lenea sunt pedepsite. În sfârșit, cârmuirea regală protejează manufacturile de concurența străină, mai ales de cele olandeze și engleze¹⁷.

¹³ Jaques Madaule, *Istoria Franței*, volumul I, Traducerea de Eugen Rusu, Editura politică, București, 1973, p. 13.

¹⁴ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 43.

¹⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 81.

¹⁶ Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 14.

¹⁷ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, pp. 240-241.

Colbert și-a dat toată silința spre a îmbunătăți condițiile de desfășurare a comerțului intern. A îmbunătățit drumurile, a construit *le Canal des deux Mers*, care lega orașul Bordeaux de Marea Mediterană. A creat un sistem poștal cu 800 de oficii poștale și a făcut o încercare hotărâtă de eradicare a numeroaselor taxe și vămi interne care stânjeneau desfășurarea comerțului, înființând cele „cinci ferme”, o zonă vamală din provinciile nordice ale Franței¹⁸.

De asemenea, Colbert a reorganizat flota comercială și militară a Franței, a format noi echipaje de marinari și de ofițeri de marină și a întemeiat noi porturi, printre care: Brest, Rochefort, Brouage, Toulon¹⁹ etc.

Politica economică a lui Colbert a avut rezultate durabile și în străinătate. La inițiativa lui sau înființat patru companii comerciale: Compania Indiilor Orientale, Compania Indiilor Occidentale, Compania Nordică, Compania Levantină, folosite pentru comerțul dintre Franța și coloniile sale. Ministrul a impus o guvernare organizată în coloniile franceze din Indiile Occidentale și Canada. El a încurajat explorarea în scopuri comerciale, atât pentru a dezvolta comerțul cu blănuri din Canada, cât și spre a face accesibil spre sud fluviul Mississippi. În acest fel, francezii au fost încurajați să gândească în mod global și s-a stabilit tradiția maritimă a națiunii. Corăbiile comerciale franceze erau în număr mare în Baltica, în Mediterana, în Caraibe și Extremul Orient, iar steagul francez flutura deasupra fluviilor Mississippi și Gange²⁰.

Totuși, Colbert a eșuat pe plan financiar. Bugetul a fost echilibrat pe o perioadă de câțiva ani, care a încetat în 1672, și ministrul a trebuit, la sfârșitul carierei sale, să uzeze de aceleași expediente ca și înaintașii lui: împrumuturi, vânzări de slujbe și chiar schimbarea monezii. Eșecul lui Colbert arată în ce măsură era cu neputință o reformă pe plan financiar a vechii monarhii. La urma urmei, nu poate exista ordine în finanțe dacă întrebuințarea banilor nu este controlată de cei care îi furnizează. Problema financiară pune o problemă politică. Nu i se poate reproșa lui Colbert că nu a rezolvat-o și nici măcar că nu a abordat-o în mod direct²¹.

Cu toate acestea, realizările lui Colbert trebuie respectate. El a dovedit o mare eficiență în colectarea banilor pentru rege. Campania sa de eradicare a risipei, a corupției și a ineficienței i-a înspăimântat pe cei leneși și pe escroci. Deși el nu a reușit să-și convingă compatrioții că absurdul sistem francez de reglementări și taxe trebuie desființat, încercările sale de a stimula comerțul și industria franceză au generat un progres real, chiar dacă acesta a fost limitat²².

---

¹⁸Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 84-85.

¹⁹Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 16.

²⁰Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 83-84.

²¹Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 14.

²²Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 85.

II.2. Justiția

Justiția îl punea pe un monarh absolut în fața unor întrebări cruciale. Era oare puterea sa limitată de necesitatea de a respecta drepturile legale ale supușilor săi? Avea regele nevoie să coopereze cu parlamentele pentru a legifera? În ceea ce îl privește pe Ludovic al XIV-lea, o problemă extrem de acută era profesia de magistrat în Franța, cu privilegiile sale păstrate cu sfințenie. Atare aspecte vor pune la încercare istețimea tânărului rege²³.

Imediat Ludovic a diminuat influența profesiei de magistrat în favoarea administratorilor regali. De exemplu, cel mai influent birocrat fusese până atunci cancelarul, funcționarul cu rangul cel mai înalt din regat, care deseori îi ținea locul regelui la tribunal. Totuși, Ludovic a pus la cale înlocuirea cancelarului prin controlorul-general, ca figură-cheie a guvernării. Într-adevăr, Colbert, controlorul-general, a fost cel care a reformat legile; cancelarul nu avea un cuvânt de spus nici măcar în propria speră de activitate. Sprijinit de rege, Colbert, a introdus codul civil, codul penal, codul maritim și codul comercial. După moartea lui Colbert, codul negrilor a clarificat drepturile sclavilor în coloniile franceze. Scopul acestor coduri era acela de a grăbi diversele procese juridice; codul civil norma procedurile de citare, de judecată și de rejudecare. Parlamentul din Paris era, desigur, consultat, dar Ludovic era, totodată, sfătuit de către un consiliu de justiție format în 1665, dominat de către Colbert. După o convenită deliberare, Ludovic juca propriul său rol de legiuitor al regatului.

Au fost luate diverse măsuri spre a diminua autoritatea de care se bucurau parlamentele. În 1661 s-a stabilit că decretele consiliului regal aveau prioritate asupra celor emise de parlamente. În 1665 parlamentele au fost numite curți "superioare" în loc de "suverane". Din 1673 Parlamentul din Paris a trebuit să înregistreze decretele regale pe loc și nu avea decât posibilitatea de a protesta în momentul în care făcea acest lucru; faptul că această măsură era discutată mai întâi cu cei care conduceau parlamentele nu i-a diminuat di semnificație, căci Parlamentul își pierduse deja controlul asupra legislației²⁴.

Ludovic al XIV-lea își exploata acum în mod metodic controlul asupra magistraților. De asemenea, controlul regelui asupra Bisericii a fost sporit datorită extinderii pe care a cunoscut-o *la régale* – însușirea veniturilor unei episcopii vacante; acest privilegiu regal se aplicase până atunci doar în anumite dioceze, dar acum a fost extinsă de către avocații regelui la nivelul întregului regat. În acest caz avem din nou absolutismul în acțiune²⁵.

---

²³ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 22.

²⁴ *Ibidem*, p. 23.

²⁵ *Ibidem*, pp. 23-24.

II.3. Armata

Foarte importantă pentru exercitarea absolutismului regal a fost armata. În mod tradițional, autoritatea regelui Franței depindea de capacitatea de a-și conduce soldații în luptă. Atât bunicul lui Ludovic, Henric al IV-lea, cât și tatăl său, Ludovic al XIII-lea, jucaseră acest rol.

Ludovic al XIV-lea și-a dominat armatele prin profesionalism. El a câștigat respectul soldaților săi, de la gradele cele mai mari până la cele mai mici, demonstrându-și propria abilitate ca soldat. În timpul domniei sale, Ludovic a trebuit să joace rolul de comandant suprem, coordonându-și armatele de la cartierul general regal. Totuși, deseori și-a condus singur trupele în luptă, de exemplu în timpul războiului cu olandezii, în care s-a dovedit un strateg capabil. Se pricepea cel mai bine să conducă asedii, când demonstra ingeniozitate și șiretenie. El a câștigat recunoștința soldaților săi ca organizator și administrator, întemeind spitalul de la *Hôtel des Invalides* din Paris pentru soldații mutilați și pensionați. Implicarea lui Ludovic în problemele militare era ceva firesc pentru el. Îl preocupa într-o foarte mare măsură bunăstarea trupelor sale. Era interesat în mod real de problemele militare, fiind, în mod invariabil, bine informat și receptiv. Războiul îi făcea plăcere, era curajos și s-a adaptat rapid la viața de campanie. Era fericit printre soldații săi, iar aceștia îi răspundeau primindu-l cu entuziasm; moralul armatei se îmbunătățea atunci când era condusă de Ludovic personal.

Totuși, motivul cel mai important al succesului lui Ludovic al XIV-lea în dominarea armatelor sale a fost autoritatea pe care o avea asupra corpului de ofițeri. Acest lucru a fost parțial rezultatul eficienței campanii a Regelui Soare de control și „domesticire” a aristocrației franceze, căci comandanții cu funcții înalte erau aproape în mod invariabil nobili de spadă. Succesul regelui s-a datorat, de asemenea, atenției pe care o acorda detaliului. Această calitate este bine ilustrată de controlul pe care îl avea asupra numirilor. Nu numai comandanții cu grade înalte erau aleși de către rege; Ludovic își arogase dreptul de-a numi orice ofițer până la rangul de colonel. Era o armată regală; regele decreta cine comanda, cine era promovat, cine era retrogradat.

Mâna dreaptă a lui Ludovic în impunerea controlului absolutist asupra armatei a fost François-Michel Le Tellier, marchiz de Louvois, fiul lui Michel Le Tellier²⁶.

Printre lucrurile mai deosebite inițiate de Louvois amintim, în primul rând, alcătuirea unei armate permanente. A instituit uniforma unică pentru toți soldații aceluiași regiment. A introdus regulamentele, obligatorii pentru întreaga armată. Pentru înscăunarea disciplinei a recurs la pedepse, valabile și pentru ofițeri. A introdus ierarhia militară de la care nimeni nu se putea

---

²⁶ *Ibidem*, pp. 25-27.

abate. În vederea ridicării nivelului de pregătire militară a comandanților a înființat școli de ofițeri²⁷.

Louvois nu schimbă nimic în modul de recrutare, care, în principiu, este angajamentul voluntar, dar îl regularizează, dacă se poate spune astfel, prin organizarea recrutării forțate.

Cea mai mare slăbiciune a vechilor armate rezida în neregularitatea soldei și a aprovizionării. Le Tellier și Louvois s-au străduit să le asigure, creând comisari de intendență, depozite generale, datorită cărora armatele franceze au fost întotdeauna aprovizionate din belșug chiar pe teatrul de operațiuni. Plata soldei nu suferea nici o întârziere. Marchizul nu a reușit însă să reglementeze cazarea trupelor pe timp de pace. Trupele lui Ludovic al XIV-lea continuă, totuși, să fie încartiruite la locuitori²⁸.

Armata lui Ludovic al XIV-lea s-a bucurat și de câteva îmbunătățiri tehnice. În această perioadă asistăm la apariția în infanterie a grenadierilor, în cavalerie a husarilor și mai cu seamă a dragonilor capabili să lupte atât pedestri cât și călare. Artileria primește trupe speciale. Pușca înlocuiește muscheta; în 1699, întreaga armată franceză va fi înzestrată cu puști. Vauban inventează baioneta, care duce la dispariția lăncii; în cavalerie se adoptă carabina²⁹.

Sebastien La Prestre marchiz de Vauban a construit o centură de fortificații – el a ridicat peste 300 asemenea construcții – ce a urmărit transformarea țării într-un teritoriu inexpugnabil. Vauban a avut strălucita idee să schimbe zidul ridicat deasupra solului, care era o țintă ușoară pentru artilerie, cu zidul îngropat înconjurat de un șanț larg, cu malul exterior taluzat cu gazon, în care ghiulele se vor afunda fără a provoca stricăciuni fortificațiilor.

Construcțiile ridicate de el, de formă geometrică, înșiruite astfel încât se puteau ajuta între ele, copiate de întreaga Europă, au rezistat două veacuri, până în clipa apariției explozivilor de mare putere³⁰.

II.4. Reprezentanții locali ai guvernului

Într-o mare măsură guvernarea locală nu îi pune la Ludovic al XIV-lea probleme. Timp de veacuri, aristocrația administrase atât provinciile, cât și orașele. În timpul secolului ce a precedat domnia personală a lui Ludovic, a existat un influx de slujbași plătiți. În teorie, toți acești funcționari, începând cu guvernatorul aristocrat al provinciei, erau oamenii regelui care puteau fi lăsați să se ocupe de treburi. Nu exista o amenințare la adresa absolutismului lui Ludovic al XIV-lea din această direcție, căci între rege și clasele conducătoare exista o fundamentală comunitate de interese.

---

²⁷ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 48.

²⁸ Jaques Madaule, *op. cit.*, pp. 18-19.

²⁹ *Ibidem*, p. 20.

³⁰ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 46.

Cu toate acestea, pe parcursul domniei sale, Ludovic, sub influența lui Colbert, a intervenit în guvernarea locală. Acest lucru a avut o motivație: aceea de a strânge mai mulți bani din impozite. Acest lucru s-a realizat prin extinderea autorității și a responsabilităților pe care le aveau intendenții³¹. Într-adevăr, în toate provinciile, acesta deține de acum înainte puterea reală³².

Nimic nu ilustrează mai bine eficiența în creștere a absolutismului lui Ludovic al XIV-lea decât uluitoarele sume de bani strânse din impozitări, mai ales către sfârșitul domniei. Succesorii lui Colbert, folosind și dezvoltând tehnicile sale, au fost capabili să finanțeze războaiele extrem de costisitoare care au durat din 1688 până în 1713. Nu numai că venitul a crescut considerabil, peste nivelurile înalte realizate deja pe vremea lui Richelieu și Mazarin, dar regularitatea și relativa ușurință cu care erau strânse aceste sume imense sunt extrem de semnificative și reflectă puterea absolutismului monarhic³³.

Totuși, nu trebuie să ne lăsăm amăgiți. Puterea regelui, absolută și centralizată, în teorie, continua să se lovească, în fapt, de multiplele privilegii, libertăți și imunități ale provinciilor, ale ordinilor, parlamentelor, ale diferitelor organe și comunități, privilegii care trebuie tolerate, în cel mai bun caz supate cu răbdare, de vreme ce nu este posibil să te debarasezi de ele brusc, fără să pui în pericol edificiul politic și social moștenit de la un trecut îndepărtat³⁴.

II.5 Religia

Ludovic al XIV-lea a abordat într-un mod direct religia. El era un catolic fervent, în tradiția Contrareforme, mișcarea care a reformat Biserica Catholică. De-a lungul vieții, a luat parte zilnic la slujbele religioase și îi asculta cu atenție pe predicatorii de la Curte, dar nu era în ale teologiei și moștenise de la mama sa lipsa de răbdare față de subtilitățile dogmatice.

Ludovic era mândru de obiceiul de a-l denumi pe regele Franței "fiul cel mai vârstnic al Bisericii" și "regele preacreștin". El ținea, de asemenea, la titlul care îi fusese dat la naștere – *le dieu-donné* (darul lui Dumnezeu). Născut din părinți aflați la o vârstă destul de înaintată, Ludovic era copilul-minune, trimis să salveze Franța de la dezbinare spirituală și nu ezita să intervină personal și decisiv în treburile religioase³⁵.

---

³¹ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 28-29.

³² Jean Carpentier, Francois Lebrun, *Istoria Franței*, Traducere de Aurelia Stoica, Institutul European, 2001, pp. 213.

³³ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 32

³⁴ Jean Carpentier, Francois Lebrun, *op. cit.*, p. 213.

³⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 48-49.

II.5.1. Relațiile lui Ludovic al XIV-lea cu papalitatea

Era în interesul comun, atât al papalității, cât și al Coroanei franceze, ca relația lor să fie cordială. Papa și regele își puteau acorda unul altuia ajutor împotriva elementelor care dezbinau Biserica și statul. Prin urmare ar putea părea surprinzător că, pe parcursul celei mai mari părți a domniei sale, Ludovic al XIV-lea și papii contemporani lui s-au aflat în relații proaste.

O explicație parțială este aceea că miza era prea mare. Așa cum am văzut, Ludovic al XIV-lea avea o părere foarte bună despre „slujba” sa ca rege. Prin urmare, simțea că este justificată supravegherea bunăstării spirituale a Bisericii franceze, în ciuda pretențiilor papei de a reprezenta autoritatea supremă. În plus era și problema banilor. Cine urma să exploateze imensele bunuri patrimoniale ale Bisericii? Nu trebuie să uităm influența clerului în privința problemelor sociale și politice. Cine controla amvonul controla într-o oarecare măsură opinia publică în întreaga Franță.

În 1661, tânărul rege era extrem de încrezător în sine și nu avea de gând să se ploconească în fața nimănui, nici măcar a papei³⁶.

În 1673 regele extinde privilegiul *la régale*, ce până atunci funcționase doar în unele dioceze la nivelul întregii țări. Extinderea acestui privilegiu la nivelul întregului regat era o măsură de centralizare întru totul asemănătoare cu cele pe care guvernarea monarhică le lua atunci pe toate țărmurile³⁷. Dar unii episcopi s-au împotrivit și doi dintre ei au făcut apel la Roma împotriva regelui lor. Papa Inocențiu al XI-lea a apreciat că nu era pur și simplu vorba de bani, ci de pretenția regelui de a schimba în mod unilateral obiceiurile Bisericii. Prin urmare, el i-a sprijinit pe episcopi, amenințând să-l condamne pe cel mai vârstnic fiu al Bisericii, dacă nu bătea în retragere. Reacția lui Ludovic al XIV-lea a fost aceea de a le da frâu liber galicanilor. Episcopii influențați de galicanism au publicat așa-numitele Articole galicane. Acestea erau antipapale, declarând că "regii și prinții nu erau supuși Romei în probleme nespirtuale", că "în problemele spirituale papii erau inferiori consiliilor generale" și că "hotărârile papei puteau fi schimbate dacă nu aveau aprobarea întregii biserici". Aceste sentimente erau extrem de jignitoare pentru Roma. Inocențiu al XI-lea a refuzat să mai hirotonisească episcopi francezi, drept pentru care în scurt timp nu mai puțin de 35 de dioceze erau neocupate. În ianuarie 1687, el a anulat imunitatea ambasadei franceze de la Roma față de inspecția funcționarilor care îi urmăreau pe delincvenți. Când Ludovic i-a cerut ambasadorului său să sfideze autoritatea papală, papa l-a excomunicat pe ambasador și se pregătea să-l excomuniche și pe Ludovic al XIV-lea³⁸.

Angajat într-o luptă cu sfârșit un incert, regele profită de moartea lui Inocențiu al XI-lea în 1689 pentru a ieși din capcana în care s-a băgat singur:

³⁶ *Ibidem*, pp. 49-50.

³⁷ Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 35.

³⁸ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 50-51.

anulează „declarația celor patru articole”. Și asta din cauză că în acel moment regele are de luptat împotriva protestantismului³⁹.

II.5.2. Hughenoții

Protestantismul francez data de la mijlocul secolului al XVI-lea. Teoria sa era calvină, iar organizarea și inspirația mișcării proveneau din Geneva lui Calvin. Acești calviniști francezi erau cunoscuți sub numele de hughenoți. Prin Edictul din Nantes din 1598, semnat de regele Franței și Navarei Henric al IV-lea hughenoților nu numai că li se dădea libertate de cult, dar li s-au oferit și garanții militare și politice substanțiale. Catolicilor francezi le era rușine de Edictul din Nantes, socotindu-l o regretabilă necesitate.

În mod sigur aceasta era și opinia lui Ludovic al XIV-lea. Lui nu-i plăceau protestanții. El fusese educat să deteste erezia. Iar la încoronare promisese să o desființeze. El socotea până și existența bisericilor hughenote drept o provocare și o insultă la adresa regelui preacreștin. Între 1661 și 1679, hughenoții nu au fost persecutați fizic, dar au fost făcuți să nu se simtă în largul lor. Le erau impuse restricții în privința căsătoriilor și a înmormântărilor. Li se închideau școlile și bisericile. În 1679 Ludovic a optat pentru o politică mai agresivă. Obiectivele sale au rămas aceleași – eradicarea ereziei și o biserică și un stat unificat. Hughenoții au fost alungați din serviciile publice și li s-a interzis practicarea profesiilor de medic, avocat și editor. Copiii le erau luați de la vârsta de șapte ani spre a fi educați ca niște catolici. Marillac, intendentul din Poitou, își cantonase trupele în mijlocul protestanților recalcitranți. Autoritățile încurajau trupele să se poarte rău. Bărbații erau bătuți, femeile violate, copiii terorizați iar casele dărâmate. Cei care îi denunțau pe hughenoți erau recompensați cu jumătate din proprietatea acestora. Protestanților le era interzis să predice sau să scrie. Nu li se permitea să folosească slujitori catolici. Nu aveau voie să emigreze.

Pe fondul acestor realități, revocarea Edictului din Nantes părea că este doar sigiliul oficial de aprobare. Într-adevăr, una dintre justificările acesteia era aceea că așa-numita religie reformată încetase să mai existe⁴⁰.

Ludovic al XIV-lea, considerând că nu mai există în regat decât un număr neglijabil de protestanți, semnează la 18 octombrie 1685, Edictul de la Fontainebleau care revocă Edictul din Nantes. Primit cu entuziasm de către opinia catolică, acest edict confirmând aparență reușita absolutismului religios al Regelui Soare. Regele Preacreștin a restabilit unitatea religioasă a regatului său. O iluzie care nu durează prea mult: înfruntând interdicția regală, între 100.000 și 300.000 de hughenoți meseriași, negustori, marinari, manufacturieri sau bancheri pleacă în Olanda, Anglia, Elveția sau

³⁹ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, p. 243.

⁴⁰ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 51-56.

Brandenburg. Cei care rămân în Franța își dau silința, în ciuda persecuțiilor, să-și păstreze credința și să-și practice cultul.

Până la sfârșitul vieții, Ludovic al XIV-lea urmărește distrugerea reformatărilor pentru a restabili unitatea religioasă, indisolubil legată de proiectul absolutist⁴¹.

II.5.3. Jansenismul

Istoria lui Ludovic al XIV-lea cu jansenismul este complexă. Acest lucru se întâmplă, în parte, datorită faptului că există un dezacord referitor la natura și dimensiunile jansenismului. Concepția exaltată a lui Ludovic al XIV-lea despre monarhie l-a încurajat să adopte o atitudine arogantă și autoritară față de jansenism. Conflictele care au rezultat au ridicat întrebări legate de libertatea Bisericii franceze atât față de amestecul papal, cât și al regelui.

Se poate considera că jansenismul s-a ivit în anul 1640, o dată cu publicarea cărții *Augustinus* de Cornelius Jansen, la doi ani după moartea sa. Jansen le atribuia sfinților Pavel și Augustin doctrina conform căreia omul este un păcătos iremediabil și nu poate fi mântuit decât prin mila lui Dumnezeu. Din cauza acestei doctrine janseniștii au intrat în conflict cu iezuiții care puneau accentul pe libertatea de alegere a oamenilor și pe valoarea, în ochii lui Dumnezeu, a faptelor bune săvârșite de aceștia. De asemenea, janseniștii erau apreciați de către francezi pe când iezuiții erau antipatizați. Jansenismul impresiona prin onestitatea sa intelectuală și prin înaltele standarde morale de la mănăstirea Port-Royale des Champs, cartierul lor general neoficial aflat lângă Paris. Port-Royale făcea o bună impresie în comparație cu presupusa delăsare a Bisericii franceze în ansamblul său.

Ludovic al XIV-lea probabil că nu punea mare preț pe jansenism; confesorii iezuiți ai lui Ludovic al XIV-lea îi spusese că influența janseniștilor crea dezbinare. "Jansenist" devenise un termen general desemnând un abuz, foarte asemănător termenului de "fascist" din vremurile noastre. Este surprinzător faptul că pe Ludovic nu îl impresionau standardele morale înalte ale janseniștilor, deși era conștient de "lipsurile" Bisericii franceze în ansamblul ei. În 1661 el a impus la Port-Royal doctrinele iezuite și i-a alungat pe conducătorii janseniști bărbați. Cu toate acestea, jansenismul a continuat să fie o forță, chiar dacă Ludovic al XIV-lea îi persecuta pe janseniști ori de câte ori se ivea ocazia. În ultimii ani ai domniei sale, Ludovic al XIV-lea și-a dat seama că pentru a distruge jansenismul trebuia să-și refacă relația cu Roma. Presiunea franceză de la Roma a condus la bula *Vineam Domini*, care nu le mai dădea dreptul janseniștilor la "tăcerea respectuoasă" cu ajutorul căreia, începând din 1668, ei fuseseră în stare să "susțină" probleme teologice delicate. Cu ajutor papal, Ludovic a trimis

---

⁴¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, pp. 244-243.

soldați spre a alunga maicile rămase la Port-Royal. În 1711 el a dat ordin să fie complet dărâmate clădirile, iar osemintele janseniștilor morți să fie reînhumate într-o groapă comună. Apogeul războiului lui Ludovic împotriva janseniștilor a fost atins o dată cu bula papală *Unigenitus* din septembrie 1713, care condamna 101 propoziții eretice din literatura jansenistă.

Regele își folosisese autoritatea spre a proteja caracterul convențional al Bisericii franceze și al națiunii. Dar merita oare? Spre a-și atinge scopul, Ludovic se certase cu papalitatea, își îndepărtase clerul și intrase în conflict cu Parlamentul din Paris. Departe de a fi reprimăți, janseniștii nu numai că au supraviețuit, ci s-au și răzbunat. Când în vara lui 1789 a avut loc criza supremă a dinastiei de Bourbon, Ludovic al XIV-lea avea să se confrunte cu o alianță între starea a treia (burghezia) și starea întâi (clerul). Acesta din urmă era dominat de către prelații janseniști. Iată moștenirea pe care i-o lăsa Ludovic al XIV-lea strănepotului său⁴².

Bibliografie:

Berstein Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei*, vol. III, traducere de Monica Timu, Institutul european, 1998.

Carpentier Jean, Lebrun Francois, *Istoria Franței*, traducere de Aurelia Stoica, Institutul European, 2001.

Gallo Max, *Ludovic al XIV-lea, Regele Soare*, vol. I, traducere de Irina-Margareta Nistor, Editura Allfa, București, 2009.

Madaule Jaques, *Istoria Franței*, volumul I, traducerea de Eugen Rusu, Editura politică, București, 1973.

Valentin Radu, *O pagină din istoria Franței, Regele Soare*, Editura Albatros, București, 1974.

Wilkinson Richard, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa, 1661-1715*, traducere de Radu Săndulescu, Editura All, București, 1999.

---

⁴² Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 61-65.

Adina GINGHINĂ*

REGLEMENTAREA CARANTINEI LA DUNĂREA DE JOS ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Poporul român a evoluat, în decursul timpului, în perimetrul ce cuprinde Carpații, Dunărea și Marea Neagră. Istoria noastră ca popor este legată indispensabil de așezarea geografică, Dunărea reprezentând liantul între popoarele din apusul și centrul Europei.

Putem afirma că dacă „viața unui popor este adeseori hotărâtă într-un chip decisiv și fatal de aria geografică pe care a trebuit să se dezvolte”, cum susținea Nicolae Iorga în lucrarea *Locul românilor în istoria universală*¹, atunci cu siguranță că istoria poporului român a fost profund afectată de vecinătatea cu acest fluviu. Dacă istoria românilor „este un capitol chiar din istoria bătrânei Dunări”², atunci „interesul ce avem pentru Dunăre este cel mai vechi, cel mai mare și mai permanent interes al românilor”³.

După cum putem observa, Dunărea a fost, de-a lungul vremii, subiectul unor lucrări și dezbateri ce au vizat diferite aspecte ale acestei „chestiuni”. Dacă geografic Dunărea sfârșește la gurile ei, economic ea se varsă în Marea Mediterana: în Delta își varsă apele, în Mediterana își duce navele. Fără ieșire liberă la răsăritul Mediteranei, Dunărea nu-și poate îndeplini rolul în comerțul mondial⁴. Această ieșire a fluviului reprezintă, în secolul al XIX-lea, în sens politico-diplomatic, marea concurență dintre Rusia și Austria pentru dominația acestor ținuturi. Situată în drumul obligatoriu al Rusiei către mările calde, Dunărea Inferioară reprezintă și o zonă de manifestare a intențiilor expansioniste ale monarhiei habsburgice, dornică să găsească înspre Orient compensații satisfăcătoare pentru tot mai subreda sa poziție din spațiu germanic⁵.

Interesul de a domina părțile acestea ale fluviului, după cum putem deduce, era unul preponderent economic. În epoca modernă, extinderea schimburilor comerciale la nivel planetar, creșterea producției industriale într-o serie de țări, nevoia de materii prime și produse agricole au condus la dezvoltarea transporturilor la distanțe mari, ieftine și sigure.

---

* Studentă anul al III-lea, Istorie.

¹ Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 13.

² Eugeniu P. Botez [Jean Bart], *Cum se desleagă chestiunea Dunării. Conferință*, Chișinău, 1919, p. 26, apud Constantin Ardeleanu, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Editura Istros, Brăila, 2008, p. 5.

³ Alexandru Lahovary, *Interpelarea domnului ~ în Chestiunea Dunării*, București, 1881, p. 3.

⁴ Ilie Seftiuc, Iulian Cârțână, *România și problema Strâmtoarelor*, Editura Științifică, București, 1974, p. 15.

⁵ C. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 4.

Dezvoltarea considerabilă a navigației a făcut din porturile române riverane Dunării adevărate centre economice ce capătă un avânt considerabil odată cu prevederile Tratatului de la Adrianopol, tratat ce reglementează îndeaproape toate problemele ce puteau crea dezechilibre în privința navigației.

Pe lângă rezolvarea problemelor ce vizau amenajarea fluviului, acest document s-a ocupat îndeaproape și de o chestiune ce făcea ravagii printre locuitorii Orientului, anume pandemiile de ciumă și holeră. Dunărea, ce izvorăște din Europa (munții Pădurea Neagră) și se varsă în Marea Neagră, se afla la câteva ore de navigat de Constantinopol și Odessa, prin urmare reprezenta o poartă perfectă pentru epidemii. Pătrunderea virusurilor ce provoacă holera și ciuma pe teritoriul românesc însemna pentru spațiul european o epidemie iminentă, lucru care ar fi cauzat pierderi de ordin financiar, dar și uman⁶.

Astfel, Tratatului de la Adrianopol conține un punct dedicat regulamentelor de carantină ce vor fi implementate de-a lungul fluviului. Regulamentele cuprindeau instrucțiuni aflate în concordanța atât cu regulile de navigație pe Dunăre, cât și cu protecția sanitară a populației. Astfel, orice vas suspect trebuia să fie reținut la Sulina împreună cu echipajul său, până la eradicarea completă a virusului. În cazul în care membrii echipajului nu se supuneau măsurilor luate, autoritățile puteau aplica măsuri de detenție coercitive.

Întărirea măsurilor sanitare la gurile Dunării s-a realizat în anii următori prin intermediul unor regulamente care stipulau cu exactitate măsurile ce trebuiau luate pentru evitarea răspândirii epidemiilor de orice natură. Stipulații cu privire la izolarea preventivă a oamenilor, navelor sau mărfurilor care proveneau dintr-o regiune unde bântuia o epidemie putem întâlni și în Regulamentele Organice ale Moldovei și Țării Românești.

Aceste documente promulgate de autoritățile imperiale rusești în anii 1831-1832 se ocupau îndeaproape de problema carantinei la gurile Dunării, precizând chiar și modul în care urma să se realizeze decontaminarea mărfurilor. Astfel, mărfurile aduse în carantină erau luate de la proprietari contra unor chitanțe, fiind duse în centrele de dezinfecție unde erau decontaminate diferit, fiind împărțite în patru categorii: 1) mărfuri purificate cu acid clorhidric, cum ar fi: bumbacul, lâna, cânepa, soia crudă, piei de animale [...], covoare, perii; 2) mărfuri purificate prin fumegarea cu sulf. În această categorie intrau toate stofele colorate, cum ar fi draperiile, tapițeriile, stofele de bumbac; 3) mărfurile ce pot fi decontaminate prin simpla expunere la aer, cum ar fi: panglicile de aur, argint, produsele de bumbac delicate, tutunul; 4) mărfurile ce pot fi curățate prin simpla scufundare în apă, cum ar fi: pânzeturile, diferitele produse de orfevrărie, candelabre⁷.

---

⁶ *La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931*, Paris, 1931, p. 351.

⁷ *Regulamentul organic al Valahiei*, art. 204, în *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, coord. P. Negulescu și G. Alexianu, București, 1944, p. 95.

Eforturile susținute ale autorităților regulamentare s-au concretizat de asemenea și prin înființarea Comitetului de Carantină, ce urma să rezolve fără întârziere organizarea cordonului sanitar în Principatele Române, pentru apărarea teritoriului de „năprasnicele boli”. Încălcarea în orice fel a acestor măsuri de carantină, mai ales de către angajații acestor puncte, aducea după sine concedierea, dar și aplicarea unor pedepse trupești groaznice, care puteau ajunge până pedeapsa cu moartea.

Stabilirea regimului de carantină de-a lungul fluviului Dunărea a reprezentat o componentă semnificativă a conflictului anglo-rus în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Autoritățile țariste considerau măsurile implementate drept unele deosebit de benefice pentru îmbunătățirea condițiilor de sănătate publică la gurile Dunării, pe când reprezentanții englezi le considerau abuzive și nu se temeau să afirme acest lucru ori de câte ori aveau ocazia. Cele două mari puteri au dus un război de idei permanent, părerile lor aflându-se la poli diferiți. Rusia pune pe primul loc sănătatea populației și stoparea răspândirii teribilului virus, pe când autoritățile britanice considerau dezvoltarea comerțului un lucru prioritar.

Această problemă spinoasă ce genera neplăceri de ordin politic își va găsi parțial rezolvarea odată cu semnarea Tratatului de pace de la Paris (18/30 martie 1856). Tratatul prevedea, printre altele, neutralizarea Mării Negre, libertatea de navigație pe Dunăre și înființarea Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.)⁸. Odată cu înființarea Comisiei Europene a Dunării, problema fluviului a devenit o chestiune ce putea fi tranșată într-un cadru organizat, cu reguli stricte. Reprezentanții marilor puteri europene se întâlneau pentru a fixa cât mai bine regulile de navigație și comerț pe Dunăre.

Pe lângă aceste lucrări deosebit de importante, Comisia Europeană a Dunării a depus un efort deosebit de important și în rezolvarea chestiunii carantinei, care împiedica bună desfășurare a transportului fluvial. Această măsură profilactică utilizată datorită izbucnirii unor epidemii de ciumă și holeră a reprezentat una dintre temele principale de discuție a membrilor comisiei în cadrul ședințelor C.E.D.. Aceste discuții vizau modul în care se vor implementa măsurile de carantină, regulile ce trebuiau respectate pentru evitarea răspândirii bacteriilor ce provocau bolile, instituțiile ce trebuiau înființate pentru o mai bună supraveghere și facilitare a transportului mărfurilor pe Dunăre etc. Toate aceste rezoluții ce vizau atât carantina, cât și celelalte amenajări erau consemnate în protocoalele Comisiei Europene a Dunării. Protocoalele se aprobau prin majoritate de voturi, decizia era executorie din punct de vedere tehnic, atrăgând imediat și execuția financiară, la care toate statele semnatare erau în mod egal atrase⁹.

Ca urmare a întrunirilor ce au avut loc de-a lungul anilor, membrii Comisiei au luat o serie de măsuri. Primele măsuri luate au reprezentat baza

---

⁸ Petre Covacef, *Cimitirul viu de la Sulina*, Constanța, 2000, p. 65.

⁹ *Ibidem*, p. 72.

tuturor regulamentelor de carantină viitoare. Acestea sunt următoarele: 1) dacă pentru o perioadă de timp epidemiile de ciumă și holeră fac ravagii în regiune, carantina se va instaura imediat la Sulina; 2) bastimentele ce vin dinspre mare sunt obligate să prezinte certificatul de sănătate căpitaniei de port de la Sulina. Dacă această formalitate este îndeplinită, vasul nu va mai fi supus din nou carantinei la Dunărea de Jos. Dacă însă acesta lipsește, armatorul este nevoit să plătească o amendă și să-și supună vasul unei dezinfecții generale; 4) dacă o epidemie de ciumă izbucnește în Orient și Consiliul Superior de Sănătate de la Constantinopol consideră că este necesară implementarea măsurilor de sănătate și vaselor ce navighează exclusiv pe Dunăre, acest lucru se va realiza; 5) Comisia Europeană a Dunării se va angaja să caute măsuri de simplificare a controlului sanitar al vaselor ce navighează pe Dunăre în caz de epidemie¹⁰. Aceste măsuri trebuiau să faciliteze navigarea, dar în același timp nu trebuiau să pună în pericol sănătatea publică.

Pe lângă aceste reglementări, C.E.D., în dorința de protejare a populației, înființează și un Spital la Sulina destinat problemelor de sănătate ce le presupunea existența unei carantine, cât și problemelor populației autohtone. Astfel, de-a lungul timpului, medicii spitalului au reușit să trateze și să aline suferința bolnavilor de ciumă și holeră.

Procesul de implementare a carantinei a reprezentat, după cum am putut observa, o prioritate în spațiul românesc. Preocuparea pentru protejarea populației din zonele unde virusii s-ar putea răspândi a reprezentat o chestiune ce a putut fi rezolvată în cea mai mare parte prin colaborarea tuturor celor interesați. Fie că această colaborare viza în cea mai mare parte interesul economic, fie pe cel de a-și proteja propriii cetățeni, instaurarea carantinei în momentele în care se declanșau epidemii a generat aspecte pozitive care au dus la reducerea numărului celor ce se îmbolnăveau de ciumă și holeră. Încercarea de eradicare a celor două boli prin instaurarea unor măsuri profilactice cât mai eficiente, uneori în defavoarea intereselor economice, au reprezentat poate cele mai importante măsuri întreprinse în decursul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, secole marcate de pierderi umane majore atât din cauze politice, cât și din cauze ce vizau sănătatea publică.

---

¹⁰ Biblioteca Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Galați, *La Commission Européenne du Danube, Protocoles*, protocolul nr. 75, ședința din 8 aprilie 1858.

Bibliografie:

Constantin Ardeleanu, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Editura Istros, Brăila, 2008.

Ilie Seftiuc, Iulian Cârțână, *România și problema Strâmtoarelor*, Editura Științifică, București, 1974.

La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931, Paris, 1931.

Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

P. Negulescu și G. Alexianu, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, București, 1944.

Petre Covacef, *Cimitirul viu de la Sulina*, Constanța, 2000.

Cristian CONSTANTIN*

CONFERINȚE ȘI ÎNTRUNIRI CULTURALE ȘI ȘTIINȚIFICE ÎN ORAȘUL BRĂILA ÎNTRE ANII 1929 ȘI 1940

Perioada interbelică în spațiul românesc consemnează, pe lângă o mare dezvoltare a actului creator, și o nouă abordarea a istoriei, având în *Școala Analelor* din Franța un model ce prindea contur și în România. În mare parte mișcările de regionalism creator au fost cele atrase de acest nou tipar impus de Marc Bloch și Lucien Febvre. Unul dintre orașele în care localnicii au trecut aparent rapid la adoptarea modelului de a prezenta localnicilor istoria locală a fost Brăila. Aici Gh. T. Marinescu a lansat pe piață în 1929 revista de cultură regională „Analele Brăilei” în care a fost avut în vedere spațiul Brăilei din punct de vedere al publicării materialelor din domeniul științelor-sociale.

În primul număr al revistei „Analele Brăilei”, conducătorul acesteia a consemnat la rubrica *Informațiuni, Note și Însemnări* un alt aspect care a condus la apariția publicației pe care o patrona: ciclurile de conferințe desfășurate la Brăila după Primul Război Mondial. Cum „un cerc de studii și cercetări locale ale orașului și ținutului Brăila” apăruse încă din 1926 cu scopul de a cerceta obiectiv, cu metodă științifică, toate problemele puse de viața brăileană¹, acest cerc în mare parte alcătuit din cei care au înființat și „Căminul studentesc brăilean”, a fost cel care a organizat o serie de conferințe ce se desfășurau la Biblioteca „Petre Armencea” sau în incinta „Teatrului Comunal”. Toată seria aceasta de întâlniri a avut ca scop strângerea de materiale pentru a fi publicate într-o revistă ce s-a concretizat abia după aproximativ zece ani de căutări.

În tot acest timp s-au desfășurat conferințe la care au luat parte o sumedenie de figuri importante din domeniul istoriei, sociologiei, economiei sau biologiei precum: Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Nae Ionescu, etc., intelectuali importanți, unii născuți chiar la Brăila, care au gravitat în jurul ideilor ce începeau să prindă contur în jurul unor tineri ca Gh. T. Marinescu, S. Semilian și alții.

Directorul delegat al „publicației de cultură regională” a dorit să-și legitimizeze printr-o descriere a unei situații ce avea loc la Nancy în Franța, a fost o precursoră a ceea ce Marc Bloch și Lucienne Febvre vor numi „Școala Analelor”, o inițiativă pe care Gh. T. Marinescu a lăudat-o mai cu seamă că ea a fost aprobată de inspectoratul școlar local din regiunea Nancy, și care prevedea că profesorii de istorie pot introduce în cadrul programei și cursuri

---

* Student anul al III-lea, Istorie.

¹ Gheorghe T. Marinescu, *Informațiuni, Note și Însemnări*, în, „Analele Brăilei” (de aici înainte ABR.), anul I, nr. 1, ianuarie-februarie 1929, p. 46.

de istorie locală². O grozavă paralelă care trebuia să-i entuziasmeze pe cei care credeau că din provincie nu se poate încropi o mișcare de amploare în domeniul cultural, mai ales într-un stat centralizat așa cum era România, o fidelă copie a Franței.

Mare parte din cele discutate la conferințele de dinainte de 1929 au apărut în paginile „Analelor Brăilei”, dar cel mai important este că ele au continuat să se desfășoare și să adune în jurul lor tot mai mulți doritori de a cunoaște trecutul și prezentul orașului ce dicta, în epocă, prețul mondial al grâului prin bursa din localitate.

În a doua jumătate a anului 1929 s-a organizat un ciclu de conferințe care au fost anunțate publicului larg prin publicarea acestui fapt în revista locală care le și orânduia, „Analele Brăilei”. Dintre participanții la această serie de întruniri i-am găsit pe N. Iorga cu *O sută de ani dala eliberarea Brăilei de sub turci*, pe Simion Mehedinți cu *Aspectul geografic și etnografic al locurilor brăilene*, pe Nae Ionescu discutând despre *Cultura de port, Brăila în literatură* a lui Perppesicius sau profesorul universitar doctor G. Vâlsan ce realizase o schiță despre *Viața istorică la Dunărea de Jos*, șamd. Toate acestea s-au desfășurat în jurul centenarului eliberării Brăilei de sub stăpânirea otomană³.

În data de 15 decembrie 1929 la Brăila a început sărbătoarea centenarului la care au luat parte miniștrii Cihosky, al armatei, cel al agriculturii, I. Mihalache, cel al Banatului, Sever Bocu dar și cel al muncii I. Răducanu la care se adăuga istoricul N. Iorga. Cu toții au ținut discursuri alături de primarul orașului, având ca scop primordial rolul Brăilei în spațiul Dunării.

Serbările ce au atras numeroși localnici au avut loc în mare parte în zona centrală a orașului desfășurându-se în fie la gară și-n port, dimineața, iar apoi la Biserica Sf. Arhangheli s-a oficiat Te-Deum-ul la care a rostit o alocuțiune și P.S.S. Episcopul Ghenadie al Buzăului ce a stârnit nemulțumire în rândul localnicilor pentru că nu a prezentat nimic legat de rolul jucat de Mitropolia Proilaviei în cadrul ortodoxismului din zona bazinului dunărean ocupat de otomani. Însă după-amiază expozițiile și conferința de la „Teatrul Comunal” susținută de N. Iorga, în mare parte bazată pe temeiul unei cercetări efectuate în acea după-amiază în biblioteca Bisericii Sf. Spiridon ce adăpostea numeroase cărți ale vechii Mitropolii a Proilaviei. Tot la aceste manifestări s-au vizionat filme și imagini cu Brăila de-lungul timpului dar spectatorii s-au delectat și cu muzica lui Jean Adrian, o prelucrare a folclorului local⁴.

Cicluri de conferințe au urmat în vechea raia în mare parte pe aceleași teme socio-umane: economie, istorie, geografie, turism, folclor, etc. Și trebuie amintite toate pentru că ele reprezintă pe lângă dorința, ambiția și

² *Ibidem*, p. 48.

³ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, în, ABR., anul I, nr. 2-3, martie-iunie 1929, p. 95.

⁴ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, în, ABR., anul I, nr. 4-5-6, iulie-decembrie 1929, pp. 50-53.

concretizarea lor de către localnici un bogat fond documentar în folosul cercetării mediului local.

Încă de la începutul anului 1930 s-au susținut în oraș lungi și diverse întruniri în care istoria locală sau aspecte ale *Regionalismului cultural și învățământului nostru* practic așa cum își intitula Conferința din 19 ianuarie profesorul C. Rădulescu- Motru, urmată de una cu specific istorico-bisericesc: *Din viața bisericească a Brăilei* a Arhim. I. Scriban din 2 februarie 1930. Din 23 februarie același an trebuie reținută cuvântare profesorului I. Simionescu pe tema *Frumusețile naturii în regiunea Dunării de Jos*, urmată la 9 martie de *Turism pe apă* a lui Em. Bucuța. Pe 23 martie Ap. Culea a prezentat câteva însemnări despre alt subiect zonal: *Folklor dunărean*. Ciclurile de conferințe ce emanau și adunau elita orașului dar și tinerii elevi în localurile de cultură din Brăila: „Teatrul Comunal” și Bibliotecile „Comunală” și „Petre Armencea”⁵ au continuat.

Finalul primului ciclu de conferințe, înșirate pe jumătate de an între 19 ianuarie 1930 și 1 iunie 1930 o data cu prezentare susținută de prof. univ. S. Mehedinți, a consfințit la Brăila în acea vreme o mișcare culturală ce tindea spre înfăptuirea unui ateneu în jurul căruia să graviteze toate aceste elemente de regionalism cultural, de dorința de a numai depinde de interesele dictate de la centru sau ale autorităților locale⁶

Cel de al doilea ciclu de conferințe organizat de „Analele Brăilei” are ca dată de deschidere a lucrărilor ziua de 2 noiembrie 1930 și ca punct final luna mai a anului următor timp în care 16 întruniri pe trei direcții de interes au ținut capul de afiș, printre cei anunțați să participe se numărau: N. Iorga, I. Simionescu, Cezar Popescu și mulți alții⁷. De fapt s-au încheiat la 7 iunie 1931 cu dezbateră *Naționalizarea orașelor noastre* a lui S. Mehedinți⁸. Cel care a deschis cel de al doilea val de întruniri în portul dunărean a fost Cezar Popescu, la 2 noiembrie 1930, aducând în atenție *Economia românească în cadrul noilor orientări ale economiei europene* și a fost urmat la 9 noiembrie de I. Simionescu ce propunea o dezbateră *Despre un Muzeu regional (un muzeu al Brăilei)* fiind urmat în 16 noiembrie de Em. Bucuța cu *Românii de pe malul drept al Dunării de sub stăpânirea străină* la 20 noiembrie. I. G. Duca a adus în prim-plan *Triunghiul morței, un moment istoric din războiul nostru de întregire*, urmat fiind de V. Băncilă și a sa *Cultură și Regiune* din 14 decembrie. Iar în preajma Crăciunului, pe 21 decembrie, C. Rădulescu-Motru a prezentat brăilenilor *Personalitatea în politică*, dar rămâne de reținut conferința lui N. Iorga din data de 28 decembrie cu privire la *Noile condiții ale Dunării*, anul 1931 a fost deschis la 4 ianuarie de *Era nouă* a lui M. Manoilescu; așteptându-se și derularea

⁵ Idem, *Informațiuni* în, ABR., anul II, nr. 1, ianuarie-martie 1930, pp. 60-61.

⁶ Idem, *Note*, ABR., anul II, nr. 2, aprilie-iunie 1930, pp. 50-53.

⁷ Idem, *Informațiuni*, ABR., anul II, nr. 3, iulie-septembrie 1930, p. 43.

⁸ Idem, *Informațiuni*, ABR., anul III, nr. 2, aprilie-iunie 1931, p. 113.

celorlalte manifestări avute în program până la finele lunii mai a anului 1931⁹.

Aceste înșiruiți de personalități și teme nu are rolul decât de a prezenta importanța celor ce participau dar și aplecarea tuturor pe direcția pe care o propuneau organizatorii adică regionalism cultural. Manifestările de acest gen au continuat și pe parcursul anului 1931, deși criza economică și politică se accentua în România și nu numai, comitetul de conducere al „Analelor Brăilei” continua munca asiduă pe care au pornit-o și prezentau în continuare localnicilor interesați, atât oameni de cultură cât mai ales pe ce direcții trebuie să o ia urbea lor. Aceste lucruri au fost prevăzute și-n corespondența pe care liderul mișcării locale a purtat-o cu diverse personalități ale vremii iar pentru început propunem o scrisoare a istoricului și omului politic Gheorghe I. Brătianu din data de 27 noiembrie 1930 în care mulțumește pentru revistele primite dar adaugă că actul de mecena pe care-l întreprinde Gh. T. Marinescu ar fi trebuit ajutat nu numai de localnici cât și de centru dar adaugă și precizarea că nu va participa la lucrările conferințelor din cauza lucrărilor parlamentare¹⁰. Numeroasa corespondență purtată de conducătorul acestui demers cultural păstrată e o altă mare realizare acestuia.

Faptul că după ce s-au despărțit de Brăila marile figuri intelectuale ale României au continuat să ia legătura cu orașul în care au vorbit câteva ore în fața unui public ce nu e specializat pe tema susținută este încă un act de istețime dar și de dovadă lăsată posterității că actele întreprinse în deceniul patru al secolului trecut de un grup sunt cu precădere de mare succes în acest domeniu de studiu. Din păcate pentru publicul brăilean se mai întâmplau în 1931 ca unele persoane invitate din cauza prea multor activități să trimită scrisori prin care își anulau conferințele pe care urmau să le susțină la Brăila. Iar unul dintre aceștia era și Ion Marin Sadoveanu, pseudonimul literar al lui Iancu-Leonte Marinescu, pe atunci director al teatrului și operei din Cluj care în 8 octombrie 1931 și-a anulat manifestarea din „orașul cu salcâmi”¹¹.

Luna octombrie a aceluiași an a reținut adresa prin care redactorul revistei „Analelor Brăilei” a solicitat din partea Primăriei Brăilei acordarea gratuită a sălii „Teatrului Comunal” pentru ciclul de conferințe organizat de conducerea revistei. Acestea au cuprins „în total 16 conferințe ca și precedentul ciclu organizat de „Analelor Brăilei”, conferințele se vor ține duminica dimineața de la 11-12 1/2. Ciclul a fost deschis duminică, 11 octombrie, prin conferința domnului profesor Nae Ionescu. Au urmat domnii: Ion Marin Sadoveanu, prof. C. Rădulescu-Motru, prof. I. Simionescu, arhimandrit I. Scriban, Em. Bucuță, P. Perpessicius, S.

⁹ ABR., anul II, nr. 4, octombrie-decembrie 1930, pp. 50-51.

¹⁰ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Brăila (de aici înainte Arhv. BR.), fond „Gh. T. Marinescu”, dosar 10, f. 1.

¹¹ Arhv. BR., fond „Gh. T. Marinescu”, dosar 25, f. 1, orig.

Mehedinți, prof. V. Vâlcovici, prof. Gogu K. Constantinescu, prof. I. Petrovici, O. Goga, prof. G. I. Brătianu, prof. M. Manoilescu, etc. Conferințele s-au organizat câte două duminici succesive, două duminici vor fii conferințele și alte două duminici vor fii libere”, expedia Gh. T. Marinescu primarului municipiului Brăila¹².

Conform rubricii *Informațiuni* din „Analele Brăilei” nr. 3-4, anul III, iulie-decembrie 1931, apărut în septembrie, conferințele susținute în intervalul 11 octombrie 1931 și 8 iunie 1932 i-au avut în atenție pe:

- 1) 11 octombrie 1931- prof. Nae Ionescu - *Statul rumănesc și descentralizarea culturală*
- 2) 22 noiembrie 1931- ing. Cezar Popescu - *Politica noastră comercială*
- 3) 29 noiembrie 1931- Jean Bart - *Ce am văzut în America*
- 4) 13 decembrie 1931- I. M. Sadoveanu - *Tragedia și teatrul clasic grecesc*
- 5) 14 februarie 1932- Em. Bucuța - *Dunărea și Marea noastră*
- 6) 28 februarie 1932- dr. G. K. Constantinescu - *Geniul și Ereditatea*
- 7) 27 martie 1932- Octavian Goga - *România după 10 ani*
- 8) 10 aprilie 1932- Leca Morariu - *Mihai Eminescu-omul*
- 9) 3 mai 1932- Arhim. I. Scriban - *Vraja Paștelui*
- 10) 8 iunie 1932- Radu Portocală - *Povața Revoluțiilor*

Ciclul de conferințe a făcut deliciul publicului avid de informații despre trecutul, prezentul și de ce nu viitorul urbei și ținutului în care trăiau, nu au fost susținute de autoritățile locale, primarul D. Țino nu a participat și nu a susținut în nici un fel actul cultural dar și promovarea orașului pe care îl patrona¹³.

Ziarul „Fulgerul” a solicitat și el Primăriei Brăila sala „Teatrului Comunal” pentru desfășurarea unui ciclu de conferințe „pe care le vor onora d-nii profesori universitari: Ion Peretz, Tudor Vian, avocații Radu Lascu, Dumitru Vârvan, Eugen Stănescu și alții. Prima conferință urma să aibă loc în ziua lui 8 ianuarie 1932, Dl dr. Schor va conferenția despre „centenarii”.¹⁴ Să fie oare vorba de o conferință care a avut loc înaintea trimeterii acestui memoriu și care dorea continuarea ciclului, nu se înțelege prea clar din solicitarea făcută.

Conform celor cerute de comitetul de conducere al „Analelor Brăilei” atât Octavian Goga cât și ceilalți invitați să conferențieze în prima jumătate a anului 1932 s-au bucurat de o primire fastuoasă conform actelor Primăriei păstrate. Se pare totuși că existau ceva animozități între Gh. T. Marinescu și primar deoarece ultimul dintre ei nu contenea să-l acuze de pasivism în paginile publicației sale¹⁵.

¹² Arhv. BR., fond Primăria orașului Brăila, inv. 3, dosar 1/1931, f. 112, orig.

¹³ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, în, ABR., anul III, nr. 3-4, iulie-decembrie 1931, pp. 100-104, apărut în septembrie 1932.

¹⁴ Arhv. BR., fond primăria orașului Brăila, dosar 35/1932, f. 15, orig.

¹⁵ Arhv. BR., fond Primăria orașului Brăilei, dosar 35/1932, f. 26, orig.

Toamna lui 1932, mai exact în 29 octombrie, au sosit de la Budapesta la Brăila un grup de medici ce conferențiau prin orașele din România dar au venit și pentru excursii și vânătoare în bălțile Dunării¹⁶.

Ciclurile de conferințe organizate sub conducerea celor de la „Analelor Brăilei” au programat din toamna anului 1932 și până iunie 1933 cel de al patrulea cerc de întruniri ale liderilor vieții culturale românești cu brăilenii. Prelegerile au avut ca punct de plecare ziua de 9 octombrie 1932 în care profesorul V. Vâlcovici, fost ministru, a prezentat *O nouă îndrumare națională*, urmat pe 23 aceeași lună de I. Vasilescu-Valjean cu *Statul burghez*. La 29 noiembrie *Oscar Wilde* a fost adus în atenție de Ion Marin Sadoveanu. Luna decembrie s-a bucurat de două conferințe: prima în 6 decembrie a profesorului Gheron Netta despre *Politica socială și economia noastră națională*, iar ultima din acel an a fost susținută de inginerul Cezar Popescu, secretar general al Ministerului Industriei, cu o temă ce viza *Libertatea economică sau economia dirijată?*. Acest gen de întâlniri a luat o pauză până în 18 aprilie 1933 atunci când arhimandritul I. Scriban a oferit localnicilor o privire despre *Frământările vremurilor de azi*, urmat fiind la cinci zile distanță de Nae Ionescu cu *Paul et Virginie, sau Liga împotriva bolșevizării*. Ultimele două conferințe au avut loc pe 5 iulie și 11 iulie 1932 fiind susținute de C. Argetoianu, *Stat agrar*, respective G.K. Constantinescu cu *Agricultura în noua structură a statului român*.

Până în acest moment au fost organizate 43 de prelegeri în doar patru sezoane făcând din Brăila un pol al prezentării de noi materiale și studii ce priveau viața cotidiană a epocii¹⁷. În februarie 1933 președintele Asociației pentru emanciparea politică și civilă a femeii filiala Brăila a adresat Primarului localității o cerere prin care solicita închirierea sălii „Teatrului Comunal” în scopul utilizării ei în cadrul conferințelor ce urmau a fi ținute de dr. C. I. Parhon și deputatul Trancu-Iași. Sala le era necesară în zilele de 26 martie și 7 mai, Primăria aprobând cererea¹⁸. 12 iunie 1933 a fost data la care Rene Benjamin, publicist și conferențiar francez, a realizat pentru auditoriul brăilean la „Teatrul Comunal” o incursiune prin lumea lui Barres, Clemenceau și Joffre¹⁹.

Erau mișcări culturale ce animau Brăila într-o vreme în care la Berlin Hitler devenea cancelar, Mussolini își pregătea Campania din Africa sau Mișcarea Legionară asasină ministrii de la București, toate acestea în scopul formării unui om nou pe care Brăila îl crea prin altceva, prin argumente culturale și nici de cum prin violență.

Al cincilea ciclu de conferințe de sub organizarea celei mai importante publicații locale din deceniul patru al secolului trecut l-a avut în deschidere pe prof. M. Manoilescu cu o privire asupra celor trei personalități

¹⁶ Arhv. BR., fond Prefectura Județului Brăila, dosar 157/1932, f. 30, orig.

¹⁷ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, în, ABR., anul V, nr. 1, ianuarie-martie 1933, pp. 78-79.

¹⁸ Arhv. BR., fond Primăria orașului Brăila, dosar 33/1933, f. 152, orig.

¹⁹ Arhv. BR., fond Primăria orașului Brăila, dosar 33/1933, f. 428, orig.

europene ale vremii *Mussolini, Hitler, Kemal* în 1 octombrie 1933. Peste trei săptămâni s-a vorbit de *Bătrânețe și reîntinerire* în cadrul prelegerii susținute de prof. dr. G. Marinescu. Pe 29 octombrie Horia Furtună a propus o discuție avându-o în prim-plan pe Contesa de Noailles ca cea de a patra conferință susținută de V. Vâlcovici în 19 noiembrie 1933 să-l facă pe acesta să se întrebe care mai este în epocă *Valoarea politică și morală a Democrației*. Anul nou a părut să aibă semen bune așa că J. Vasilescu-Valjean la 28 noiembrie 1934 a prezentat o prelegere cu titlul *Psihologia Râsului* fiind urmat în 18 februarie de prof. C. Rădulescu-Motru cu *Stat țărănesc*. La o lună distanță Grigore Gafencu a făcut o paralelă între *Revizionismul și politica externă*. În 1 aprilie I.V. Gruia propunea *Politica și morala* ca în 10 ale aceleași luni prof. I. Petrovici să discute cu brăilenii pe tema *Umanitarism și idea națională*. Ultimele trei conferințe din al V-lea ciclu i-au adus la 22 aprilie pe Gh. T. Marinescu oferind *Personalitatea Brăilei*, iar la 6 mai J. Th.-Florescu despre *Arta de a vorbi* și pe 13 mai 1934 un fost ministru Gr. Iunian cu ale sale *Năzuinți*. Gh. T. Marinescu a ținut să consemneze că aceste întruniri ale oamenilor de valoare cu brăilenii se desfășurau în „spiritul de continuitate și atmosferă academică și nicidecum ca în alte orașe de provincie în care totul se face improvizat, diletantic, într-o atmosferă de mahala sau ceea ce e mai rău, de club politic”²⁰.

Altă personalitate a vremii care a onorat cu prezența sa pe locuitorii portului dunărean a fost Mircea Eliade, care prin intermediul lui H. Codreanu și-a rezolvat problemele financiare cu Primăria Municipiului Brăila în iulie 1934²¹.

Începutul anului 1935 a avut parte de manifestări culturale ale corpului didactic brăilean pe teme având în vedere trecutul poporului român. Teme prezentate elevilor și părinților acestora de către profesori din localitate printre care și Vasile Băncilă elogiindu-i „filosofia lui Blaga”. Întrunirile aveau loc la Liceul „Nicolae Bălcescu”²².

Conferințele „Analelor Brăilei” erau atunci așteptate de brăileni ca adevărate sărbători intelectuale după doar cinci ani de astfel de manifestări. Ultimul dintre ele, cel de al VI-lea ciclu ce a debutat la 30 septembrie 1934 avându-l la prezidiu pe istoricul căruia Brăila îi datorează enorm, N. Iorga, ce a pus din nou problema istoriei locale din prisma noilor veniți în port după eliberarea sa de sub turci: *Curentul ardelean spre Brăila*. A doua conferință a susținut-o J. Vasilescu-Valjean în 9 decembrie 1934 având în vedere *Italia nouă* iar la o săptămână distanță generalul N. Alevra a expus *Problema apărării noastre naționale*. Cultura brăileană din 13 ianuarie 1935 a lui Gh. T. Marinescu a fost cea care a deschis un nou an de zbatere sociale și culturale. Pe 10 februarie prof. dr. N. Minovici a ținut o prelegere cu tema *Între moartea și viață*, ca la 7 aprilie G. Galaction să discute de *Valori*

²⁰ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, ABR., anul VI, nr. 1, ianuarie-martie 1934, pp. 77-78.

²¹ Arhv. BR., fond Primăria orașului Brăila, dosar 32/1934, f. 361, orig.

²² *Note* în ABR., anul VII, nr. 1, ianuarie-martie 1935, pp. 75-76.

sufletești în timp ce o săptămână mai târziu M. Manoilescu a prezentat *Românismul în lupta economică. Ce înseamnă să a fi român* a lui Nae Ionescu, în 21 aprilie, a fost un alt prilej de întrunire a localnicilor cu profesorul plecat din rândul lor. Președintele Touring-Clubului-României M. Haret a vorbit *Despre Turism* în 30 aprilie, ca la 9 iunie 1935 I. Simionescu să prezinte *Frumusețile Țării*²³. Acestea au fost cele mai importante manifestări de gen întruniri ale elitei naționale cu publicul brăilean în anul 1935, lăsând modele pentru anii următori.

Activitatea scriitorului brăilean Panait Istrati a fost încununată după decesul acestuia de un cerc cultural și artistic ce ia purtat numele. Înființat la 15 iunie 1936 acesta își propunea ca în vara aceluiași an să întreprindă o serie de manifestări în județul Brăila. Cu acest prilej la 8 iulie 1936 Cercul cultural și artistic „Panait Istrati” a adresat Prefecturii Județului Brăila o cerere prin care a solicitat aprobarea organizării „în comunele rurale din acest județ conferințe, șezători, serbări și festivaluri urmate de bal din a căror rezultat material să ne putem procura [...] atât biblioteca cercului cât și pentru bibliotecile ce voim ale înființa în comunele rurale unde nu există...”²⁴.

În concluzie se poate observa interesul brăilenilor spre a celebra și pune în valoare memoria unui localnic ce impresionase prin talentul său atât pe țaranii din Bărăgan, a căror viață o descria în operele sale, dar și mai ales a occidentului, a Franței în special, în formarea acestui cerc ce-și propunea prin conferințele sale ridicarea nivelului cultural în lumea satului. Societatea română de geologie a organizat în 27 septembrie 1936 la Brăila Congresul anual al geologilor români. Astfel în 11 septembrie același an au solicitat Prefecturii Brăila o atență supraveghere dar și sprijin „pentru o mai bună reușită a congresului și vă invităm la deschiderea lui, care va fi duminică 27 septembrie, ora 11 1/2”²⁵.

Anul 1937 a fost cel în care revista „Analele Brăilei” nu a apărut și în care se observă un pas în spate al manifestărilor aflate sub patronajul acesteia, astfel singurele reuniuni în care au fost prezentate publicului descoperiri în lumea științifică și culturală au fost cele organizate de Liceul „Nicolae Bălcescu”, la o scară, importanță și un subiect de dezbatere mult mai mici față de cele care îi aveau drept lideri pe Gh. T. Marinescu, S. Semilian sau V. Băncilă, dar și mici întruniri ale cultelor religioase, mare avânt luat împotriva comunismului de către creștini.

Reapărută în 1938 în patru numere (ultimul dublu, nr. 3-4 din 1938) revista „Analele Brăilei” nu a făcut prin conducătorul acesteia trimiteri spre conferințele din trecut și spre dorința de a organiza noi cicluri de întâlniri ale oamenilor de cultură români cu publicul brăilean, care prin acest gen de conferințe au ridicat standardul unor astfel de manifestări și care se pare că

²³ Idem, *Informațiuni, Note și Însemnări*, ABR., anul VII, nr. 1, ianuarie-martie 1935, pp. 80-81.

²⁴ Arhv. BR., fond Prefectura Județului Brăila, dosar 19/1936, f. 94, orig. (și în *Brăila file de istorie, Documente privind istoria orașului 1919-1944*, vol. II, București, 1989, pp. 378-379).

²⁵ Arhv. BR., fond Prefectura Județului Brăila, dosar 18/1936, f. 159, orig. (și în *op. cit.*).

înțelesese rolul lor dar mai ales pe cel jucat de orașele de provincie în actul cultural național.

Din ciclul de conferințe desfășurat în anul 1939, al cărui număr nu-l cunoaștem, amintim deschiderea seriei pe care a făcut-o maestrul I. Valjean, care a vorbit despre *O mare epocă literară românească* evocând epoca lui Caragiale, Vlahuță, Delavrancea, Coșbuc, Goga, etc.". Mai fiind informați prin port-drapelul culturii brăilene, aceeași revistă, de faptul că „Au fost invitați și au primit să conferențieze anul acesta la Brăila cele mai de seamă personalități ale culturii noastre.”²⁶.

Revista a pierdut un colaborator de seamă în 1939, pe Nae Ionescu, care din motive politice și de sănătate numai putea participa la redactarea și susținerea acestei publicații. Energia creatoare de care dădeau însă dovadă cei care activau în cadrul cercului „Analelor Brăilei” i-au făcut să afirme în toamna lui 1939, în plin război mondial, că în orașul lor se mai pot organiza manifestări de amploarea celor care au avut loc în prima jumătate a deceniului al IV-lea din secolul al XX-lea. Din lipsa surselor nu putem afirma cu certitudine dacă s-au desfășurat sau nu, sau care au fost conferențiarilor și temele ce au redat Brăilei farmecul perioadei mai sus amintite²⁷.

Acestea de mai sus au fost ultimele amintiri legate de conferințe ținute la Brăila de titanii culturii românești interbelice la invitația celor de la „Analele Brăilei”. Ciclurile de manifestări de acest gen organizate de ei fiind cele mai importante dintre cele desfășurate la Brăila, datorită amplitudinii pe care în timp, doisprezece ani de existență a revistei și încă vreo patru de pregătire a apariției primului număr, constituie aproximativ cincisprezece ani de gravitat în jurul ideii ce prinsese contur după prima conflagrație mondială și care și-a găsit adepți printre inițiatorii pe inginerul Gh. T. Marinescu, pe profesorii Nae Ionescu și Vasile Băncilă, pe scriitorii Mihail Sebastian, S. Semilian sau pe politicienii locali, gen Radu Portocală, care au înțeles că prin ridicarea nivelului cultural-intelectual al ținutului în care trăiesc pot prospera mult mai mult decât prin menținerea unei stări de fapt în care în orașul dunărean prin comerț și mai nou industrie țineau capul de afiș, orașul nefiind deloc considerat până la punerea în practică a ideilor lor ca fiind un pol cultural.

Astfel încă o dată s-au dovedit a fii inspirați nu numai prin editarea unei simple reviste ce în mare parte se adresa intelectualilor din acest port dar și prin constituirea în jurul ei a unor instituții gen aceste manifestări regulate ce cu mici întreruperi în a doua parte a anilor 30, atunci când și apariția revistei a suferit, atrage spre orașul lor oamenii de știință care aveau pe lângă simpla comunicare documentară pe care o efectuau în cea mai mare sală a orașului, „Teatrul Comunal”, cea a educării permanente și punerii la curent cu noile metode de cercetare din lume, numai ținând seama că din cei

²⁶ Redacționale & Administrative în ABR., anul XI (1939), nr. 1, ianuarie-aprilie 1939, p. 48.

²⁷ Redacționale & Administrative în ABR., anul XI (1939), nr. 2-3, aprilie-septembrie 1939, p. 64.

care conferențiau făceau parte personalități de talie mondială precum: Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Nae Ionescu și alții.

Cum acest aspect l-a constituit obișnuirea celor vizați cu un astfel de mod de viață și aici mă refer la lumea cu studii superioare din oraș care a fost vizată spre a audia aceste prelegeri. Conferința ce prin periodicitatea ei, care se desfășura devenea ca o constantă în viața cotidiană, mândria de a avea în oraș astfel de manifestări au fost și ele factori de luat în calcul deoarece nu în fiecare an orice oraș s-a putut bucura de participarea în „agora” a atâtor oameni de elită, mândrie care se resimțea mai cu seamă în pătura de jos a societății prin cei care nu luau parte la aceste conferințe dar care observând că animatorii vieții culturale locale lucrau la imaginea și în folosul orașului lor se simțeau părtași la evenimente.

Trebuie luat în calcul un aspect foarte important fără de care nivelul ridicat al acestui gen de întrunire nu ar fi avut loc: seriozitatea organizării și a temelor discutate. Existau în România și alte reviste de cultură regională precum „Analele Brăilei”, dar acesta a reprezentat un factor local de interes datorită subiectelor ce abordau factorul local. Un factor local foarte bogat care dispunea de un trecut impresionant în domeniul geografic, istoric, religios, economic și social pe care prin cercetările lor atât localnicii cât și ceilalți cercetători și-au îndreptat atenția spre a înțelege ce este cu această „rasă brăileană”, cum o numea Nicolae Iorga²⁸.

Atunci în acea epocă prin conferințele organizate în mare parte de „Analele Brăilei” dar și de ceilalți factori culturali locali s-au pus bazele studierii și modului cum trebuie ea să se efectueze în domeniul studiilor sociale, căci aceasta era tema și misiunea primordială a acestui gen de manifestații, cercetarea mediului social la Dunărea de Jos.

Din păcate astăzi nu se mai păstrează conținutul acelor conferințe desfășurate la Brăila între 1929-1940 și care ar putea constitui un reper pentru cercetătorii actuali. Unele din materialele prezentate atunci au fost publicate într-o formă sau alta în revista „Analele Brăilei” dar sunt multe altele ce poate ar fii trebuit să vadă lumina tiparului. Din păcate venirea războiului și a „ciumei roșii”, în special, a făcut ca multe dintre persoanele implicate în acest act cultural să fie închise și să-și găsească sfârșitul acolo fără să poată să-și ducă la capăt opera de amploare a actului de regionalism cultural.

Astăzi importanța acestor evenimente petrecute cu mai bine de 70 de ani în urmă nu poate reprezenta decât un model de evenimente culturale cu mare deschidere la publicul cultivat și de bază documentară prin puținele materiale păstrate, reluarea acestor cicluri de conferințe în anul 2011 de către *Muzeul Brăilei* nu poate fi decât un succes.

---

²⁸ *Ibidem*.

Bibliografie:

- Serviciul Județean al Arhivelor Naționale ale României filiala Brăila:
Fond Primăria orașului Brăila, 1929-1940.
Fond Prefectura Județului Brăila, 1929-1940.
Fond personal „Gh. T. Marinescu”, 1835-1985.
Periodice:
„Analele Brăilei”, Brăila, 1929-1940.
Colecții de documente:
Brăila file de istorie, Documente privind istoria orașului 1919-1944,
vol. II, București, 1989.

Corina BUȚEA*

**MĂRTURII DIN LAGĂRELE DE MUNCĂ DE LA
DUNĂREA DE JOS ÎN EPOCA LUI
GH. GHEORGHIU-DEJ**

În evoluția lor, lagărele de muncă din România comunistă au cunoscut două perioade distincte: între 1952-1961, perioadă în care condițiile au fost deosebit de grele pentru ca în cea de-a doua perioadă, și anume după 1962 și până la eliberarea deținuților în 1964, stările de lucruri s-au ameliorat, detenția fiind mai ușor de suportat. Cu toate acestea, viața în lagăre și închisori a fost una extrem de grea, deoarece aici au fost săvârșite fapte greu de imaginat. A fost instituit un regim de teroare și de exterminare a deținuților, atât prin muncă cât și prin folosirea constantă a bătăii. Regimul de teroare a fost favorizat de existența în lagăre a categoriei brigadierilor-deținuți care aveau ca scop menținerea stării de nesiguranță în rândul deținuților politici sau a informatorilor în închisori care urmăreau exterminarea psihologică a deținuților.

Fără justificare, mulți deținuți au fost bătuți cu ranga de fier, cu lopata, cazmaua, cravașa, au fost asasinați prin împușcare, le-a fost interzis tratamentul deținuților bolnavi și au fost scoși la muncă în mod forțat, au fost obligați să intre în apă până la brâu ca să taie stuf și papură, au fost călcați de copitele cailor, au fost scoși la lucru dezbrăcați pe timp de iarnă, au fost pedepsiți să stea până la prânz în apa înghețată, au fost legați de mâini și ținuți dezbrăcați vara, ziua și noaptea, pentru a fi mușcați de țânțari, cadavrele deținuților au fost profanate iar unii dintre ei au fost îngropați de vii în pământ și pentru a putea fi identificate cadavrele le-au fost puse cartonase cu numele în gură. Torturile au fost îndreptate împotriva trupului, oamenii fiind înfometăți, îngropați până la gât, supuși la șocuri electrice, dezbrăcați în ger de minus 20 de grade, puși să smulgă spinii cu gura, băgați goi în carceră, toate aceste acțiuni urmând să ducă la exterminarea lor.

Condițiile din lagăre au fost mărturia unei mentalități conform căreia deținuții erau considerați sclavi cărora trebuia să li se dea strictul necesar pentru a fi în stare să muncească dar care nu aveau dreptul la niciun fel de îngrijire sau protecție, în care drumul de la un lagăr la altul se făcea cu trenul, în bou-vagoane, folosite pentru transportul animalelor și pe apă în cargouri de transportat cereale, înghesuiți, cu spatele lipit de plăcile de oțel ale acelei cale enorme. În lagăre, deținuții contrarevoluționari, însemnați pe dosul mâinilor cu literele CR aveau de suportat un regim special: mâncarea consta dimineața din câteva felii de pâine, gem și un substitut de cafea iar la prânz și seara dintr-o bucată rece de mămăligă și supă.

---

* Studentă anul al III-lea, Istorie.

Unele din cele mai cumplite centre de exterminare ale universului concentraționar comunist au fost localizate în zona Dunării de Jos. Cei care au supraviețuit infernului lagărelor din Deltă sau din Balta Brăilei au lăsat mărturii șocante pentru simțul comun de azi, puțin obișnuit cu cruzimile. În cele ce urmează, dorim să aducem în atenția cititorului aceste mărturii, sub forma unei sinteze menită să ajute la înțelegerea mai clară a logicii presiunii din întunecatul ev comunist.

1. Periprava

Lagărul de muncă de la Periprava, din Delta Dunării era „un pătrat mare de pământ nisipos, închis de jur-împrejur cu un gard cu două rânduri de sârmă ghimpată, lagărul pătrat avea latura de aproape un kilometru, la poartă și din sută în sută de metri, erau posturi de supraveghere pe platforme înalte, unde făceau de pază sentinelele înarmate cu pistoale automate, mitraliere, grenade; platformele erau prevăzute cu reflectoare, telefon, sistem de alarmă. În curtea lagărului erau construite șase barăci, din lemn, cu pereții și acoperișul din stuf. În fiecare baracă erau paturi metalice, suprapuse. În fiecare baracă se găseau cam 200 de deținuți. Alte barăci erau pentru comandantul cu corpul de gardă, magazia cu alimente, magazia cu efecte și cu bagajele noastre civile, cantina, un atelier de reparat uneltele de muncă, closetele, uzina electrică care lumina lagărul toată noaptea”¹.

În anul în care a ajuns la Periprava (1959) Cătălin Ropală², la conducere se afla locotenentul major Fecioru, adjunctul comandantului era Ianițchi, cu grad de locotenent major, în ordine existau ofițeri care se ocupau cu producția, cadre ale milițienilor, un ofițer politic, brigadierii, care au putut fi aleși și dintre deținuții politici, cadrele de securitate care se mișcau liberi, fără escortă. Dintre toți aceștia, se considera de către deținuții politici că milițienii erau adevărații lor dușmani, căutând să le îngreuneze viața, deoarece de cele mai multe ori aceștia erau responsabilii cu producția.

Activitățile din Deltă au fost multiple, toate necesitând un efort fizic extraordinar, multe dintre ele au fost realizate în condiții improprii, deținuții au îndurat frigul, vântul, cazarea improvizată, lipsa hranei. Regimul întreținut de către supraveghetori era caracterizat în special de folosirea forței fizice împotriva deținuților bolnavi, bătrâni, slăbiți care nu reușeau să realizeze norma cu toate că acesta nu era singurul motiv care justifica o bătaie. Deținuții din lagărul Periprava au muncit la câmp, cu sapa și lopata, la săpat și prășit porumbul, sfecla de zahăr, mazărea, cartofii cultivate pe o întindere de peste 4 000 de ha de pământ în jurul lagărului, recoltarea florii soarelui, a stufului Pentru munca la câmp, deținuții erau încolonați pe brigăzi, câte 70-80 de oameni, escortați de securiști înarmați. Se muncea la normă colectivă pe brigadă iar nerealizarea normei era pedepsită prin bătaie,

¹ Gheorghe Mazilu, *În ghearele Securității*, Lausanne, 1981, p. 133.

² Cătălin Ropală, *Periprava. Memorial din gulagul românesc*, Ed. Majadahonda, București, 1997, p. 115-116.

lovituri cu vâna de bou aplicate pe fundul gol, pentru câțiva deținuți desemnați de brigadier. De asemenea deținuții au lucrat și la construirea unei ferme, deservită pentru creșterea a 1 000 de vaci și 5 000 de porci, construirea morii și silozurilor care preparau hrana necesară pentru animale.

În ceea ce privește munca la stuf, aceasta era îngrozitoare. Un număr de deținuți era ales să execute această muncă. Aceștia erau cazați pe un bac, amenajat cu o sobă improvizată, câte trei rânduri de paturi, fără nici o instalație electrică. Deținuților li se distribuia echipamentul specific acestei munci, format din: costum pufoaică: veston și pantaloni, pe cap o căciulă cu clape pentru urechi, iar în picioare opinci de cauciuc. Unealta folosită la tăierea stufului era tarpanul - o seceră ascuțită cu un suport lemnos, lung de 1 m. Tulpinile erau tăiate cu aceste seceri, iar după ce ajungeau de volumul unui maldăr, se asamblau prin legături de stuf mai fraged care se putea îndoi. „După ce strângeau stuful în snopi, aproximativ 50 de kg, erau obligați să îi ducă în spate pe o distanță de peste un kilometru, fără să îl târască pe jos. În cazul în care se clătinau, câini special dresați îi mușcau de călcâie. Norma zilnică pentru fiecare deținut era de 15 snopi, iar cei care nu reușeau să o facă primeau o rație redusă de mâncare și uneori erau bătuți la tălpi. Zona de unde urma să fie recoltat stuful era înconjurată de sârmă ghimpată și garduri electrificate și păzită de patrulare călări sau de echipe de paznici cu câini”³.

„Munca deținuților la stuf era foarte dură, era groaznică. Oamenii munceau în mocirla bălților afundați în noroi până la brâu, într-un nor de țânțari, de tăuni și cu lipitorile pe spate, care le sugeau sângele. Fiecare deținut căuta să aibă o pungă cu sare folosită să dezlipească lipitorile scârboase. Punguța cu sare era plătită scump, cu pâinea de la gură. Deținutul trebuia să se aplece în apă până la gură și să reteze stuful cu o seceră. Trestiele astfel tăiate erau legate în snopi și aceștia erau cărați la mal, apoi stuful era încărcat pe șlepuri și dus la fabrica de hârtie. Picioarele muncitorilor erau tăiate și jupuite de capetele de trestie retezate sub apă. Toți oamenii aveau picioarele pline de bube infectate, căci tratament medical nu exista, din ordinul lui Maromete. Mâncarea era proastă și puțină. Dormitorul acestor deținuți era tot pe apă, într-un cargou vechi ancorat la malul Dunării. Un remorcher venea din timp în timp, agăța cargoul cu cei 400 de deținuți și cu paznicii respectivi și-i deplasa la un alt loc de muncă cu stuful netăiat”⁴.

Condițiile de viață erau influențate și de conducerea și administrația lagărului. Comandantul lagărului era vestitul Maromete, fost director al închisorii de la Jilava: „de aici, unde avea mulți oameni pe conștiință, Maromete a ajuns comandant la lagărele de muncă forțată din Balta Brăilei și apoi în Delta, la stuf, unde și-a continuat și mai hain <munca> de

³ Dennis Deletant, *Coloniile de muncă din Delta Dunării, 1949-1960*, în, "Analele Sighet 2", București, 1995, p. 385.

⁴ Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 122.

exterminare a deținuților”. „Maromete, dimineața, făcea o inspecție cu o brișcă cu un cal, la deținuții care trudeau din greu. Când i se părea că un deținut se mișca prea încet, sărea din brișcă și cu un ciomag lovea omul până ce acesta cădea leșinat. Norma lui Maromete era să ciomăgească doi deținuți pe zi. Un sadic!”. În afara de aceasta, Maromete fixase norma de munca foarte mare: „norma la snopi tăiați și cărați era grea și Maromete o ridicase peste puterile unui om normal. Cine nu îndeplinea norma era bătut seara, în fața frontului, cu vâna de bou pe fundul gol, în fața crudului comandant și spre groaza tuturor.” „În timpul lui Maromete la <stuf> nici un deținut n-a putut rezista mai mult de doi ani la această muncă dementă; erau condamnați să fie omorâți”⁵

2. Salcia

Unul dintre cele mai importante lagăre de muncă a fost cel de la Salcia despre care deținutul Ștefan Weiss declara: „Eu care am fost în lagărul de la Auschwitz, apreciez că tratamentul de la Salcia nu era departe”⁶. „Lagărul era instalat pe un mare tăpșan... o primă îngrădire de sârmă ghimpată, din loc în loc platforme înalte ale securiștilor de pază, după ce am trecut printr-o alee de sârmă ghimpată, am intrat pe poarta celui de-al doilea careu cu gard dublu de sârmă ghimpată, înalt de peste doi metri cu platforme pentru gărzii. Careul interior era pentru deținuții politici, între careul interior și cel exterior se aflau deținuții de drept comun; în fața porții erau înșirate patru saivane din stuf, transformate în dormitoare pentru deținuți, în dreapta saivanelor era „careul de apel” unde securiștii făceau numărătoarea deținuților”⁷. Deținuții erau băgați în saivanele de oi numite „șerpării”- o baracă-dormitor, în care încăpeau 250 de deținuți, paturile erau pe trei etaje, în fiecare pat de fier dormeau câte doi deținuți.

Colonia de muncă Salcia avea să se dovedească a fi locul unor grave atrocități. Torturile au fost îndreptate împotriva trupului, oamenii au fost omorâți cu parul, înfomețați, îngropați până la gât, supuși la șocuri electrice, dezbrăcați în ger de minus 20 de grade, puși să smulgă spinii cu gura, băgați goi în carceră. Condițiile de cazare erau inumane, asistența sanitară aproape lipsea iar alimentația era deficitară nereușind să asigure consumul caloric necesar organismului în raport cu efortul depus.

În ceea ce privește cazarea „se trimitea un număr mare de deținuți, care trebuiau să ajungă la 4000, deși loc de cazare era pentru 2000. Deținuții care ni se trimiteau erau în mare parte istoviți și bolnavi. În urma convoaielor erau câte unii aduși pe păături sau sprijiniți pentru că abia se puteau ține”⁸. Erau trimiși oameni în vârstă sau bolnavi, cu picior de lemn

⁵ Ion Bălan, *op. cit.*, p. 123.

⁶ Alexandru Mihalcea, *Salcia 1952- ca la Auschwitz, ca la Vorkuta*, în „Memoria”, nr. 63/2008, p. 24.

⁷ Gheorghe Mazilu, *op. cit.*, p. 140-141.

⁸ Alexandru Mihalcea, *op. cit.*, p. 22.

sau anchilozați la braț. Deținuții erau cazați în saivane de oi numite de aceștia „șerpării”, mai mici decât o baracă-dormitor în care paturile erau pe trei etaje, în fiecare pat dormeau câte doi deținuți direct pe benzile de balot. Dormitoarele erau supraaglomerate, în ele fiind cazați deținuți peste numărul maxim acceptat, aceștia fiind nevoiți să doarmă în picioare sau pe jos.

Spre locul de muncă deținuții mergeau încolonați, pe patru rânduri, paza formată din caralii, înșiruiți lateral de-a lungul drumului, în față se afla șeful de escortă. O zi de lucru potrivit relatărilor lui Mihai Murgu se desfășura astfel: „După număr (apel) am plecat la locul de muncă. Erau două sau trei brigăzi și pe drum se ridica un nor de praf. Înaintam și noi și norul de praf care ne pătrundea în ochi, în nas, în gură, că abia puteam respira. Caralii și brigadierii ne înjurau și ne amenințau cu bătaia pentru că ridicam atâta praf. După circa o oră am ajuns la locul numit Gâsca, unde era un lan de porumb ce urma să-l prășim. Ne-am așezat în rând frontal și-am luat câte două rânduri la prășit. În unele porțiuni de teren nu se vedea porumbul de buruieni. În urma noastră caraliul controla prășitul. Îl aud răcnind:

- Apleacă-te jos și smulge-o cu gura!
- Nu pot, răspunde deținutul.
- Mușc-o, sau te zăpăcesc în bătaie.
- Nu pot, și deținutul înainte de a o încasa și-a scos proteza din gură.

În fața acestui argument, caraliul s-a mulțumit să-l pună să sape din nou locul respectiv. Am văzut pe alții care s-au aplecat și au mușcat pământul pe care din grabă n-au tăiat-o cu sapa... Dar nu a fost îndeajuns. Pe mine și pe încă 4-5 ne-a luat în primire Olaru (brigadierul Olaru Constantin, judecat ulterior și condamnat pentru faptele sale). La marginea lotului de porumb erau niște gropi adânci de lățimea unei cazmale, pe fundul cărora era un strat fin și vâscos de noroi. Am intrat fiecare în groapă și la comandă trebuia să executăm întoarceri la dreapta, la stânga și la stânga împrejur. După vreo 20 de minute eram epuizați. Alții, luați în primire tot de Olaru, au executat culcări, întâi pe burtă, apoi pe spate; după vreo 10 culcări alternative eram epuizați de cap”⁹

De asemenea deținuții erau obligați să construiască diguri și lucrau pe echipe și brigăzi. Săpau pământul cu târnăcopul, hârlețul și lopata și îl urcau sus pe dig cu lopata. Norma zilnică era de trei metri cubi de săpătură pe zi și om, pământ care trebuia săpat și cărat pe dig, ei fiind nevoiți să lucreze în ploaie, pe noroi, ger sau lapoviță. Această muncă era istovitoare mai ales că bătaia atinsese proporții enorme iar hrana primită nu corespundea necesităților organismului. Ajunși la locul de muncă sergenții securiști, ajutați de brigadieri, trasau pe pământ norma de teren ce trebuia săpat pentru fiecare echipă de 10 oameni. O brigadă avea 7 echipe. Digul era un val mare de pământ, lat de 6 metri, înalt de 8 până la 10 metri.

---

⁹ Mihai Murgu, *Pinguinule, se vede Agaua prin urechile tale*, în, „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1/1995, p. 191-192.

Alimentația era de foarte multe ori deficitară: „șefii de grupă aduceau deja mâncarea, o cană de cafea, zeama de orz prăjit cu uşoare urme de zahar, 250 grame de pâine și marmeladă - cam jumătate dintr-o cutie de chibrituri. Atât până la masa de prânz”¹⁰. Mihai Murgu relatează: „Am observat unde era depozitul de zarzavat și legume de unde, din când în când, furam ceapă, ardei, morcovi și pătrunjel, pe care îi mâncam cruzi, nespălați. Îi frecam doar de zeghe. A doua sursă am găsit-o în fața bucătăriei, unde pe la miezul nopții se deșerta supă. Mă sculam înainte de deșteptare și furam o gamelă cu supă caldă cu mult seum, o sorbeam pe ascuns sau într-o zi am găsit în miriște un cuib cu patru ouă: cred că erau de ciocârlie. În ziua aceea am mâncat ouă! Și erau proaspete”¹¹.

Au existat cazuri când foile de alimentație zilnică erau falsificate, pe meniul zilnic era scris fasole boabe cu carne de vită, alimente care nu se regăseau în zeama pe care deținuții o primeau. Meniul cel mai des întâlnit era ciorba de varză sau de arpacaș dar care era mai mult apă chioară fiartă decât ciorbă. Lipsa apei potabile îi determina pe deținuți să bea apa stătuată din șanțuri ceea ce a dus la declanșarea unei epidemii de dizenterie și malarie foarte puternică ceea ce a făcut ca zilnic să moară 8-10 oameni. Mai întâi la Stoenști și Salcia apoi în alte colonii s-au declanșat epidemii de febră tifoidă sau cea provocată de invazia a zeci de mii de șobolani, numită în termeni medicali leptospiroză ictero-hemoragică ceea ce a dus la decesul multor deținuți despre care nici azi nu se știe unde au fost îngropați.

„Spitalul era mare cât o școală, cu opt saloane și o sală mare pentru operații și consultații. Clădirea era din chirpici cu pardoseala înălțată cam de un metru și acoperită tot cu un strat gros de stuf”¹². „Era o clădire destul de întinsă, cuprinzând, în afară de cele trei sau patru saloane pentru bolnavi, cu un total de aproximativ 30-35 de paturi, următoarele încăperi: cabinetul de consultații, dormitorul doctorilor, un cabinet ORL, unul dentar, camera farmaciei, camera laboratorului de analize, o încăpere destinată radiologiei, „blocul operator” prevăzut cu masă de operație și dulapuri cu instrumente”¹³. Ministerul de Interne prevăzuse ca spitalul să funcționeze pentru toate lagărele de deținuți din Balta Brăilei.

Cu toate acestea asistența sanitară lăsa mult de dorit atât din cauza absenței instrumentarului necesar dar și datorită faptului că gardienii refuzau tratamentul deținuților bolnavi ceea ce a determinat apelarea la soluții extreme cum ar fi operația executată de doctorul Trifan Constantin care a folosit un cuțit de cizmărie ca bisturiu¹⁴ reușind astfel să salveze viața pacientului său. Dintr-o declarație a deținutului Nicolae Rizeanu, fost medic

¹⁰ Mihai Murgu, *op.cit.*, p. 191.

¹¹ Ion Bălan, *op.cit.*, p. 110.

¹² Gheorghe Mazilu, *op.cit.*, p. 141.

¹³ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. V, Ed. Albatros, București, 1996, p. 18.

¹⁴ Trifan Constantin, *La Salcia-colonia morții, am făcut chirurgie cu un cuțit de cizmărie*, în „Memoria”, nr. 18/ 1996, p. 34-44.

în colonia de la Salcia, aflăm cum erau ascunse maltratările și crimele în această colonie: „Foi de observație nu am întocmit la toți decedații, ci doar la cei care au decedat la infirmeria Salcia. Diagnosticul de moarte nu se trecea în procesul verbal de către plutonierul Siliște. Mi s-a cerut să dau diagnosticul morții și, dându-l pe cel real (bătaia) a fost refuzat, trecându-se altele, ca TBC, boli de inimă etc”¹⁵.

Atât în colonia de muncă Salcia cât și în celelalte colonii bătaia a fost elementul principal care a dus la moartea celor mai mulți deținuți sau la schilodirea acestora. Cel mai renumit dintre torționarii de la Salcia a fost locotenentul Ion Popa (adjunctul comandantului lagărului de la Salcia). Din memoriile lui Mihai Murgu aflăm: „Locotenentul Popa.... ne îngrozea. Venea în control pe câmp, de regulă, călare pe un cal alb, bine hrănit și el și calul. Pe umăr avea un par lung cât brațul; și te altoia fie din fuga calului, fie aruncând parul în grămada de deținuți... mai fugeau oamenii, el călare ei pe jos, iar când se opreau cu toții, calul, ridicându-se pe picioarele din spate sărea pe oameni. Cu copitele din față lovea pe oricine îi era în cale; deținuții se aruncau cu repeziciune la pământ; care în dreapta care în stânga, după care se târau pe brânci îndepărtându-se cât puteau de repede. Cei mai mulți erau desculți și tălpile le erau însângerate”¹⁶.

Al doilea mare bătăuș al coloniei de muncă Salcia a fost sergentul major Andone, „o brută cu cap și chip lombrozian, demonstra zilnic ultimele tehnici de tortură, aplicate atât cu mâinile cât și cu picioarele, când căuta să te lovească la testicule, dar și cu cei doi câini lupi, dresați să muște”¹⁷. Un alt mare torționar a fost sergentul Grecu, un bărbat puternic, muscular și cu un zâmbet bestial în colțul gurii, dacă nu bătea zilnic 40 sau 50 de deținuți nu se simțea bine. Sergentul major Buhuși „era o stârpitură de om, de 1.40 m înălțime, cu picioarele în paranteze, cu un gât scurt și strâmb, care îi proiecta în sus figura de clown, iar expresia feței era ca de maimuță, cu un cap mic ce dispărea într-un chipiu mare, ce-i cădea pe frunte”¹⁸.

Un alt torționar descris de Gheorghe Mazilu a fost căpitanul Simovici, lipovean din Deltă, vestit pentru răutatea de care dădea dovadă: „Era un paranoic, îi făcea plăcere să chinuie și să terorizeze oamenii. Ca înfățișare, era un om gras, scund și cu fața roșie, congestionată. Mai tot timpul umbla călare pe un căluț șarg, cu un ditamai câine-lup polițist, după el. Când vedea că vreun deținut se odihnește afară din „frontul de muncă” asmuțea pe el câinele-lup”¹⁹.

Medicul deținut Nicolae Rizescu povestea: „Venea în infirmerie locotenentul Popa și întreba pe fiecare bolnav ce are și atunci îi scotea afară, bătându-i cu ce avea la îndemână, palmele, pumnii, picioarele, cizmele, cozi de mătură etc. Aproape întotdeauna locotenentul Popa venea în stare de

¹⁵ Dorin Dobrinu, *Listele morții*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 48.

¹⁶ Mihai Murgu, „*Pinguinule, se vede Agaua prin urechile tale*”, p. 193

¹⁷ Trifan Constantin, *op. cit.*, p. 35.

¹⁸ *Ibidem*, p. 36.

¹⁹ Gheorghe Mazilu, *op. cit.*, 142.

ebrietate. Acești bolnavi nu puteau efectua nici o muncă fizică și ei făceau parte din inapții care trebuiau evacuați”. Este de remarcat că „deținuții bolnavi erau scoși afară pe zăpadă, dezbrăcați, desculți, cu ce apucau să se îmbrace în fugă”.

La 24 septembrie 1952, procuratura raionului Măcin (regiunea Galați) a fost sesizată că în colonia Salcia sunt prea multe cazuri de decese în rândul deținuților. În intervalul iunie 1952- martie 1953 au decedat 63 de deținuți²⁰ iar alții, în număr neprecizat au fost grav răniți sau schilodiți pe viață. Procuratura Militară pentru unitățile MAI a stabilit că 21 de ofițeri și subofițeri, împreună cu 14 brigadieri deținuți, se fac vinovați de „instituirea unui regim de teroare și exterminare” în rândurile deținuților, aceștia decedând în urma traumatismelor. Dintre cei 63 de decedați majoritatea erau oameni între 20 și 50 de ani cu condamnări mici, între 6 luni și 2 ani, unii fiind învinuiți de nepredarea cotelor sau „sabotaj”.

Tribunalul militar a condamnat un grup de 21 de „elemente foste cadre MAI” și 14 brigadieri la pedepse cuprinse între muncă silnică pe viață și 5 ani închisoare corecțională. În 1957, Alexandru Drăghici, ministru al Afacerilor Interne, a emis decretul de grațiere nr. 403/22.09.1957 urmat de reîncadrarea fostelor cadre în sistemul penitenciar iar la 30. 04.1959 li s-a acordat vechimea neîntreruptă pe perioada detenției, o sumă echivalentă cu salariul pe 3 luni la reîncadrare plus o lună de concediu în casele de odihnă ale Mai pentru refacere.

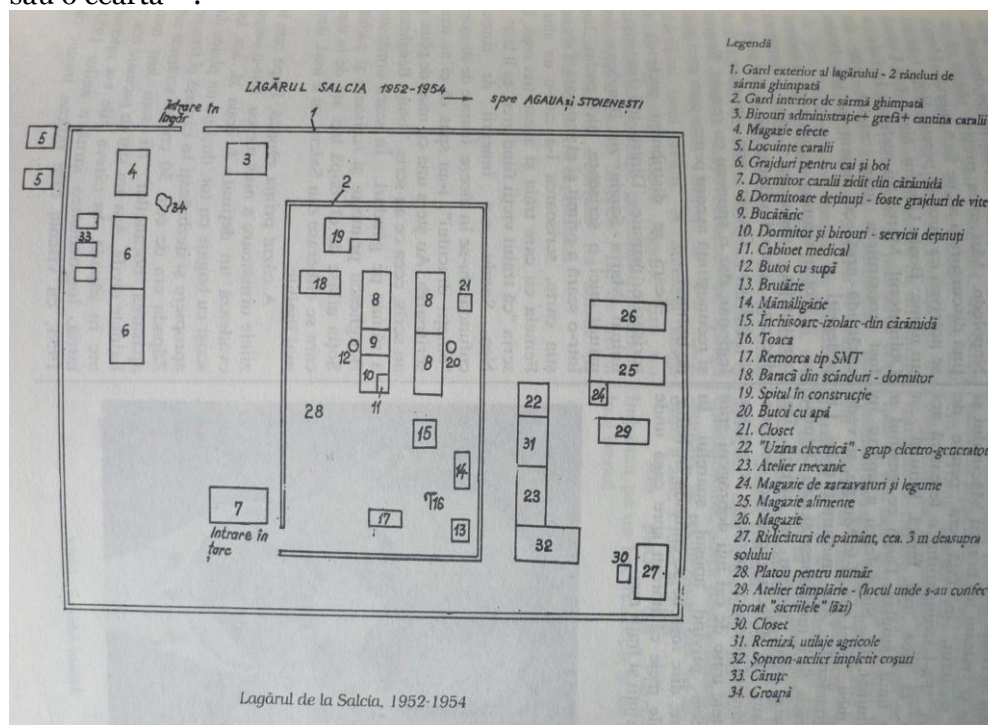
Alte scene de o cruzime greu de imaginat ar fi cele potrivit cărora deținuții care nu își realizau norma erau obligați să se dezbrace în pielea goală, să se ia în brațe câte doi și să se rostogolească prin măracini în plină iarnă sau cea în care deținutul Răpciug Ion a stat 15 zile la carceră în lanțuri și avea membrele inferioare tumefiate până aproape de genunchi iar labele picioarelor până la mijlocul gambelor erau de culoare neagră - vineție, fără puls și reci. Regimul carcerii era destul de sever: ziua, patul se scotea afară din celulă, se mânca odată la trei zile, iar în timpul zilei trebuia să te miști continuu. Morții de la colonia Salcia erau îngropați în celebrul „cimitir” din Agaua.

Pentru cea de-a doua perioadă la Salcia, lucrurile au stat altfel, între anii 1963-1964, atmosfera era mai relaxată deoarece se apropia timpul ca deținuții să fie eliberați. Din mărturiile lui Emil Căpraru aflăm că „...Salcia avea deținuți de foarte bună calitate, în sensul că în ultima perioadă a detențiunii, după 1959-1960, au fost foarte mulți scoși la muncă și ei au fost obligați să scoată și (oameni cu) pedepse mari, și intelectuali și oameni periculoși politic”, de aici și o anumită ținută morală mai ridicată decât în altă parte: „Aș vrea să vă spun că în această mare, mare lipsă, unde nu aveai de nici unele, era totuși o anumită ținută ... și, de exemplu, dacă spălai o batistă, o cămașă, o pereche de ciorapi și o lăsați acolo la fântână nu dispărea. În al

---

²⁰ Alexandru Mihalcea, *op.cit.*, p. 21.

doilea rând, nu vedeai o hârtie pe jos. În al treilea rând, nu vedeai o discuție sau o ceartă”²¹.

3. Stoenеști

În februarie 1959, în lagărul de la Stoenеști au fost aduși aproximativ 2 000 de condamnați studenți, mulți dintre ei fiind prinși când încercau să părăsească țara. Au fost cazați în adăposturi pentru oi, înalte de 1 metru, cu o lungime de 8 metri și o lățime de 6 metri. Datorită condițiilor extrem de grele (lipsa hainelor adecvate anotimpului, lipsa instalațiilor sanitare și a apei curente) majoritatea s-au îmbolnăvit de dizenterie sau febră tifoidă. Cu toate acestea au fost obligați să construiască un dig la o temperatură de sub 0 grade. După trei săptămâni, peste 400 din ei au fost transportați la Galați pentru tratament, iar 40 au murit pe drum. O comisie de medici a fost trimisă în lagăr și s-a constatat că peste 1 500 dintre deținuți aveau nevoie de tratament. În loc să fie trimiși la Galați, autoritățile închisorii și DGP i-au mutat în lagărul de la Periprava, unde mulți au murit după câteva zile²².

4. Strâmba

²¹ Ion Bălan, *op.cit.*, p. 123.

²² Dennis Deletant, *Coloniile de muncă din Delta Dunării*, p. 386.

În ianuarie 1953, în momentul sosirii la Secția Strâmba a colonelului Stefan Koller, însoțit de alți ofițeri, cel dintâi „a dat alarma, scoțând 3 000 deținuți în cămașă, izmene, desculți și cu capul gol, ținându-i în curtea coloniei o oră și ceva, culcați pe burtă, înconjurați de sentinele. După acest exercițiu, a doua zi am avut 50 de deținuți bolnavi, care nu au putut ieși la lucru”.

Comandantul coloniei, locotenentul-major Ioan Pavel, „a luat în primire doi deținuți în biroul grefă și, când au fost scoși, s-a observat că erau bătuti grav. Din biroul grefă, au fost introduși într-o cameră, alături de grajd, unde au fost luați din nou la bătaie de Pavel I. Aici au fost bătuti în mod barbar cu o curea de ventilator, până și-au făcut nevoile pe ei, în urma cărui fapt au devenit inapți de muncă pentru o perioadă de timp”²³.

Într-o zi locotenentul Petre Manciulea a aliniat 30-40 de deținuți și a început să-i lovească cu pumnii și picioarele, îndemnându-l și pe un alt ofițer să facă același lucru. „A bătut așa de rău pe unul, lovindu-l în inimă cu pumnul, de a început să se zbată la pământ, făcând spume la gură și tremurând”. Un gardian, Olaru, scula deținuții în toiul nopții și făcea instrucție cu ei, „pe motiv că visa rău”. Deținutul brigadier Valerian Constantinescu avea să recunoască ulterior: „În timpul când conduceam brigada a 8-a, deținuții erau scoși la muncă în picioarele goale, fără bocanci, fiindcă bocancii de la magazie erau mici și nu le încăpeau, datorită faptului acesta, mulți deținuți au degerat la picioare. În calitatea mea de brigadier, în mai multe rânduri, am dezbrăcat pe unii deținuți, care nu îndeplineau munca și îi lasam o zi, două, chiar mai mult, aceasta la sfârșitul lunii decembrie-ianuarie, din care cauză unii deținuți au decedat”²⁴.

Bibliografie:

- Bălan Ion, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, Ed. Fundația Academia Civică, București, 2000.
- Dennis Deletant, *Coloniile de muncă din Delta Dunării, 1949-1960*, în, „Analele Sighet 2”, București, 1995.
- Dorin Dobrinu, *Listele morții*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
- Ioanid Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. V, Ed. Albatros, București, 1996.
- Mazilu Gheorghe, *În ghearele Securității*, Lausanne, 1981.
- Mihalcea Alexandru, *Salcia 1952- ca la Auschwitz, ca la Vorkuta*, în, „Memoria”, nr. 63/2008.
- Murgu Mihai, *Pinguinule, se vede Agaua prin urechile tale*, în, „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1/1995.
- Ropală Cătălin, *Periprava. Memorial din gulagul românesc*, Ed. Majadahonda, București, 1997.

²³ Dorin Dobrinu, *op.cit.*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*, p. 47.

Trifan Constantin, *La Salcia-colonia morții, am făcut chirurgie cu un cuțit de cizmărie*, în „Memoria”, nr. 18/ 1996.